mahmut makal

hayal ve gerçek

5. baskı

DERİNLİK 19 HAYAL VE GERÇEK MAHMUT MAKAL

HAYAL VE GERÇEK

DERİNLİK YAYINLARI
«TÜRK YAZARLARI» : 19
DENEME - İNCELEME - BELGE - YORUM : 4

Beşinci Baskı : Nisan 1980
Kapak : Emir SARIER

Yayın Hakları (Copyright) : Derinlik Yayınları 1980
Dizgi - Baskı : Kardeşler Matbaası
Cilt : Cenk Mücellithanesi

DERİNLİK YAYINLARI
Ankara Cad. Ankara Han No: 74/505
İSTANBUL

mahmut makal

HAYAL VE GERÇEK

derinlik yayınları
ANKARA CADDESİ,
ANKARA HAN
24/606 - İSTANBUL

Mahmut Makal'ın Öteki Kitapları :

Bizim Köy
Memleketin Sahipleri
Kuru Sevda
Köye Gidenler
Kalkınma Masalı
Ötelerin Havası
Yer Altında Bir Anadolu
Zulum Makinası
Karanlığı Zorlayanlar
Bizim Köy 1975
Köy Enstitüleri ve Ötesi

Evlenme konusu

Köyün evlenme işi kadar karışık yanı yok. Topluluğun düzenli yaşıyabilmesi için en başta gereken şey, evlenme düzenidir.

Yurttaşlık Yasamızın bu konudaki hükümlerinden köylümüzün ne haberi vardır, ne de yasaya göre evlenen. Hareketsiz, sessiz köy yaşamının tek hareket kaynağı da evlenmelerdir, on - oniki yaşındaki çocuklarını evermek istiyenlerin iki kilo şekerlerini aldıktan sonra, muhtarın izin vermesiyle olup biten birleşmeler bir yana, karısını kovan, kocasından kaçan, aralıksız kadın ya da koca değiştirenlerle, üçer dörder evlenenlerin dolup taştığı yerde bunların gürültü ve dedikodularından başka şeylere sıra bile gelmiyor. Olağan bir düzene bağlanamıyan bu duruma zaman bir çare bulamıyor.

Baştan başlıyalım :

Kızlar için evlenme çağı onüçten başlar. Bu yaşa gelen kızların hemen yarısı daha önce birkaç kere evlenmiş olan erkeklere ya da kendi yaşıtlarına kaçıyorlar. Bundan sonra bunların sık sık koca değiştirdikleri ve perişan oldukları görülüyor. Birkaç tanesi zor tutunuyor.

Şerbet içilerek nişanlananların durumları da bunlardan ayrımsız. Beş-altı yüz lira alarak kızını nişanlıyan babalar, bakıyorsunuz, sonradan cayıyorlar ve daha fazla para gösterene yeniden nişanlıyorlar. Çok kere kız da eskileri bırakıp bir üçüncüsüne kaçarak işi tamamlıyor. Bundan dolayı düğünle evlenenler pek az kalıyor.

Bu ay içinde Deli Mehmed'in kızı, Tombul Veli'nin oğluyla, Kara Hasan'ın kızı Kasık Ramazan'ın oğluyla nişanlandılar. Göstüklü Hüsmen bin lira önerdiği için, Deli Mehmet, Veli'nin oğlundan caydı, kızını Hüsmen'in oğluna nişanlıyacaktı. O akşam kız, Kısa'nın oğluna kaçtı. Arkasında da bir sürü karışık hesap kaldığından, ertesi gün Dere mahalleyi gürültü sardı ve iki, hattâ üç tarafın döğüşünde başı gözü yaralananlar oldu.

Kara Hasan, kızını Ramazan'ın oğluna vermemeye kararlı. Nişanı bozacağını ağzından köpük saçarak söyledi. El altından yeni öneriler varmış...

Yine bu ay Çalık'ın kızı ile Koca Derviş'in kızı, Yahnı Rıza'nın iki oğluna nişanlandı. Ama her iki kız da babalarının gözyummaları sonucu nişanlılarından başkalariyle hemen kaçtılar.

Kızların eski nişanlısı olan Rıza'nın çocukları, başkasiyle evli olmalarına karşın yeniden kızları almaya girişerek su yolunda çevirdiler. Eve sürüklediler. Ama silâh - bıçak birbirine karıştı...

Feyzi'nin kızı başkasına nışanlı olduğu halde, Karaman'ın oğluna kaçtı. Sabaha kadar görülmedik döğüş yaptılar. Bir iki gün sonra kız kocasını bırakarak gerisin geri eski nişanlısına kaçıp gitti. Oradan da yine birinci kocasına geldi. İstanbul sahil vapurları gibi işledi durdu. Hasırcı'ya nişanlanan Şevket'in kızı Hulûsi'ye kaçtı. Bu kez çıkan döğüşte de kafası parçalanan az olmadı.

Bunlar hemen dilimin ucuna gelenler. Saymaya kalksam, sonu gelmez.

Kaçanlar kaçıyor döğüşenler nedenli nedensiz döğüşüyorlar. Birbirinin dirliğini bozmakta, karısının kızının yerini değiştirmeye sebep olmakta kusur etmiyorlar. Böylece yarım yamalak temeli atılan aile-

ler, hafif bir yelle sallanan derme çatma yapılara dönüyor. Ha yıkıldı, ha yıkılacak. Doğal olarak bu evlenmelerin hiçbirisinde resmî nikâh yoktur.

Bu kaçışmalar yüzünden her fırsatta kapı değiştirmeyi huy edinen kadınlar ve her fırsatta kadın değiştiren, eli değerse evine dörde kadar kadın getirip depo eden erkekler var...

Çoluğunu çocuğunu bile bırakarak iki koca değiştirenlerin toplamı bir hayli tutar.

Rekor, yirmibeşinde altı koca ve otuzbeşinde sekiz koca değiştiren iki kadının üstünde.

Buna karşı, erkeklerden de çok kadın değiştirenler vardır. İki karılı erkeklerin sayısı yirmi kadardır. Çevre köylerde üç-dört karılı evliler de vardır. Hepsi de nikâhsızdır. Bunlara metres mi demeli yoksa başka bir ad mı bulmalı?..

Çünkü, bu kadınların hepsinden birçok çocuk doğuyor; bu kez gidip bir tanesine izinname çıkartıyorlar ve bütün öteki kadınlardan doğan çocukları da o kadının üstüne yazdırıyorlar...

*
* *

Köylerimizde bağnazlığın hükmü çok fazladır. Bunun için fazla kadın almayı falan hep doğru görmeleri olağandır.

Nitekim, mektepte medresede okumuş yaşlı bir kentli konuk, odada, evlenme üzerine söz açılınca, coştu:

«Abdülhamit devrinin tadı başkaydı, vesselâm... İki evlen, üç evlen, istersen on evlen. Yaban köyden evleneni de askere almazlardı.»

Köylüler bu konuda yine serbest olmalarına karşın, kentte yaşadığı için istediğini yapamıyan konuğu, «Gördün mü babayı» diye alkışladılar.

Nişan

Dünür olunan kızın başlık fiyatını daha fazla artırana babası «Verdik!» dedikten sonra, «şerbet içilir.»

«Şerbet içmek», köyde nişanın adıdır. Odaya konu komşu çağırılarak, oğlan evinin hazırladığı bir güğüm pekmez şerbeti içilir. Sonra imam, iki - üç yıl sonra evlenecek çiftlere bir yarım nikâh kıyar.

«..... Hazretlerinin... emri şerifleriyle... Ali gızı Döndü'yü Mehmet oğlu Şambas'a verdin mi?» diye kız babasına üç kez sorar. Aynı sözleri çevirerek bir de oğlan babasına sorar. Topluluk karşısında onlar da «aldım» ya da «verdim» derler. Dernek dağılır. Bu andan başlayarak iki genç nişanlanmış olur.

Sosyetenin nişanlı çiftlerinin birlikte baloya, sinemaya gitmeleri, kimseden çekinmeden oturup kalkmaları ve hattâ böyle bir fırsatta tanışıp evlenmelerinin karşıtı gibi, özellikle nişanlılık devresinde gizlilik egemendir köyde.

Nişanlandıkları vakte kadar birbirini ancak (ağzı yüzü sarılı olarak) geriden gören nişanlılar, pek olağandır ki yakından görüşüp tanışmayı isterler. Bunu da, sokak ortasında yapamazlar. En uygun yol; oğlanın fırsat buldukça fıstık - şeker gibi biraz çerez alarak kızı bazı geceler yoklamasıdır. Bununla birlikte gündüzleri ahırda buluşmalar da var.

Bu işi her babayiğit başaramıyor. Gerdek gününe kadar nişanlısının yüzünü görmeyen ve sesini işitmiyenler de çok.

Önce kaynana ile arayı uyduracaksın. Çünkü kızın babası ve oğlan kardeşleri işin farkına varırsa, değnekle kovalarlar. Ana, kızı çıkarır, ahır ya da samanlıkta buluşmaya. Orada sabahlamaya bile izin verir. Ama bu tatlılıkla tanışma çok aşırı kaçıyor ve öyle kötüye kullanılıyor ki, karanlık samanlık köşelerinde buluşmanın ölçüsünü kaçıran gençler de sonunda yaptıkları işe şaşakalıyorlar.

Örnek : Tavukçu İsmail'in oğluyla Kişgilli'nin kızı, şerbetleri içildiğinin ikinci günü öğleyin, Hasanoğlan'ın ahırında buluşuyorlar. Buluşmayı, daha önce nışanlanmış alışkın kızlar ayarlıyor. Kendileri de dışarda gözcülük ediyorlar. Bir iki saat içerde kaldıktan sonra, cepleri şeker dolu olarak arkadaşlarının yanına çıkıyor kız. Oğlan da sıvışıyor. Ama kızın yanaklarında başka bir renk, gözlerinde başka bir bakış: Atı alan Üsküdar'ı çoktan geçmiş... Kızlar hep birlikte oturup şekeri yiyorlar.

«Meryem, bi daha gelse giren mi Ahmed'in yanına?» diyorlar.

«Niye girmeyim, şeker veriyor, insanın ağzı tatlanıyor. Pek tatlıymış şeker...» yanıtını veriyor.

Olay hemen duyuldu. Oğlan tarafında bir üzüntü, kız tarafında da bir öfke, bir böbürleniş... Sanırsınız ki, «artık bu pislik sizin elinizden çıktı, hayırlısı ile evinize götürün, kızımız arada kalmasın.» diye kız evi öte tarafa yalvarır. Oysa ki, iş büsbütün değişik. Çünkü piyasa belli. Oğlan tarafı almamazlık ediverse, canına minnet... Tutar bir daha satar.

Onun için, kızın babası: «Eğer verirsem üçten dokuza şartolsun! O, zamanını beklemeden bu haltı

karıştırdı madem...» deyip dayattı. Gönlünü zor yaptılar.

Nişanlıların buluşması, genellikle geceleri karanlık samanlıkta olduğu için, hile katan açıkgözler de çıkıyor... Bir örneğine geçen yıl çalıştığım Ç... de rastladım:

Bir kızı, bir oğlana verdiler. Akşam şerbet içildikten sonra, yeni nişanlanan delikanlıya kızgın olan başka bir delikanlı, giyimini ve davranışlarını ötekine uydurmuş. Zaten kış günleri herkesin başında poşu sarılı olduğundan, başından da tanınmaz... Çaresini nasıl buluyorsa gidip kızcağızı samanlığa çekiyor ve sürekli fısıltı halinde konuşuyor. Yeni nişanlısı diye kendisini kıza yutturuyor. Aynı zamanda yapacağını da yapmış... Aradan pek kısa bir zaman geçtikten sonra, nişanlanan oğlan, hastalanıyor. Ovalaması ve kurşun dökmesi için kızın anasını çağırmağa geliyorlar. (Nişanlanmayı başardı diye göz değmiş olmalı.)

«Nah- daha şinci buradaydı, ne zaman hastalandı?» demeye kalmadan işin aslı anlaşılıyor: Gelen, falancanın oğlu...

Düğün töreleri

Yolsuz, yöntemsiz evlenenlerin yanında düğünle evlenenler de bulunuyor. Bulunuyor diyorum, çünkü son yıllarda düğün yoluyla evlenenler iyice azaldı. Belki de bunun nedeni kızların pahalı oluşudur. Düğün yapmak için varını yoğunu batırarak yiyecek ekmeğe muhtaç kalmayı artık pek göze alan yok. Gerçi, kız kaçıranlar da masrafsız kurtulamazlar ama, düğün kadar değil. Yine de töre hiçbir zaman terke-

dilmez. Biraz kuru olacak ama, şimdi kısaca köyde düğün törelerini anlatacağım:

Kız ve oğlan küçük yaşta nişanlandıkları için, bir ya da iki yıl nişanlı dururlar. Zamanı daha fazla uzatmak istemiyen oğlan tarafı, üç beş komşuyu çağırarak (kızı yerinde durdurmuşlarsa) bir akşam, kız evine izin istemiye giderler. «Söz alma» adı verilen bu gidişte; önce kız evi biraz naz eder. «Kız küçük daha» ya da «derdimiz, ağrımız var, sabredin...» gibi asıllı asılsız özürler ileri sürerler. Oğlan tarafı da «ölüm var, zulüm var; gözümüz görürken Allahın emrini yerine getirelim» der, başlığın pazarlığını kaçtan kesmişlerse oğlan babası kalan borcunu öder. (Başlığın yarısı nişan sırasında, yarısı da düğün yapılırken ödenir.) Borcun ödenmesiyle de naz biter ve ertesi gün arabayla ilçeye giderler. Bu gidişte söz alınırken, kız tarafının istediği ve listesi yapılan pazen, basma, kaput, şal gibi giyim gerecinin her çeşidinden beşer, onar metre alınır. Bu gerecin bir kısmı kızın gereksinimi için kullanılır. Bir kısmı da don gömlek dikilerek ya da dikilmeden kız tarafının akrabalarına «yolluk» olarak dağıtılır.

Bu iş için ilçeye gitmeye «izinnameye gitmek» denir. Kız ve anası da gider. Ama izinname çıkarılmaz. Köyde buna «halva yemeğe gitmek» diyorlar. Her nişanlı kız bu günü sabırsızlıkla bekliyor. O gün, kızla anasını bir han köşesine oturturlar ve yine oğlan tarafı, çarşı ekmeğiyle halva getirir. Handa yerler. Pırtıları da aldıktan sonra aynı gün geri dönerler. Ne izinname vardır, ne birşey. Kızın yaşı zaten uygun değildir.

Bu gidişler genellikle Perşembe gününe rastlar. O akşam köy muhtarını görmek gerekir. Yine oğlan babası bir kesekâğıdı şekerle bu işi yapar. Ertesi gün,

Cuma namazından sonra bir horoz kurban keserek oğlan evinin damına bayrağı dikerler. Aynı zamanda sıcak yufka ekmeğini pekmez şerbetine batırarak «yağlama» yapıp ev ev dağıtırlar ki, düğünümüze buyurun demektir.

Düğün tam bir hafta sürer. En önemli günler Çarşamba, Perşembe'dir.

Eğer birden fazla düğün birlikte yapılıyorsa ve düğün sahipleri zenginseler; bazan çalgı getirirler. Davulcu, zurnacı ve udcu üç kişi olan çalgıcıların geldiği düğünler bir parça şesli geçer. Çalgıcıların da katılmasiyle köyde bilinen bir tek halayı yine bir makamda uzun hava söyliyerek çeker delikanlılar.

Çalgıcı gelmiyen düğünlerde, erkekler, düğün odasına gidip orada eğlenirler. Kadınlar da düğün evinde kendi kendilerine tef çalıp kaşık oyunu oynarlar. Düğünün ilk dört günü böylece geçer.

Çarşamba günü erkenden bütün köy erkekleri köyün kıyısındaki «Biniş» meydanı'na toplanırlar. Orada «nişan vurma yarışı» yaparlar. Seyirciler iki tarafa çekilir, nişana atacak olanlar da tüfek ya da tabancalarını alarak bir metre boyundaki duvarın arkasına dizilirler. İçine kül doldurulmuş bir testiyi yüz adım ileriye dikerler. Beş - on dakikalık oyalanma sonunda bir de bakarsınız, testi delinir, kül havaya savrulur. Testiyi vuran nişancı, düğün sahibinin (oğlan babası) yanına giderek, «düşmanının ömrü bu kadar olsun!» der ve bir iki lira bahşiş alır.

Testi vurulduktan sonra halk topluca Hacı Çavuş'un evinin yanına gider. Köyün en yüksek yapısı olan bu yapıda «Kelle yarışı» yapılır: Bazı ayrımlar bulunursa da geleneğe göre, genellikle düğün yapanlar, düğün dolayısiyle ya inek ya öküz keserler. Bu sığırın etiyle kazanlarda pilâv pişer. Kelle yarı-

şından sonra çevre köylerden gelen konuklarla yerli halk çağrılarak uygun bir yere kurulmuş olan sofralarda karınlarını doyururlar. Buna, «et yeme» deniyor.

Bu yemekten önce, yemek için kesilen sığırın kafası dama asılmalıdır.

Kelle fırlatılacak damın yüksekliği sekiz metredir. Büyük bir kalabalığı oluşturan seyirciler, iyi seyredebilecekleri yerlere otururlar. Üç çocuk aynı damın başında bir, iki, üç'er metrelik basma sallamaktadırlar. Bunların en büyüğüyle eldeki sığır başının gönü birinci aşırana, diğer basmalar da ikinci ve üçüncülere verilir.

Kelle ortaya geldikten sonra kendine güvenen herkes sırayla atar: Sırtını duvara dönerek kellenin ağzından tutar ve başından yukarıya fırlatırlar. Bu işle iki saat kadar uğraşırlar.

Sofralar hazırdır. Et yenir yenmez güreş alanına gidilir. Burada bu köylü ve çevreden gelen pehlivanlar, birbiriyle karşılaşır. Ortaya işin alışkını iki hakem çıkar. Önce küçük çocuklardan başlarlar. Yavaş yavaş yetenekli delikanlılar ve en sonunda baş güreşçiler güreşir. Bu güreşlerde pehlivanların baş olmaları da var ama, asıl köylerin birbirine baş olmaları düşünülür. Bir pehlivanın baş olmasiyle güreş bittikten sonra, baş için ortaya kuzu, oğlak, teke, koç gibi ne konmuşsa verilir. Sıradan güreşçilere de biraz bozuk para dağıtılır.

Ertesi gün gelin alma günüdür. Bu bölgenin çok köylerinde gelini sabah erkenden alıyorlar ve ilâhiler söyleyerek götürüyorlar. Bizim köyde gelin öğleden sonra alınır ve türkü söyleyerek götürülür...

Öğleyin camiden çıktıktan sonra, köy hocası doğruca mezarlığın kıyısına gider. Orada gelin ala-

yını gözler. Gelin alıcılar önce damlardan bayrakları indirip ellerine alırlar. Bayrak çekenler yanyana en ön sırayı tutarlar. İkinci sırada bir küme delikanlı ellerinde bıçaklarla bayrak bekçisidirler. Çünkü sokakları dolduran kalabalıktan herhangi birisi, bayrakların elinden bayrağı kapabilirse, çok fazla para ile kurtarmak gerekir. Üçüncü sıra, türkücü delikanlılardır. Ellerinde birkaç tef bulunur ve yürüyüşe uydurarak acele acele maniler okurlar. Çalgı takımı varsa, bunlara katılır. Yoksa, köyün ramazan davulunu birisi çalar. Bunların arkasından ak çarşaflara bürünmüş onbeş-yirmi kadın gelmektedir. Bunlar «yenge»dirler. Gelini alıp oğlan evine kadar arkadan yürürler. En arkada da artık bütün köy halkı, çoluk çocuk yürümektedir.

Varıp kız kapısına dayanırlar. Orada ağıtlar yükselmiştir. İleri gelen hoca ve ağalar eve girip; ana, baba ve akrabaları yatıştırarak kalabalıktan tarafa büyük bir kilim gererler. Kilimin arkasında gelin arabaya biner. Babasının yaptığı yatak, içinde durumuna göre hazırladığı çeyizi bulunan sandık da arabaya yüklenir. İki kadın da yanına binerler. Arabanın başını mutlak kızın oğlan kardeşi çeker. Kardeşi yoksa, amcaoğlu falan çeker.

Gelin arabası türkücülerle yengelerin arasında yürür. Topluluk sokaklardan geçerken, çocuklar urgan gererek önlerini keser. Güveyin babası hep öndedir. Bahşiş verip yolu açar. Doğru mezarlığa! Zaten hoca beklemektedir. Kıbleye karşı durup bir dua ederler. Oradan gelin yeni evine hareket eder.

Güvey birse tek başına, daha fazla ise hep birlikte bir odada kapalıdırlar. Onlar orada iken, gelin eve gelir. Kaynatası ve kaynanası koyundan, inekten birşey bağışlıyarak arabadan indirirler gelini. Bu

arada birisi dam başına çıkarak hazırladığı, içinde biraz da bozuk para bulunan kavrulmuş buğdayı gelinin ve bütün oradaki topluluğun üzerine serper. «Hoş geldin evimize» anlamına.

Gerdek gecesi

Gelin eve geldikten sonra hemen hemen düğün bitmiş sayılır. Yeni gelen gelini bir köşeye oturturlar. Zavallı, burada gece yarısına kadar, yani güvey gelinceyedek yüzü gözü kapalı bekler.

Gelini eve bırakan araba kapalı oldukları odadan güveyleri alıp köy sokaklarında gezdirerek geri yerlerine getirir.

Akşamdan sonra geç vakit, hoca önde dua ederek, büyük bir kalabalık, güveyi eve, gelinin yanına götürür. Geçen hafta düğünü yapılan Memiş'in gerdek gecesini anlatırsam güveyin gerdeğe nasıl girdiğini ve nelerle karşılaştığını daha iyi anlatmış olurum:

Gökyüzü açık, ayazlı bir gece. Memiş'gilin evi köyün üst başında, Memiş, Rıza Çavuş'un odasında. Çocuğu oradan alıp eve getiriyorlar, ve sırtını yumruklayarak içeri, gelinin yanına koyuyorlar. Güvey, gelinin yanına girdikten sonra, töre gereğince kapının deliğinden bir kadın gözetlemeğe başlıyor. Bu gözetlemenin iki nedeni vardır: Doğacak çocuğun sağır olmaması için yeni çiftin konuşmasını duymak; bir de eğer güvey bağlı falan olursa, vakit geçirmeden ana - babasına haber etmek... Güya imam nikâhı kıyarken, düşmanın birisi iplik düğümlerse, güvey bağlanır ve iktidarsız hale gelirmiş. Düğümleyen

adam ipliği ateşe atıverirse, çocuğu çok büyük hocalara götürmeden çözdürmek mümkün değilmiş. Nedeni başka başka olan bu iktidarsızlıklara köyde sık sık rastlanıyor. Ama hiç başka bir şüphe akla gelmeden «bağlı» deyip çıkıyorlar, hoca hoca dolaştırıp delikanlıyı utandırarak olanca neşesini de öldürmüş oluyorlar.

Gözetleyici kadın bir saat bekliyor. Memiş'te iş yok. İki saat bekliyor yine öyle. Oysaki, öteki güveylerin tüfekleri çoktan atıldı (Güveyin akrabalarından biri, elinde tüfekle dışarda bekler. Oğlan işini bitirir bitirmez, verilen haber üzerine tetiğe dayanır). Bu, gelinin kız çıktığının ve güveyin bağlı olmadığının açıklanmasıdır. Onun için, güveyin işi çok acele tutması gerekir. Daha birbirleriyle koklaşmadan tanıkları olan kanlı çarşafı dışarıdakilere teslim etmek zorundadırlar. Ancak ondan sonra her iki tarafın ana - babaları rahat edebilirler.

Geçen iki saate yakın zamanda Memiş'in yatakta öylece yattığı haberi üzerine evi tıklım tıklım dolduran akrabaları, özellikle anasıyla babası ağlamağa başlıyor. Kızcağız da «rezil oluruz!» kabilinden oğlanı sıkıştırırmış bir yandan. Ama hiç biri: düşünmüyor ki, çocuk ayazda uzak odadan geldi, üşümüştür. Girdiği evde ne soba, ne tandır, ne de herhangi bir ısınma aracı var! Tandırlı evin kıyısına eklenmiş kapısı içerde olan kümes gibi bir taş kovuk ki, içinde yalnız dondurucu ayaz var.

Tüfeğin atılması gecikince biz de merak ettik. Tam o sırada, ne görelim? Memiş'i yataktan çıkarmışlar, Molla Mustafa'ya okutup üfletmeye götürüyorlar. Hem de götürdüler... Çocuğun, kollarından tutarak kendisini hocaya götüren anasiyle babasına kızdığı yüzünden belli. Dişlerinin vuruşu bile «ben

ne bağlıyım, ne bir şey; ben yalnız üşüdüm, bırakın beni kendi halime...» diyor. Üstelik, sert havada, hocanın evine gidip gelene kadar daha da üşüttüler. Molla belki de durumu sezmiştir ama, sezse de sezmese de görevini yapmış: Kara kaplıyı hayli karıştırdıktan sonrak, «Allahın inayetiyle sabaha karşı çözülür inşallah...» demiş de bereket versin ana - babanın üzüntüsü hafiflemiş.

Hiçbir kuralın izin vermediği için ve dehşetli utancından dolayı kimseye derdini anlatamıyan Memiş, artık öyle kızıyor ki, kimseyi gözü görmüyor: Hocanın yanından geldikten sonra, yine yatakta biraz ısınıyor. Isınır ısınmaz da üstüne düşen işi yapıyor. İşini bitirdiği halde, öfkesi eksilmemiş ki, ne yapıyor bakın : Kanlı çarşafı eline topaç yaparak kapıyı açıyor. Karşısında uyuklıyarak oturan babasını hedef alıp topacı kafasına çarpıyor...

Ertesi gün okulun önünden geçerken üsteleyerek çağırdım ve öğretmen odasında sobanın yanında oturauk. Belki de akşamdanberi ilk kez ısınıyordu. Kırık dökük iki cümle konuştuktan sonra söz akşamki olaya geldi. Zaten duymayan da kaldı mı bilmem.

«Böyle şeyler clur» falan diye utandırmamaya çalışıyordum ki, gözleri parladı:

«Daha doğrusu bu köye ateş verip aşağıdan yukarı yakmalı. Böyle iş mi olur be herif? Ağşamdanberi çektiğimi ben bilirim. Bi öldüm, bi dirildim.»

Alış - Veriş :

Komşu B. köyünde, birisinin karısı öldü. Bir hafta sonra baktık, ilçeden bir kadın bulmuş. Pazarlığı

yediyüz liraya kesip teslim almış «avradı». Kendi köylülerini bulamadığından, bizim köylünün arabasını kiralamış ilçeden.

Ç... ye gelince, bir odaya konuk oluyorlar. Kadını da bir eve bırakıyorlar. Kadın evde, kocası da odada otururken, arabacılar, Ç... de bir bekâra kadını satıyorlar: «Haydi, falanca eve konuk olacaksın.» diyerek kaldırıp kadını sattıkları adamın evine götürüyorlar. Beş yüz lirayı ceplerine koydukları gibi, arabayı koşuyorlar. Meseleyi de kadının kulağına fısıldayıp kaçıyorlar. Zavallı kocası olup bitenden habersiz, odada bekleyip duruyor...

Ertesi gün arabacılar odada övünürken, dünkü bırakıp kaçtıkları adam geldi:

«Bütün tarlalarımı sattım da zor elde ettiydim o parayı: Köye ne yüzle gideyim?» diyerek ağlamaya başladı. Eklediğine göre, kadın, arabacıların sattığı adamı gönlüne daha uygun bulmuş ve ilk alıcısına: «Sen kimsin?» demiş.

Apsarı'da birisi dara düşüyor. Satacak malı da yok. Karısını Köstük'lü Derviş'e iki yüz liraya sattı. Ama, ne de olsa yine insan olduğu için satış bile hayvanınkine benzemiyor: Kadını alanla satan şöyle anlaşıyorlar: (Köyler birbirine yakın olduğundan) iki köyün ortasındaki söğütlerin yanında Derviş bekliyecek, öteki de bir bahane ile karısını oraya getirecek ve teslim ederek parasını alacak. Dedikleri gibi de yapıyorlar. Eski kocası, kadına meseleyi anlatarak helâlleşiyor ve iki yüzü alıp dönüyor. Kadıncağız da «yazgısına boyun eğip» Devriş'le yürüyor...

Bunları örnek olarak aldım. Çoktur böyle olaylar. Görülüyor ki, kadın en önde gelen bir ticaret malı.

Bir kızı doğan baba: «Oh! Bin lira göründü!» di-

ye seviniyor. Bunu söylerken o çocuğun bakımı, eğitimi, çeşit çeşit güçlüğü aklına gelmez. Nasıl olsa açık çıplak büyür.

Öğretmen arkadaşlardan birisinin babası rica etti: Öğretmen için onüç yaşındaki bir kıza dünür gittik. Kız ufacık, ama onbeş yerden dönür geliyorlar. Birisine verecekler. Zaten sevinç içindeler ama, müşterilerin hangisi fiyatı yükseltir diye iki gün naz ettiler.

Gittik hatır için. Biz tandırın başında otururken üç yerden daha geldiler. Artık «işimiz var» dedirterek onları içeri aldırtmadık. Usulen Allahın emrini, peygamberin kavlini saydıktan sonra, arkadaşın ahlâkından, aklından «altın bileziğinden» söz ettik. Sonunda iş paraya döküldü. Biz altı yüzden yukarı çıkmadık. «Yukarı çıkarsanız size olsun; değilse oraya cevap vereceğiz.» dediler. Gücümüzün yetmiyeceğini söyleyip geldik. Gerçekten ertesi günü Kasım'ın oğlunun ondört yaşındaki çocuğuna kızı nişanladılar. Bin yüz liraya kadar fiyatı yükselten biri de: «Neden yüz lira daha çıkmadım?» diye pişmanlık duyuyor.

Kadın satmanın sırrına erenlerden, yasalara sırt dayıyarak geçimini çıkaranlar da var.

Kötü Mevlit, Emine'yle evleneli altı yıl oldu. Düğünleri olurken, bir yastıkta kocamak için ne umutları vardı kimbilir. Ama sonunun ne olacağını kim kestirebilir? Baktık, birinci yıl bitmeden Mehmet Ali'ye kaçtı Emine. Mohkemeye düştüler. Dâvadan vazgeçmesi için Mehmet Ali Mevlid'e beş yüz lira verdi. Yasa karşısında Mevlit izinnameli karısından boşanmak istemedi. Sonuç belli olmadan da Emine yeniden koca değiştirdi. Yani, üçüncü bir kocaya vardı. Bu kere Mevlit, Ramazan'ı dâva etti. dört yüz lira da ondan aldı. Yine boşanmadı. Bu mahkeme sona er-

meden, Emine dördüncü bir kocaya kaçtı. Mevlit yeniden evlenmeyip zina eden karısının peşini bırakmadan ticaretini sürdürüyor. Şimdi de karısının dördüncü kocası Şakir'e dayatıyor:

«Benim izinnameli avradımla zina etmeyi sana gösteririm. Hem gayri canıma tak dedi. Bin lira almadan dâvadan vazgeçmem.»

Çay - Kahve :

Köyde kahveevi yoktur. Olmadığı da iyi...

Kahve ve çay, köylüye göre lüksten başka bir şey değildir. Büyük bir gereksinim de sayılmıyacağından, kullanılsa da olur, kullanılmasa da... Ancak hasta olanlar için bazan gerekiyor ki, böyleleri köyde öğretmen ya da kooperatif saymanı varsa, ona başvuruyorlar. Bir de artık evden çıkamıyacak hale gelen bazı yaşlılarda kahve bulunuyor. İçine nohut falan da karıştırarak sindirim için kullanıyorlar. Onu da bazan sade olarak pişiriyorlar, bazan da karbonat gibi kuru kuruya yutuyorlar.

Bu iki nesne, özellikle kadınlarca bilinmez. Erkekler gerek kente gidince, gerekse köyde bir ağanın düğününde raslantı olursa içerler. Kadınlarsa adını bilir. Pek seyrek olarak tadını bilen de bulunur belki...

Gelelim anılara:

Kooperatif saymanının evine, komşuları iki kadın geliyor. Saymanın hanımı da bu kadınlara çay ikram ediyor. Kadınlar gidinceye kadar hiçbir şeye dikkat etmiyor. Onlar gidince, bakıyor ki, şekerler erimemiş, bardakların dibinde duruyor. Hayretini saklamadı:

«Bilsem gösterirdim... Doğrusu çay içmeyi bilmiyeceklerini hiç aklıma getirmezdim. Acı suyunu içmişler, şekeri kalmış,» dedi.

Gerçekten şekerini karıştırsa ya da gösterseydi, şüphesiz ikramını tam yapardı. Çünkü ben ninemi, anamı hep göstererek, anlatarak alıştırdım. Bir keresinde ninem su gibi içilecek zannederek ağzını yakmıştı.

Hanımefendiye bunlardan sözetmektense, şu cevabı verdim :

«Onlar, dünyanın türlü sıkıntısına eyvallah deyip, sineye çekiyorlar. Sizin çaydaki iki şekeri gözleri mi görür?»

Şaka bir yana, çay faslı böyle.

Kahve faslında da söz yine bizim Niyazi hocaya ve oğlu Keleş hocaya geliyor. Niyazi hoca ünlü olduğu için, adını bilmiyen mi vardır! Demirci'de Hacca gidip gelen birisi, bilmem ne kokusu sürülü bir pamuk parçasını emanet ederek Niyazi hocaya sunmamı benden istedi. Köye gelince emaneti vermek için evine gittim. Hoca zaten yıllardır yerinden kalkamıyor. (Bazan cuma günleri vaız verdirmek için sırtlayarak camiye getirirler.)

Evine hiç gitmemiştim. Gösterdikleri kapıyı açınca karşımda öküzleri ve bir yanda da öküzlerin pislik yığınını gördüm. Hocanın öksürdüğünü duyunca da sola baktım. Ahır sekisinde bir çulun üzerine oturmuş, önünde ateş yanıyor. İki yanında tezek yığınları... Köşede hocanın yatağı. Ahırın kokusu korkunç!.. Bu kokuların üstüne çok hoş gelmiş olmalı, pamuğu derin derin kokladı hoca. Bu sırada Keleş Hoca geldi. Oğlu, yani köyün şimdiki imamı. Keleş'ten başka daha üç tane oğlu ve hayli torunları var Niyazi Hocanın. Onların kalabalığı eve yetip de art-

tığında, Hoca bu sessiz ahır sekisini seçmekle çok iyi etmiş...

Keleş gelince, Hoca :

«Ülen Cemal, öğretmene bi gayfe bişirsene!» dedi.

Keleş hemen işe girişerek yan duvardaki örümcekli ve isli bir raftan, yine ocağa sürülüp abdest suyu ısınan isli bir ibrik indirdi. Ocağın başında duran küçük bir isli çanağa su koyarak ateşe sürdü. Sonradan öğrendiğime göre, Niyazi Hocanın gençliğinde eski mağaralarda bulduğu gayet sağlam olan bu çanakta, şimdi Hoca, sade kahveyi hem kaynatıyor, hem içiyor. Yani, cezve ve fincan işini bir arada görüyor bu testi!

Keleş «istemez» diye yalvarmama karşın, kaynayan suya sade kahve karıştırarak önüme koydu. Sade kahveye yüzüm olmadığı için, içmişter, saymalarını ve benim yerime hocanın içmesini rica ettim. Hoca içti. Sonradan bana üye Hüseyin ağanın söylediğine göre, o pişen kahve değil, salt burçakmış. «Bu zehir gibi burçağı içmesem yaşıyamam» dermiş hoca.

Aradan aylar geçti; güzdü, kış geldi. Bir de baktık Niyazi hocanın küçük oğlana düğün yapıyorlar.. O hafta pazar günü, Gani Çavuş'la İzzet Ağa beni yoklamaya geldiler. Sonra da birlikte düğün odasına gittik. Düğün sahibinin hali - vakti yerinde olursa, odaya gelip te «uğurlu olsun» diyenlere - bulaşık suyu gibi de olsa -, birer fincan kahve içirmesi gelenektir. Niyazi hoca gibi, köyün yaşlı âlim bir hocası, aynı zamanda zengin sayılan kişinin düğününde değil de, başka kimin düğününde kahve içecek bu millet?

Biz oturur oturmaz hemen kahveler geldi. Ama

içer içmez Gani Çavuş'un başı döndü ve yere uzandı. Benim de çatlarcasına başım ağrımaya başladı.

Çabucak Gani Çavuş eve adam göndererek turşu getirtti. Turşuyu yedik ve soğuk suyla kafalarımızı yıkadık da zor ayıldık.

Gani Çavuş çok kızmıştı :

«Bu Keleş'in işinde var bir pislik», dedi. «Köyün hocası diye bunlara güvendik ama, bunların altından da çapanoğlu çıktı.»

Köyde böyle düğün kahvelerine nohut, arpa karıştırmadan yapamıyorlar. Düğünde içki falan bulunmadığına göre, böyle bir fincan karma kahvenin bu gereksinimi de karşılayacağını söyliyerek işe şaka biçimi vermek istiyorlar.

Keleş hocayı çağırıp karma mı, değil mi diye and içirdik...

Öteki :

«Valla, ikiyüz gram gayfe aldım geldim. Vakat gelene gidene yetmez deyi, iki avuç arpaynan, tek bi avuç burçak kavurmuş da gatmış babam. Pek zararı yok a. Sanırım sizinkini ıcık ağır itmişler.» dedi.

Sinema :

Köyün az çok okur - yazar bir insanı olarak, en çok sinema göreni belki benimdir. Ama ne yazık ki ben de bugüne kadar yalnız altı film seyrettim. Onlar da en sıradan, heyecan ve dalga filmleri.

Bizim ilçede bir sinema var. Hiç olmazsa yılda ya da altı ayda bir kez yolumuz sinemaya uğruyor. O da olmasa, bu kadarını da göremeyip iyice kör kalırdık. Az çok kıymetli filmler buraya kadar sokulacak değiller a!

Bizim köyde, sinemayı akla getiremiyenler çok olduğu gibi, ona inanmıyanlar ve korkanlar da görülür. Tazı Arif askerdeyken bir sinemaya gitmiş: «Ulan bi küme insan atlara bindikleri gibi bize doğru nasıl sürdüler ya! Öyle bi gorkaladık ki, çığneyecekler deyi... Ne deyim de ağnadayım bunu size! Tüylerim diken diken oldu. Bereket versin, hemen geri dönüp gittiler». diye anlatıyor.

Bizim üç aylıkların alınma zamanı ilçeye inmiştim, o gün de «Beyaz Esire» filmi varmış sinemada. Tam üç aydır köyden bir yana çıkmamıştım. Birlikte geldiğimiz yol arkadaşım olan bir genci yanıma alarak gittim. Doğaldır ki o hiç sinema falan görmemiş. Benim de bu beşinciydi. Küçüklüğümüzde ise, tabiat bilgisi kitabında böyle bir konudan başka bir şey görmüş değildim.

Biz köylüler, ayda yılda bir kente ineriz ve ona - buna kulak vermeden aynı gün geri döneriz. Bugün ise, yalnız film görmek için akşamlayacaktık.

Sinemaya gitmemek için : «O bizlere ilâyık değel», diye mırın kırın ettiyse de, salona getirdim arkadaşımı.

Film başlamıştı...

Bizim arkadaş, cariyeler başı hadımağayı görünce: «Şoo, gara herif, Mezerli Han'ın süpürgecisi elleem ya, giyimini değiştirmiş...» falan gibilerden heyecandan soluğu tıkanarak, boyuna kulağıma fısıldıyor. Hele gürültülü patırtılı bir sahnede: «Aman, buraya gelecekler,» diye başını ardıma saklayıverdi. Yanımızdaki bir sokak züppesi de gülmez mi bu durumumuza!

Çıktığımız zaman, meydan Savaşından ya da ecinniler elinden kurtulmuş gibi bir durumu vardı. Soluğu serinleyip de aklı başına geldiği zaman:

«Git be herif!» dedi. «Töbe olsun, bi daha böyle yere girersim! Adamı gorkuduyorlar heç durmadan, başka bi kârı yok döyüslerin...»

Tiyatro

Bir tiyatro seyretmek olanağı çıkmadı diye üzülür dururum. Bu özlemime ne zaman kavuşacağım da belli değil. Tiyatrolarla birlikte okullar da açılıyor, işbaşı yapıyoruz. Tatilde Ankara'ya filân yolum düşse bile, o zaman da tiyatro kapıları duvar...

Ama, dün gece Cinavlar'ın odasında tiyatroya benzer bir şeyler seyrettik: İki ortaoyunu birden oynandı. Akıllarına eserse, kış avâreliğinde bu çeşit oyunlarla gönül eğlendirir köylüler.

Birincisi, «Edi'nin Kızı». Köyde Edi adında haşarı bir dul kadın var. Kocası öldükten sonra, kızı Mediha'yı Kel Ahmet'le evlendirdi. Ahmet iç güveysi girdi Edi'nin evine. Her iki taraf da çok yoksul. Ne bir avuç toprakları, ne altlarına serecek yatakları var.

Ahmet gidip Haymana ovasında koyun çobanlığı yapıyor; kazandığını getirip bunlara bırakıyor. Her gelişinde üç dört günden fazla kalmadan gidiyor. Bu geldiğinde de kaynanası ile karısı ona etmediklerini koymuyorlar: «Ayakkabı getirmedin, yazma getirmedin» diye kan kusturuyorlar adamcağıza... Hattâ eve almak bile istemiyorlar. Bunun böyle olduğunu hep biliyoruz. Ama, önceki gece ilginç bir sahne seyretmiş köy bekçileri :

Edi'nin evinin yanından geçerlerken bir gürültü patırtı gelmiş kulaklarına. Gidip ne oluyor diye evin tepe penceresinden seyre başlamışlar. Zaten bir göz

isli ev. Edi, Edi"nin küçük kızı Gümüş, ikisi de bir köşeye kuru toprağın üzerine uzanmışlar. Öbür köşeye, eski bir yorganı üstüne çekerek Mediha serilmiş. Üçüncü köşeye, Mediha'nın Ahmet'ten olma bir yaşındaki çocuğu atılmış. Dördüncü köşede Ahmet duvara dönmüş, sağ kolunu yastık yaparak yatmış.

Birçok geçim gürültülerinden sonra Edi'nin gönlü olmuş, kızına:

«Gak gız, yorganı götür de hasırın üstünde ikiniz yatın...» demiş.

Kızı köpürmüş :

«Öyle hoşlanıyorsan, gak gendin gucakla da üşütme kel kârsızı, cazı!» diye ağzını bozmuş anasına...

Ahmet dayanamamış :

«Dininin imanının altından girip üstünden çıktığımın sıracalısı, ben gayri belâmı buldum. Senin yorganını da, gendini de istemem. Sen Allahtan gork da şu sabi çocuğu yanına al, üşütme!» demiş.

Dışarısı kış. Bu görünümü epey seyrettikten sonra, dayanamayıp aşağı inmiş bekçiler. Eve girip iki Edi'ye, dört kızına değnek sallıyorlar. Mediha'yı urganla Ahmet'e bağlamak istiyorlarsa da, yorganın altında Ahmet'le yatmıya razı olması üzerine vazgeçip ayrılıyorlar...

Konu bu. Ahmet'i odaya çağırdılar. Kendi ağzından da dinlenmesine karşın, daha iyi canlandırmak için olayı oyunlaştırmaya karar verildi.

İçerdekiler odanın duvar diplerine çekildi. Ortalık Edinin evi oldu: Hasır, yorgan buldular. Ahmet kendi rolünde. Başına bir çarşaf geçiren Honnuk Dede, Edi rolüne girdi. Bir delikanlı da kılık değiştirip Mediha oldu. Oyun bitene kadar küçük bir ço-

cuk getirip köşeye koyarak, işin gerçeğe uymasını da sağladılar. Konuşmalar, hareketler tam uygun bir şekilde temsil edildi. Sonunda, bekçilerin işe karışıp Ahmet'le Mediha'yı birbirine bağlamak istemeleri üzerine çığlıklar arasında ortaoyunu bitti...

Başlanmış ve iştahımız açılmışken bu oyunla kalmak doğru olmıyacaktı.

Honnuk Dede, başından geçen bir olayı hemen sahneye koydu:

Kendisi Kızılkaya'da bezircievinde çalışırken, bir kız kaçırılmış. Celâl, Dudu'yu kaçırmış, bir ahıra saklanmışlar. Köy ihtiyar kurulu da kaçakların bulunduğu ahırdan haberli olunca gelip kapıyı çevirmişler. Bu oyunun adına da «Gıyap Kararı» diyebiliriz.

Odanın bir köşesini perdeliyerek ahır yaptılar. Kızla oğlan perde ardında, yani ahırın içinde! Birkaç kişi de imam, muhtar ve üye olup ellerinde asâ ve değneklerle ahırın kapısı olan perdeye yaklaştılar. Seyirciler merakta. Kızılkaya'lı birinci üye İzzet ağa rolünde Honnuk Dede var. İzzet ağayı hep tanırız, köyü yakındır. Honnuk Dede de onun gibi komik olduğundan, onun hareketlerini, konuşmalarını iyi taklit eder. Şimdi, İzzet ağanın ahır kapısında söylediklerini o da perde önünde söylemeğe başladı:

«Celâl! Lân Celâl!... Oğlum aç gapıyı! Yonsam hakgında kıyap gararı verir şu yanımdağı döyüsler... Aç bakayım gönül ırzasıynan mı gaçırdın, yonsam cebri mi? Ulan neye açmıyon, yonsam daha gızın...?»

«Dudu! Gız Duduuu! Yonsam ağzında yağlık mı (mendil) dıhalı gız? Yonsam Celâl boğazını da sıhıyo mu, gız...?»

Hâsılı tiyatromuz da eksik değil...

Köysel yargı :

Hani «Kadı kalktı, kaymakam oturdu» derler ya, bizim köyler için, «Kadı kalktı, hoca oturdu» diye değiştirmeli bu sözü.

Bir sorunu olduğunda. köylü hemen hocaya koşar. Bu başvurmalar küçük bir mantıkla çözümlenebilecek sorunlardan tutun da, mahkemelerin bile kolay çözemiyeceği çapraşık dâvalara kadar varır.

Hocanın yüksek huzuruna gelip diz çökenlerin arzettikleri dâva ne olursa olsun, iki dakika içinde hüküm verilir. Ne suçlu, ne de suçsuz «gık» demeden hocanın elini öpüp çıkarlar. Haklı çıkan gururlanırken, öteki «şeriatin kestiği parmak acımaz» diye avunur.

Hoca dedik ama, ayırdetmedik. Mahkeme görevini yapan büyük hocalar, üç - dört köye bir tane düşmektedir. Bizim köyün de içinde olduğu su üstü bölgesinin yargıcı, Apsarılı Mehmet Hoca'dır. Ekecik Kalemi'ninki de Necati Hoca.

Köylerde buna: «Danışmaya gitmek» denir. Köy hocasına mı yoksa büyük hocaya mı danışmak gerektiğini zaten iş gösterir... Örnek, Çıkık karısının ikisini de evden kovaladı. «Bu pek büyük bir iş olmadığına göre, köy hocası halleder» diye kadıncağızlar koştular hocaya. O da hemen Çıkık Bekir'i çağırıp, «İmamı, muhtarı dâvet ederek, ayrı ayrı iki kere yemek yedireceksin. Ondan sonra «ikiniz de dünya âhret bacımsınız» biçiminde söylediğin sözü cemaat yanında geri alıp tövbe istigfar edeceksin. Yeniden nikâh kıyacağız ve kadınları getireceksin eve» diyor. Öyle de yaptılar. Bazı yönlerden pratik sayılabilir bu yöntem. Zavallı kadınlar, mahkemeye gitselerdi, kim

bilir kaç ay sürüneceklerdi. Hem mahkemede hak savında bulunmak için gereken resmî nikâh hak getire...

Hocanın verdiği hükümle, bile bile aldananlar da: «Mahkemede üç yıl sürünüp de kazanmaktansa, böyle zarar edip kurtulmak daha iyidir...» diyorlar.

Büyük hocalara da, benim koyun senin kağnının altında kalıp öldü. Koyunun bedelini ödemem gerekli mi, değil mi? Ya da ben senden tarla kiraladım. Ama ürün hiç olmadı. Sana olan horcumu vermeli miyim; yoksa vermemeli miyim? v.s. v.s. gibi işlerde gidiliyor.

Böyle anlarda önceden kesin döğüş olur. «Haklıydım, haksızdın» diye gürültü edenlere, komşular, «yahu ne ağız yoruyorsunuz; hak var, şeriat var, haydi değneklerinizi elinize alın da Apsarı'da danışın» derler. Berikiler, yolda döğüşmemek için ayrı ayrı yollardan gidip mahkeme kararını alıp gelirler..

*
**

Ekecik bölgesinin yargıcı da Necati Hoca demiştim. Köy odasında bakarsın bir anlaşmazlık olur. «Gak, Necati Hocaya» deyip hemen ahıra giderler.

Yakın köylerden gelenler de önce odaya uğrayıp yanlarına bir kılavuz alarak giderler Hocanın yanına.

Bir düğün dolayısiyle konuklar geldiler. «Hazır gelmişleyin işlerimizi de danışalım» diye bunlardan on tanesi hocanın yanına giderlerken, Kör Şambas'ı alarak ben de gitim. Vicdan ve abdest suyu üzerine Kör Şambas'la (ki, Yağan köyünün imamıdır) bir tartışmamız var. Anlaşamadık. O diyor ki:

«Gâvurda vicdan yoktur. Allah yalnız müslümanları vicdanlı yarattı. Abdest alınarak pislenen sudan bir avuç içersen Allahın en büyük sevabına nail olursun.» («kafir» derken müslüman olmayanlardan söz etmektedirler).

Ben de bunların karşıtını savunuyorum.

Ahır sekisinde hocanın elini sırayla öptükten sonra karşısına diz çöktük. Adamların danıştıkları; tarla, arsa gibi hepsi de önemli ve mahkemelik sorunlardı. Hocanın verdiği hükümler ise çok tutarsız ve haksızdı bence. Ama burada bana söz düşmez. İşi bitenler sevindiklerini söyliyerek getirdikleri sigara paketlerini verip gittiler.

Bunların içinde hele bir tanesine yüreğim yandı:: Danışanlardan birisinin çocuğunu beriki adam çırak tutmuş bir yıllığına. Ama çocuk iki ay çalıştıktan sonra dayatıp işe gitmemiş. Şimdi çocuğun babası, yavrusunun iki aylık emeğinin karşılığını istiyor. Öteki de, «Gelip gününü yetirsin, hakkını tüm alsın, gelmezse bir şeycik vermem» diyor.

Hoca :

«Şeriatı İslâmiyede yarım kalan işin karşılığı olmaz. Sana söylüyorum (Çocuğun babasına doğru): Kalksan öğlen namazının yarısını gılsan, gerisini gılmasan sevap alır mısın sanıyon? Aksine, günah alırsın.

Herif senin çocuğuna güvensin, işini teslim etsin, sen de çocuğu gönderme, herifin işi yüzüstü kalsın, başka adam ya bulur ya bulamaz. Onun şikâyetçi olması lâzımken, sen oluyorsun. Mademki sen de fukarasın, uzun etmeden galkın, kimsenin kimseden alacağı olmasın,» diye bağladı.

Bizimkine gelince, ikisinde de Kör Şambas haklı çıktı.

Hoca, birincisine:

«Hak Teâlâ vicdanı, müslümanlardan gayrısına nasip etmemiştir,» dedi. Vicdanın gözle görülür bir şey olmadığını, örneğin işini sapasağlam yapan bir

hıristiyanın, yaptığı ayakkabıların altını mukavva ile dolduran bir müslümandan daha vicdanlı olduğunu söyledik ama, hüküm verilmişti.

İkincisine de:

«Hazreti Muhammed'in ümmetinden olan bir âdemin vücuduna temas eden sudan, yani, aptest aldığı sudan ayağa kalkıp gibleye dönerek bi avuç içmek en büyük sevaptır.»

Dedi. Oradakilerin bütünü de Kör Hoca"nın tezini savunduğu için, biz yenildik.

Yıldızlama :

İnsanın ne zaman hastalanacağı, başından kaç nikâh geçeceği ve zengin mi, yoksa yoksul mu olacağı gibi şeyler arasında, öleceği günü de önceden bilmesi iyi sayılmasa gerektir. Çok bilgiçler bile, «yalnız öleceğim günü bilmem» demekle ölümün ne zaman geleceğinin bilinemiyeceğini kabul ederler.

Bunlar da sorun mu? Şimdiki devirde kara kaplıların çözemediği ne kaldı?

Herkesin nasıl yaşıyacağını ve yaşamının süresini açık ve kesin olarak gösteren bir ayna varken (kara kaplı) o aynaya bakıp ta sonunun ne olacağını bilmeden yaşayanlara şaşmak gerekir.

Muska bile **kitab**ın dediklerine bağlı olarak yazılıyor. Biz sanırız ki, hoca alır eline kalemi bir şeyler yazar, ondan sonra verir.

Değil böyle : Hastası olan hocaya haber verince, hoca hastalanan kimsenin yıldızına bakıyor, bulguyu da hemen koyuyor: «Sağ böğründen yel gir-

miş,» ya da «Şeytana uymuş, beynini zedelemiş, başı ondan ağrıyor,» diyerek hastanın iyileşmesi hangi dualarla olacaksa, onları üç örnek olarak yazıyor. «Birisini kapının eşiğine göm, birisini ez suyunu iç, üçüncüyü de külâhının içine dikip başında gezdir.» İnsanoğlu bu, merak etmediği iş mi vardır? Mademki yıldızını sürünce her insanın başına gelecekleri söylüyor hoca, neden sürdürmeyelim yıldızımızı. Hem bizler köylü bulunmuşuz. Şimdilik doğduğumuz aya göre yıldızımızın ne olduğunu takvim yapraklarından ve gazete eklerinden, baldır bacak dergilerinden öğrenemiyoruz. Biz okur - yazar olursak, gazete falan da köye gelirse, ve o zamana kadar balık kavağa çıkmazsa, gazetelerin yazdıklarını da okur, yıldızımızı görürüz... Bugüne bugün Yahya Hoca, Osman Hoca, Ali Hocaların bakması yeter.

Efendim, hasta iyileşmek için yıldızını sürdürüp muska alıyor. Yaşlı olan ölümüne kaç yıl kaldığını öğrenmek için yıldızına baktırıyor. Babalar, oğlunun yazgısı kimin kızı olduğunu öğrenmek için yıldızına baktırıyorlar. Oldu, yıldızını gördükten sonra kitabın, gösterdiği kıza dünür gidiyorlardır...

Yıldızına baktıranlarla konuşa konuşa ben de merak ettim. Bu, çingene karısının «havai gönüllü, zırzır akıllı bir kız alacaksın» diye fala bakmasına benzemez. Piyango gibi, haydi bir uzun yaşam varsa yıldızımızda, bilsek kötü mü olur? Ama hiç ümit etmem. Kaldı kaldı da, o taraftan mı yardımcı olacak kör talih? Nitekim baktıranların hiçbirisinde umut ışığı görülmüyor. Hele Kamberlerin Top Ali'ye bir yıl daha yaşayacağını söylemiş yıldızı. Haydi elindeyse düşünmesin bakalım.

Bir delikanlı da, yıldızına baktırırken başından üç nikâh geçeceğini öğrenmiş. Daha yeni evlendi ve

güzel, temiz bir eşi var. Peki şimdi siz olsanız düşünmez misiniz?

Sıra bana geldi :

Yahya Hocayı odasında yalnız buldum bir gün. Derdimi açtım: Sonumun ne olacağını bilmek istiyorum.

Hemen indirdi kitabı. Anamın, babamın adlarını sorup bir tarafa yazdı. Bu adların harflerini karıştırdı, çıkardı, topladı, falan. Sonra, tam yarım saat elindeki kitabı karıştırarak benim yıldızı bulup okudu:

Başımdan iki nikâh geçecekmiş... Burada kendimden çok birinci karımı düşünmeğe başladım.

Ölümüm için üç devre varmış: üç, onsekiz ve yirmi iki yaşları... Bu üç devreyi atlatabilirsem yaşım altmışa kadar varacakmış.

Birinci ve ikinci devreleri hayırlısı ile atlattık. Ama henüz üçüncüye gelmedim. Asıl bu üçüncüden korkmalı. Henüz iki yıl var; kaygıya yer yok. Eğer o zaman yıldızımız gökyüzünden kayar, kitab'ın dediğini yerine getirirse, şimdiden Allahaısmarladık dostlar. Hakkınız varsa, helâl edin!...

Vaız

Köylünün, kafasını besleyen ocak camidir. Cuma günleri hocanın verdiği vaız'ın ve hatibin okuduğu hutbenin etkisi, köylünün yaşamına biçim verir denebilir. Bazı Cuma günlerinde ya da bayramlarda daha büyük hocalar da vaız vermek için gelirler ki, bu da işe bir yenilik katar...

«Ey cemaatı müslimin! Cenabı Hak Kur'anı Ke-

rim'de buyuruyor ki!...» diye başlıyarak hatibin okuduğu hutbeler, çok kere iyi telkinlerle doludur, bununla birlikte hitabenin sonu hep orada bulunanları aşağılayarak ve hepsinin cehennemde yanacağını haber vermekle biter.

Hoca efendi ne hüküm verirse, toplum öyledir. Ders değil ki karşı çıkasınız. Dinde karşı çıkma olmadığından, maval dinler gibi dinliyoruz. Dışarıya çıktıktan sonra kimsenin iler tutar yeri kalmıyor. Herkes cehennemde çatır çatır yanacağı zamandan başka bir şey düşünemiyor. Dünyaya geldiğine de pişman oluyor.

İnsan olarak yaşamak, birçok erdemlere sahip olmak ister ama, hocaların sözlerine inanacaksak bir insan olarak yaşamak olanaksız. Ya anandan doğar doğmaz talihin yardım edecek, cennete hurilerin yanına gideceksin dünyaya gözlerini açmadan; ya da yaşayıp elinde olmadan bir sürü günaha girecek, cayır cayır yanmayı göze alacaksın.

Bu yıl, bizim köyün camisini, hem hoca, hem de hatip olarak Molla Sıddık idare ediyor. Özellikle cuma günleri kuşluk vakti başlıyor cennet cehennem işlerini anlatmaya...

Hutbede de döktürüyor, namaz, abdest üzerine. Din, Müslümanlık namazla abdestten mi ibaret diye insanın şaşası geliyor.

Bir gün yine birçok özürlerle namaz kılmayanları kastederek dedi ki:

«Namaz borçtur. Canı üstünde olan müslümanlar, hasta olsun, ne olursa olsun, bir vaktini geçirdi mi, Cenabı Hak öylelere cenneti âlânın kapılarını kapar. Bir kadın, doğum yaparken, henüz çocuğun kafası çıkmış fakat gerisi çıkmamış durumdayken namaz vakti gelmişse abdest alıp o vaziyette nama-

zı eda etmesi farzdır. Eğer bunu yapmazsa, sade kendinin değil, doğan çocuğun da rızkı kesilir!..»

Bu sözleri kitaba bakarak söylüyor. Ama kitapta böyle yazılı mı, yoksa kendi düşüncesi mi, bilmiyorum.

O gün bu vaizi dinliyen bir komşu, ölüm döşeğinde cansız yatan karısına değnekle çat-pat yanaşmasın mı?

«Ne oluyor komşu, delirdin mi?» dedim.

«Delirmeden geç bugün akıllandım, dedi. Bugün öylen camisinde geçti başıma sıcak... Sen de vardın! Ne dedi hoca? Böyle sıracalı sıracalı yatacağına, namazlarını geçirmese ya! Allah neye gadir değil? Günahlarından silinse de temiz ölse ya?»

Şimdi, karıları doğum sancılariyle kıvranırken «Hadi namaza!» diye sopaya sarılacakları düşünüyorum...

Batı Anadolu'da bir bucak merkezindeydim. Manisa'lı olduğunu söyliyen kabadayı bir hoca geldi. «Derin bir hoca gelmiş!» heyecanıyla sabahleyin toplandı köylü camiye. Öğle oldu, cuma namazına gittik. Cami zınka zınk dolu. Müezzin: «Cemaatı müslümin, sıklaş!... Cemaatı müslimin, sıklaş!...» diye diye birbirimize yapıştırdı...

Karşısındaki müslümanların çokluğu, hocanın sesini yükseltmesine neden oldu. Neler söylemedi, neler! Sözü getirdi «namaz gılmayan, oruç tutmayanlara...»

Bu sıkışık durumda bazıları uyumaya başlamıştı.

Hocamız :

«Utanın!» diye başladı. «Uyuklamaktan başka bir şey bilmezsiniz!.. Kıçınızın yarım çakıldağı ile Allahın evine gelirsiniz, uyuklar burayı da kirletirsiniz.

Utanmadan, kızarmadan çocuklarınızı lâtince mektebine gönderirsiniz. Yarın onların da, kendinizin de saçın üstünde yanacağınızı düşünmezsiniz. Utanın be! Koca köyde bir Kur'an mektebi, bir namazlık mektebi yok. Utanın! Kazanıp kazanıp keseye atmakla müslümanlık yaptığınızı mı sanıyorsunuz? v.s. v.s.»

İnanın tam üç saat böylece dinletti. Şöyle hareketiyle olsun hocanın bu kötüleyici ve düşürücü sözlerine öfkelenen, karşı çıkan var mı diye çevreme bakıyorum, ne gezer. Hep kafa sallayıp benimsiyorlar...

Sonra hutbeye çıktı. Bir saat kadar da orada söyledi. Namaz kılıp çıktık. Ama kafam uyuşmuş, vücudum cehennemden çıkmış gibi idi...

Camiden çıkarken, kapısının önüne bir kilim sermişler. Keseyi çeken, kilimin üzerine hocanın hakkını attı. Hiç atmayan da kalmadı.

İkinci olarak bir de dükkânlardan topladılar Hamdi hocayla Hacı Ali, yabancı hocanın adına...

Akşam, bulunduğum evin sahibine: «Ama ileri gitmedi mi ya hoca?» dedim.

«Benim yanımda söyledin, başka kimsecikler duymasın, adın gâvura çıkar, sonra yüzüne bakan olmaz,» dedi.

Sakalı şerif

Ramazan ve kurban bayramları arefelerinde, «Ekecik kalemi»ndeki köylerde bir telâş başlar; eşeğe, arabaya binenler, sürer Çekiçler köyüne...

Orada Ahmet efendinin himmetiyle getirilip ca-

miye konulmuş bir tek sakalı şerif varmış. Bayramdan bayrama Peygamberimizin kutsal sakalından bir teli görmek ve arefe günü kutsal ikindi namazını Şeyh Efendinin arkasında kılmak şerefinden, çok şükür Allah kimseyi yoksun etmiyor. İlçemizden toz kaldırarak Çekiçlere koşan açık kamyonlarda da üstüste yığılmış müridler, müminler vardır.

Orada, heyecandan kalpleri püryan olan ve zikirden ağızları köpürüp, dilleri dolaşan bu ümmeti müslüman, ibadetin zevkiyle tütsülenen başlarını dinlendirmeden yola çıkıyorlar ve çok kere emellerine kavuşuyorlar: Yani, yolda kamyon devriliyor, hercümerç içinde canları çıkarak; Allahlarına erişiyorlar...

Bu dönüşlerden birisinde, kamyonu devirerek on kadar müridin canına okuyan Selâm Hoca da: «Nasıl olup ta ötekilerin canını, tam günahlarının affedildiği mübarek bir günde aldı da Hak Teâlâ, benim canımı almadı?... Suçum neydi?» diye üzülüp duruyor ve: «Şıh baba sezmiş devrileceğimizi, ama bize çıtlatmadı, yalnız: - Gitmen bugün kalalım - dedi, yolda da ben, ehlî imanı taşıma sevabını kazanmak için şoförün elinden direksiyonu aldıydım (kamyon kendisinin) nasıl oldu bilmem, çat aşağı uçuruma gittik... Olacak efendim! Kaderi ilâhi!...» diyor.

Son zamanlarda güzel bir sürpriz daha oldu: Ağaçlı köyünün camisine de sakalı şerif getirdiler.

Çekiçler birkaç günlük yol olduğu için, **suüstü** köylüleri gidemiyorlardı. Şimdi nereden bulmuşlarsa bulmuşlar, çok pahalıya aldıkları bu sakal telini yedi kat sargı içinde getirmekle, bir eksiği daha tamamlamanın zevkine erdiler...

Ağaçlı köylüler, sakal telini buldukları yerden günlerce yürüyüp ilçeye geldiler. İlçeden kamyon tu-

tarak köye doğru hareket ettikleri sırada durum köylerde duyuldu.

Köylerin halkı, karşılayıcı olarak yollara düştü...

Kamyon kalabalık arasında ağır ağır geldi. Üzerine hıncahınç dolmuş olan köylülerin gözleri gururla parlıyordu. Bizim köylüler üç tane koyun kurban kestiler. Sakalı Şerif'in, bizim köyün camisine bir dakika girip çıkmasını rica etmişsek de kabul etmediler... Ama köylerin arası bir saatlik yer; üzülmeye yer yok. Bizim köylülerin üzülmesini yersiz buldum. Yeter ki, bol bol ziyaret etmemiz için, Allah bizi çok bayramlara eriştirsin ve böyle nice nice bizi doyuran sürprizler nasip etsin...

Hacı babalar :

Son yıllarda Hacca gitmenin kolaylaşması da azımsanmıyacak bir nimet. Tarlasını, takımını satan, Hacca gidip Medine dağlarında günahlarından bir yılanın kabuğundan sıyrılışı gibi sıyrılmayı düşünüyor. Karakaplıdan sökerek söylediklerine bakılırsa, Allah, Hacca gidecek olanların alnına, yaratırken işaret edermiş: «Hacca gidip hacı olacaksın, ey kulum!» Günü gelince de çağırırmış. Artık elin kanda olsa da bırakıp gideceksin. Demek ki, Allahın sevgili kulları yaratılırken belli oluyor. Bazı parasızlar da, «Alnımıza ne Hacca gitmek yazmış; ne de mal vermiş.» diye acaba anasının karnında iken mi bir günah işledikterini düşünüyorlar. Çağrılmış olmalılar ki, geçen dört yıl içinde bizim buralardan epiyce gittiler.

Gidenlerin arasında karısıyla gidenler de var. Bunlardan en mutlu olanlar da galiba, Hacı Lipbik'le

(kadının lâkabı), kocası Kel Abdi. (Kullandığım isimlerin başında sanırım «kel» çok geçiyor. Köyde kel'in çok olduğundandır; benim suçum yok..) Kel Abdi, olanca tarlasını satarak üç bin lira kadar bir para biriktirdikten sonra, karısı Lipbik'le yola düştüler. Kimsesiz kalan biricik oğulları Ahmedi de başka birisine çırak verdiler. Akıllarınca, kendileri orada ölerek cenneti âlâda baş köşeyi boylıyacaklar, anasız babasız ve tarlasız kalan Ahmet de el kapısında bir lokma ekmek için sürünecek.

Ama Allah canlarını almamış, kendileri de intihar etse işe yarar mı? Perişan bir halde çıkageldiler. Kel Abdi dizanteriye tutulmuş. Başta Şeyhler, kudüm çalarak, yanık yanık ilâhî söylerlerken öpüşme, kucaklaşma faslı başladı. Değil o anda, artık kaç günde biteceğini kimse bilmez kucaklaşmanın. Öyle ya, her kucaklayana Hacı kokusu sinecek. Ne kadar punduna getirip fazla kucaklarsan, o kadar kâr. Hacı Lipbik sapasağlamdı ve arabanın üstünde, kalabalığa;

«Hoş bulduk!.. Hoş bulduk!..» diye boyuna bağırıyordu. Kocası her şeyden habersiz yatıyordu arabada.

Kel Abdi, Arabistan'da tutulduğu hastalıktan kurtulamıyarak, iki gün yattıktan sonra, rahmeti rahmana kavuştu. Böylece de sonsuzluğun sırrına erdi...

Kocası, «Hacı olduktan sonra dünyaya bakmadan öldüğü için», karısı da «dünyada kalmakla birlikte, kocası olmadığından, kör şeytana uyma kaygısından kurtulduğu için...» Allah'ın sevgilisi olmuşlar!..

Şimdi, iki çocuk babası olan Ahmet, el kapısında sürünüp, ana-babasına ilenirken, güveylerden birinin evine sığınmış olan Hacı Lipbik, gece gündüz

köy odasında erkeklerle lâk lâk ediyor. Dediklerine göre: «Hacca gitmekle, artık onun erkeklere karşı mahremiyeti kalmamış...»

Hacı karşılamak da iyi oluyor vesselâm! Neydi o Hacı Lipbiğin geldiği günler. Millet, odada, gelen tesbihleri kapışmak için birbirine giriyor, Lipbiğin, Çapan hocanın oğluna hediye ettiği tesbihin imamesindeki cam içinde bulunan Kâbe'nin resmini görmek için birbirine yükleniyorlardı. İyi ki o bir parça pamuktaki kokudan bir kez koklamak herkese nasip oldu. Ama o küçücük kapta gelen zemzem suyu, hocalardan başkasına yetmedi sanırım... Pamuk parçası ise daha kaç yıl saklanacak kimbilir? Yeni doğan çocuklar da koklasın diye...

Halâ soruyor Veli Çavuş:

«Eh, nine, Hacı olup geldin. Allah her adama nasip etmez bunu. Amma, bundan sonra hangi adınla söyleyelim: Hacı Lipbik mi diyelim? Hacı Fadime mi diyelim? Hacı Vıddırıvızık mı diyelim? Kel Hacının karısı mı diyelim, yoğsam sadece Hacı Nine mi diyelim?»

Bu hacı babalar, başka bir şey düşünmeden, salt günahlarından sıyrılmak için yollara düşüp varlıklarını ve sağlıklarını tüketiyorlar. Bunu kendileri söylüyorlar. Üstelik birçoklarının çoluğu çocuğu da perişan oluyor... Buna karşın, umulan tek erek yerine geliyor mu, yani günahlarından sıyrılıyorlar mı acaba?

Dönüşte birçokları, terazi tartmaktan, metre ölçmekten vazgeçiyorlarsa da, yine eski hamam eski tas olduklarını görüyoruz. Ad değişmekle huy değişir mi?

Bu hacılardan Çimeli'li Hacı Derviş, yanında bir marangoz çalıştırıyor: Araç, gereç, iş bulma ve emir

hacı ağadan, yapmak da işçisinden. Bunlara okul için otuz tane sıra yaptırmak istedik. Örneğine uygun olmak koşuluyla, her masrafı Hacı Derviş'e ait olacak, tam teslim, tanesini yirmi liradan uyuştuk ve senet yaptık.

Sıraların bittiği haberi gelince teslim almaya gittik... Ne görsek beğenirsiniz? Çamdan olması ve gösterdiğimiz örneğe uygun olmazsa kabul edilmiyeceği üzerine senet yaptığımız sıralar yerine, kavak çıtalarını yanyana getirivermişler. İki yaşındaki çocuk zor sığar, sığsa da kırılır. Nitekim birisine oturdum, kırılıverdi...

Köy kurulu üyeleriyle gitmiştik. «Canlarma kuvvetiyle salma toplarken, köylünün yüreğini sökercesine elindeki bir avuç arpasını alarak biriktirdiğimiz parayı suya atmak günah değil mi?» diyerek sıraları kabul etmemek istedim ve senedi okudum.

Ama, Hacı Derviş, küplere binince günahları cebine yerleştirdiği gibi sürdü döğüş alanına. Bir kızdı, bir köpürdü, «Sen öğretmenliğine karış, para köyün parası!..» diye bir çıkıştı. Masallardaki sihirli seccadeye binince dağları yerinden oynatan devler gibi, dağları yerinden oynatıp yanındakileri şaşkına döndürdü. Bu sırada da, bir içeri girip bir dışarı çıkarak bizim muhtarı, üyeleri dışarı çağırarak hepsiyle tek tek konuştu.

Sonunda bizim kurul, beni dışarıya çağırdı:

«Mamidefendi!» dediler, «evet didiğün doğru, senede uygun olmamış, amma bizim çocukların ağzına da çok, yüzüne de çok bu sıralar. Şinciyeden sırada mı oturuyorlardı? Kırılırsa köylü bi daha yaptırır... Öleni ne yaparlar efendi? Yurlar, yıkarlar, kaldırırlar deyil mi? Ee, bu sıralar yapılmış gayrım; bunları götürmemek Hacı Ağayı çiğnemek olur. Biz

Hacı Ağayı giramayacağız. Köylü bu parayı suya atsa yine yıkılmaz. Bilin ki; köylü milleti çayır otuna benzer; eşekler ne kadar kemirse yine büyür... Sanki mahkemeye falan düşülse kâr mı edilecek? Haydi sen eteğindeki taşları dök!.. Canım sana da helâlinden bir dolap hediye edecek,» demeslnler mi?

«Allah göstermesin,» deyip ayrıldım oradan. Akşam olmadan sıralar da okula gelmişti. Ama bir hafta içinde otuz tane sıranın yerinde yeller esiyordu. Kırılanları, onarılma olanağı bulunmayan çıtalardı. Eğitim dairesindeki ilgililere söyledim «köylü vermiş biz karışmayız!» dediler haklı olarak.

Bu olay üç yıl önce oldu. Okulun durumu şöyle: Okul sıraların yapıldığında iki sınıflıydı ve yerde oturuluyordu. Şimdi okul beş sınıflı oldu. Ama o sıralar yıldız gibi, doğdukları gün batmış olduğundan, bugün okul yine sırasızdır ve her tarafı yıkılmıştır.

Jandarma kuvveti kullanarak topladığımız altı yüz lira iyi mala verilseydi, böyle olmazdı durum. Ama o vakit de Hacı Babaya yazık olurdu. Onun vicdanı rahat edemezdi...

Hacı babayı düşününce hatırıma geldi: Hani bizim bu perişan okul için, yardımsever bazı vatandaşlar, «Cumhuriyet» gazetesi yoluyla para yardımında bulunmuşlardı. O vatandaşlara yeri gelmişken çok teşekkür ederim. Valilik yolu ile köy muhtarına teslim edilen üçyüz yirmibeş liranın nereye harcandığını merak ederlerse, muhtardan sorsunlar...

Ebu Cehil

Ebu Cehil, vaktiyle hemşerilerinden nasıl işlem görmüştü, bilmem. Sağ olsa da, bizim köylülerin eline bir geçse, görür kılığını...

Odada ya da herhangi bir duvar dibinde üç beş kişi bir araya gelince, Ebu Cehil'den söz açılmadığı pek azdır. Lânet lânet üstüne! Gidişatı kötü olan birisinden mi söz ediliyor: Hemen başlıyorlar ilenmeye: «Ebu Cehil gibi gendi gazdığı guyuya düşer inşallah!» Hani Peygamberi düşürmek için bir kuyu kazmış da, kendisi düşmüş ve yine Peygamber tutup çıkarmış ya...

Yanaz ve dikkafalılar için de hep: «Ebu Cehil yapılı...» denir.

Bugün, bizi kurtarmış ve bize en iyi ülkü yollarını çizmiş olan ölmez Atatürk'ün sevgisi, yediden yetmişe dek içimizi doldurmuş ve aydınlatmaktadır. Kötülük denince de Rus, Bulgar ya da tüm olarak yabancılar alınır. Ama, herkes ne alırsa onu satar: Atatürk'e inan ve sevgi, köylülerimizin kalbinde de son aşamaya erişmekle birlikte, büyük din adamlarının, keramet sahiplerinin sevgisi yanında Atatürk sevgisi zayıf kalır. Onu kuvvetlendirecek ancak kültürdür. İşte bakın, Ebu Cehil düşmanlığı küçükten herkesin kafasına yerleşmiş. Kocası genci toptan Ebu Cehil'e karşıdır...

Hacca gidip gelenlerin anlattıkları doğru ise, orada Ebu Cehil'in evini de abdesthane yapmışlar. Şimdi bir de bu söz var dillerde: Saygısız, davranışı olumsuz, önüne gelene çatan ve hak yiyenlere: «Ebu Cehil'in evine döner evi inşallah, kenef olur!» diyorlar.

Köy doktoru

Hasta bakım yeri bizim ev. Gerçi kapıda bir yazı falan yok. Hangi hastalığın doktorunun burada otur-

duğunu belirtmek için bir açıklama gerekse : «Cümle hastalıklar uzmanı ve ocağı» deyimini kullanmak çok yerinde olur. Doktor: Bizim sekiz yaşındaki İsmet. Bundan altı yıl önce iki yaşındayken de yine bugünkü gibi yaradana sığınmış köylülerimizin dertlerine derman arayan bir doktor olduğuna göre, bu altı yıllık deneyimli doktorun köyde ve bölgede büyük bir ün yaptığını söylemek gereksiz. Sayısı ve türü belirsiz hastalıklar, halkı kırıp geçirdiğine göre de her gün uzmana başvuran hasta sayısının çok kabarık olacağı doğal bir şey...

Evet, çocuğu okulda bile rahat bırakmıyorlar. Haber haber üstüne: Eve gelen hastalar bekliyemiyorlarmış, hemen «ovalanıp» gideceklermiş. Okuldan eve göndermediğimiz için de, okul yakınına geliyorlar ve soluk alma zamanında duvarın dibine çömelip ovalanıyorlar. Bu, dışardan gelenler için. Köyün içindeki hastalar çoğunlukla ikindiden sonra akşama kadar kabul ediliyor. Ağır hasta olursa, akşamdan sonra da kabul edilebilir. Yeter ki, gönlü olsun... Evet, gönlünün olmasına bağlı. Bazan nazlanıyor. Anamgil ne kadar üsteleseler yine ovalamıyor. Oysa ki, uzunboylu bir iş yapacak değil. Hastayı önüne oturtuyor. Ellerini hastanın başına, omuzlarına, dizlerine koyup kaldırıyor ve bir yandan da dudaklarını kıpırdatıyor. Elham ve Kulhüvallah gibi duaları okuyarak ovalamış oluyor. Ama, çocuk bunları okumasını bilmez. Dudaklarını kıpırdatmak da okuma yerine geçermiş...

«Derdin nerede, neren ağrıyor?» diye sormak yok. İlâç vermek de yok. Ne hastalığı olursa olsun: Dudak kıpırdatmak, el sürmek... Buna karşılık: «Paran nerende, yaran nerende?» diye, önce para sormak yok. Herkes gönlünden koparı veriyor. Evden çıkamıyan yataklık hastaları ovalatmak için de, kıza

dünür gelir gibi birkaç kez gelip yalvarmalarla evlerine götürüyorlar. O zaman ücreti de ona göre oluyor. Hem kesinlikle yemeğe alıkoyup küçük doktora şölen veriyorlar.

«İsmet nerede öğretim yaptı, nasıl doktor oldu?» diyeceksiniz. Anlatayım:

Çocukcağız altı aylıkken hastalandı. Anamla babam kucaklarına alarak köy köy, ocak ocak gezdirdiler. Üzüntümüz yaşamımızı gölgeledi. Tam bir buçuk yıl, şimdi İsmet'in gölgesinde kalan o zamanın ünlü ocaklarını, anam eşeğe binip çocuğu kucağına alarak, babam da yaya eşeği sürerek, gece gündüz dolaştılar. On günlük, onbeş günlük yolları teperek derde derman bulamadılar. Günün birinde, bunları razı ederek çocuğu ilçedeki doktora götürdüm ve iğneler, haplar... derken iyi oldu. Yalnız böğründe bir delik açıldı ve oradan üç beş tane solcan çıktı. Böylece çocuk kurtuldu. Çıkan solucanlara bakarak, çocuğun hastalığının yılancık olduğunu söylediler. İşte o günden sonra İsmet, yılancık ocağı, derken «her şey ocağı» oldu.

Gelenlere bu öyküyü anlatıyorum ve gerçek doktora gidip görünmelerini söylüyorum. Kanmıyorlar. Başlarındaki kele, gözlerindeki trahoma, dişlerindeki ve dizlerindeki sızıya, karınlarındaki ağrıya... karşı, gelip ovalanıyorlar. «Bütün ağrılara karşı: - Giripin» «Bütün hastalıklara karşı : - İsmet...» Ayrımı var mı? raslantı olarak ovaladıklarının bazısı da iyi oluverdi mi, tamam... Geçen yıl Nurgöz'e yanıma geldiğinde çocuklarla gezerken, gözü ağrıyıp çapaklanan bir kadını ovalamış. İki gün sonra da gözleri iyi olmuş. Değme gitsin artık Nurgözlülere: Ellerinden zor aldım. Ama, şimdi ara uzak, derdi olan gelip yine bu-

rada derman arıyor. Ününü köyden köye yayarak neredeyse Kochisar'a doğru ulaştırmışlar.

Çocuğa bu işi bıraktırmak için tüm gücümle uğraştım. Çocuk vazgeçecek ama, köylü ve anam - babam söz anlamıyor: «Yeni kafasın sen» diyorlar bana.

«Doktor olmak böyle kolay mı?» diyorum. Yirmi yıl dirsek çürütenler bile zor anlıyor hastalıktan... Hem bu çocuğun sonu için pek kötü olacak, ilerde bu «ovalayıcılık»ı kazanç aracı yapmak ister.

«Yoo! Doktor kim, biliyon mu?» diyorlar.

«Kim?..»

«'Başından geçen!...»

Arayış

Bizim köylülerin düşüncesine göre, Allah, derdi verirken dermanını da yanında verirmiş. Sorun şu ki; dert sana gelirken, derman başka yere gidermiş. Onu arayıp bulabilirsen ne iyi, kurtulursun. Bulamazsan, yandın... Nasıl ki, çiğnemeden lokmayı bile yutamıyoruz; yorulmayınca da dert çaresini bulamıyor. Dahası var: Yorulduğumuz; her salık verilen yere gittiğimiz halde, derman yine göze görünmüyor. Mübarek sırra kadem basmış olmalı. Çıkıp da, «ben buradayım» dediği yok.

Mırıloğlu altı ay hasta yattı. Günler, geceler boyunca sızı, gözlerinden yaş akıttı. Kim bilecek hastalığının ne olduğunu... Adamın kolları, bacakları öylesine sızlıyor ki, birisi çıkıp da, kesip atsa razı olacak... Ne İsmet'ten, ne de kısmetten yarar sağlayamadı. İstedik ki ilçeye, oradan yararlanamazsa An-

kara'ya gönderelim. Bir çeşit yalvardık herife. Koca köyün üç tane öğretmeninin sözü tutulmuyor da, öte yandaki üfürükçünün sözü tutuluyor. İlçeye gitse, araba kirası on lira, on lira da doktora, ilâca verse: yirmi lira... Ya da Ankara'ya gitse kırk lira harcar. Ankara çok yakındır. Biz bu yolları gösteriyoruz ve biraz kandırıyoruz. Ama, biz hastanın ya da onu götürüp getiricilerin yanından uzaklaştık mı, Kamalak Mehmet iki söylesin yeter: Bu doktor işi deyil, yel girmiş, görmüyonuz mu? Ocağını bulamayınca, kesilmez bu sızı!» Gel de söz dinlet! Peygamber gibi, akan suyu geri çeviriyor...

Hastalık ilerleyip, hasta iğneden ipliğe dönünce, bindirdiler bir arabaya: Burası nere - Acıpınar! «Bu ocakta geçer sızılar!» Orada bir soyuluyorlar. - Buradan geçmedi; sür arabayı Taşdellere. «Buranın yeli değilmiş!» Ver elini Yuva. Karaviran, Kızılkaya. Hastada hayır kalmadığı gibi, cepteki de tükendi. Bu arada tam, yüzelli lira araba kirası borçlanmışlar. Buralardan bir şey öğrenemeyince, akıllarını «Kat» a taktılar. Kat ki, tâ Tokat'ın bir bucağı imiş sanırım. Orada bir yapı içinde yüzlerce yılan varmış. Hastayı oturttuktan sonra, yılanların sahibi «falan oğlu falanın yılanı gel!» dermiş. Eğer hastanın yeli oradaysa sahibinin emri üzerine yılanı çıkar gelir, hastanın serdiği gömleğin üzerine çöreklenirmiş. Değilse, koklar gidermiş ki, bu da «ağam, senin dermanın burada değil, biraz daha ara» demekmiş.

Böyle uzak ve kuvvetli ocaklara gitmek iki türlüdür. Durumu uygun olan kalkıp kendisi giderse daha iyi olur. Ama, hastalık dolayısiyle gidemiyenlerin, don, gömlek gibi giyim eşyalarından göndermeleri de geçerli. Yılan yine gelir, falan yerden gelen çaputu koklayıp döner, ya da üzerine çöreklenirmiş...

Mırıloğlu'nun da son ümidi orada. Kendisi bu uzun yola dayanamaz. Gömlek gönderecek ama, kış günü onu da kim götürecek? Çokça da para ister. Gelgelelim, «yelinin Kat'ta olduğu kesin.»

Kadının birisine de düşünde bir sakallı gelerek: «Ben sana söylemeye geldim; Mırıl'ın yeli Kat'ta. Oraya götürsünler.» dememiş mi?

Neyse, yolun uzaklığı ve üstelememizin etkisiyle Ankara'ya gitti. Hemen bıçağın altına yatırıp midesinden mi, neresinden ameliyat etmişler. Sızı geçmiş ama, yara yine işliyor ve vücutta hiç hayır yok. Söylediğine göre, yaz gelince Kat'a yolcu. Çünkü onun yeli ancak Kat'tan geçermiş.

Geçen gün, Gıbı Yusuf, on kadar hastanın gömleklerini toplıyarak «Katlar» köyüne ovalatmıya götürdü. Bir gömleğe beş lira karşılığında el sürmüşler.

Bir kız öğrenci beş gün okula gelmedi. Babasını çağırdım. Mahkeme, yasa gibi büyük sözcükler kullanarak, iyice sıkıştırdım. Ağladı adamcağız:

«Nasıl salayım? İki güççük çocuk var. Anası dersen perişan. Onlara kim baksın? Mapısa atdırsan melmun olurum. Heç olmazsa gözüm bari görmez: Habarın var mı bilmem: Bizim avrada iki aydır bi çor tebelleş oldu, elleri yumuldu, açılmıyor. Aman bi sızı ki, Allah düşmanıma göstermesin. Eşşekte duramıyor. Araba kirası vere vere osandım. Ahiri küllüğüme arpa tohumunu ekecek. Taşdeller'e götürdüm, geçmedi. Garören'den geçmedi. Gızılkaya'dan öylesine. Karaova'ya gittik. Bilâder, iki buçuk lira galmış cebimde. Ocak da, bi taze gelinmiş. Beş lira deyip dayattı. «Öyle iki liraya felân yazık deel mi elime?» dedi.

«Hocaları da osandırdım, muska ala ala. Yüzü

geçti belki, Bir umudum Bozkır'da. Gendimi denkleyim de gideceğim.»

Diş doktorları :

Köyde birçok hastalıklar varsa, bu hastalıkların pençesine düşen insanları kurtarmak için de hesabı belirsiz doktorlarımız vardır.

Başta hoca geçinenlerimiz kayıtsız şartsız bütün dertlerin devâ arayıcılarıdır.

Bütün hastalıklar içinde köylüyü en çok perişan eden, diş ağrısıdır. Yediden yetmişe kadar, kadın erkek, çenesini tutarak hocaya koşan, köydeki «dişçi» ye giden ya da elini savadının altına sokup duvar diplerinde «of» çekerek ağlayanlar, öyle yürek sızlatan bir görünüm oluştururlar ki, onları görenin de ağlayası gelir.

Her dertlerinde olduğu gibi, diş ağrılariyle de başbaşa kala kala, sonunda bu sızıları dindirecek bazı yollara başvurmuşlardır. İyisini bulamıyan, kötüye elini uzatmaktan çekinmez.

Geçen yıllarda, bin türlü düşüncenin kafama üşüştüğü ıssız gecelerimde beni uyutmıyan, vücudumu cendereye sokarak gözümden yaş getiren diş ağrısının ne yaman bir dert olduğunu pek iyi bilirim. O zaman aynı derdi çeken komşularım, kendilerinin başvurdukları ne çareler salık vermemişlerdi ki!..

Dişlerim ilk ağrıdığına ve şimdiye kadar hiç çektirmediğime göre, bir çiviyle bir topak tuzu hocaya okutarak, çiviyi bir direğe çakmam, tuzu da yanında yazılan muska ile birlikte çaputa sarıp şapkamın içine dikmem gerekirmiş. Böyle yapmakla geçip geç-

miyeceğine gelince, «dua duadır, gerisi Alahın takdirine bağlı, canı isterse geçirir, canı istemezse geçirmez...» miş. Sağ olsunlar, ben istemediğim halde, «sen bilmezsin» diyerek gidip çivi de, tuz da okuttular benim adıma ama, ben o sızıları iki yıl çektim. Tâ İstanbul'da kıymetli diş doktoru Macit Yaşaroğlu hakkından gelene kadar...

Çare bulamıyacakları derdin dünyaya gelmediğini söyleyen hocalar, bu ve buna benzer çareler için kapılarını çalan diş hastalarını da her ne kadar muskalariyle, dualariyle yatıştırıp sevindiriyorlarsa da, sızısı dinmeyen dertli başı her taşa vurmak gerektiğinden, bu hastalar, ikinci olarak da kerpetene koşuyorlar. Benim asıl sözünü etmek istediğim de bu diş doktorlarıdır:

Köyün üç dişçisi var. Bunlar, koşup gelenlerin dişlerini, ellerindeki âdi kerpetene sıkıştırdılar mı, öküz gibi böğürtüp sel gibi kan akıtarak ne korkunç durumlar yaratırlar. Çektikleri dişlerin yüzde biri düzgün çıksa da hayır gelmez. Çoğu da ya kırılır, kökü kalır ve dinmeyen bir sızı başlar; ya da hiç çıkmaz, yerinden oynıyarak, sallanır durur.

Kentimizin de köyümüzden ayrımı yok. Bir tane diplomasız dişçi olmasına karşın, halk, özellikle köyden gelenler berber dükkânlarına koşuyorlar, Bu dükkânlarda ağzının kanıyla sızıdan bayılanları ya da tenekenin üzerine eğilerek ağızlarından kan boşaltanları çok gördü gözlerim. Berber dükkânları, köyden gelenlerin her türlü dertleriyle ilgilenmeleri bakımından da anmaya değer. Herkes birbirinin yol göstericisi sanki: «Hakkı ustaya vardın mı? Mehmet ustaya gösterdin mi?» Hepsi de görüyorlar ve başı da ağrısa, kıçı da ağrısa, dayanıyorlar ne idüğü belirsiz iğneye!.

Köydeki dişçilerden söz ediyordum, değil mi?... Mart'la bahar köye ilk adımını attı mı, dertlilerin de derdini ortaya çıkarıyor galiba... Belki çürük dişlerin sızıları da yine Mart'ta artıyordur?

Güneşin sırtımızı ısıttığı güzel bir Mart günü... Üç aydır bu nimetten yoksun kalan millet, duvarların güneşli yanına sere serpe yangelmiş. Öğle üzeri okuldan gelirken, hepsinden fazla Deli Ali'nin odasının önünde yığılı kadınlar dikkatimi çekti. Deli Ali, sözünü ettiğim üç dişçiden biridir. Doğru yanına gittim. Diş çektirmek için kadınlar sıra bekleyip dururlar. Her birinin ağzını bıçak açmıyor. Ali usta da, taş üzerine oturtup da asıldı mı, alimallah gökte uçan kuşları saydırıyor. Hastanın çevresindekilerden kimi kollarından tutuyor; kimi omuzlarından basıyor. Kadınlardan birkaçı, çekilirken kırılan dişlerini ellerine almışlar, öyle onları seyrediyorlar. Kimileri başını sallıyarak sıra bekliyor. Ben yerdeki kan pıhtılarına bakarken, dişçi beni gördü. Köşede kadınların beşer altışar getirdikleri yumurtalar varmış. Onlara bakıyorum sanarak kerpeteni yukarı kaldırdı ve:

«Hoca, bunun hakkı onlar!» dedi.

Bu işe eli daha yatkın olmakla birlikte bir ucunu şakaya getirerek, dişini çektiği insanlara eziyet etmekten hoşlanan öteki dişçilerden birisi, geçen yıl öğretmen arkadaşlardan birinin dişini çekerken kırdığından, birkaç gündür dişi sızladığı, suratı şiştiği halde, öğretmen arkadaşlarımızdan ötekisi, dişçinin yanına gitmekten çekinip duruyordu.

Bu dişçide insaf denen şeyden hiç eser yoktu. Telin ya da sağlam ipliğin bir ucunu dişin köküne, bir ucunu da örse bağlıyor (kendisi demircidir), kızgın demiri de getirip adamın ağzına yaklaştırıyor.

Dişi bağlı olan hasta, ateş ağzına gelince birdenbire geri sıçrıyor, o vakit tel, dişi söküp alıyor.

Bazan, duruma göre, hastanın dişine kerpeteni takarak on dakika avluda böğürte böğürte dolaştırıyor. Ondan sonra da dişi çekiyor.

Öğretmen arkadaş, o kadar daralmış olmalı ki, bütün bu işkenceleri göze alarak bir gece gidip demirciyi uyandırmış ve çektirmiş dişini...

«Ne yaparsın, denize düşen yılana sarılır» diyor.

Üfürük

Bıçak soluktan mı keskin, yoksa soluk bıçaktan mı keskin?... Neredeyse ayırdedemez olduk. İnsanın, içinde yaşaya yaşaya gördüğüne inanası geliyor. Üfürüğün fazlalığından mı nedendir, temresi olmıyan pek az. Hele çocukların eli yüzü hep temre. Her tarafta cuma günleri üfürükçülere giderek temre yazdırıyorlar. Üfürükçü de o kadar çok ki, canın hangisine isterse ona git. Sadece bir tütün paketi götürmeyi unutma. Elinde, yüzünde yara, bere türeyenler de üfürükçüye koşuyorlar. «Nasıl olsa, derdi, Allah geçirecek, biz vasıtasıyık» diye kestirme yolu da bulmuşlar.' Yaptıkları da ne: Ateşe üfler gibi temre ya da yaranın üstüne üfledikten sonra, yaranın çevresini ıslatıp kopye kalemiyle ve de eski harflerle bir şeyler karalıyorlar. Temre olursa her tarafını yazıyorlar.

Bir gün üfürükçülere takılmak istedim: Yüzleri temreli beş altı çocuğun alınlarına, yanaklarına okul damgasını bastım. İstampa boyası o kadar güzel çıktı ki: Öyle ya canım. Yalnızca hocaların elinden gel-

mez ya... Hem ben ücretsiz bastım. Hocalar duyunca çok kızmışlar; «Abdestsiz namazsız gâvur yazısıynan dert geçer miymiş?...»

Bizim öğretmen arkadaşlardan birinin karısı, çocuğun bıngıldağını bıçaklaya bıçaklaya dehşetli yara yapmış. Yoldan geçiyordum. Duvarın dibine oturmuş. «Hasta Hüseyin» e üfürtüyor. Yanlarına vardım. Hoca, elindeki çakmağı çocuğun başında çakıp çakıp söndürüyor. Sonra yazdı ve üstünü kapattı.

«Değil bu üfürmeyle» dedim, «dünyanın en iyi merhemiyle iyi olursa bu yaralar, ben buradayım. Çocuk gayri kel olmuş ama, beynine olsun zarar vermese...»

«Sen ne diyon muallim bey? Benim soluğum ilâçtan da, bıçaktan da keskindir. Allahın bütün sihirli dermanı solukta saklı. Daha sen bunları gördün. Kayseri'nin bir köyünden başka bir köye derin hocanın soluğunu dağarcıkla götürüp de derman uçun azar azar harcadıklarını gördü bu fakir!»

Tütsü

Küçüktenberi olmaya ki bir başım ağrısa karnım ağrısa, hemen bir tutam üzerlik otu getirerek ateşler anam. Burnumu bu otun dumanına tutarım. Böylece hastalığa karşı ilk koz oynanmış olur. Ondan sonra başka türlü tütsüler; daha sonra da kocakarı ilâçlarını kullanmak gelir: Köpek pisliği, keçi kığı... Özellikle deve kığını ezerek, ağrıyan, sızlayan yerime sarmışlar, bunlar diriltmezse, köpek eti falan yedirmişlerdir.

Görülüyor ki, köylünün her şeyi masrafsz. İlâç-

lar, köyde en çok bulunan maddelerden, Dıştan etkisi olmayınca «İç ağrısı var bunda» diyerek yine parasız tarafından etler metler hazır... Yalnız sonunda, pahalıya malolur: Dert büyür, derman güçleşir, Diyeceğim: Bunları çok görüp geçirdik. Ama şimdiye kadar görmediğim bir tütsü yöntemiyle karşılaştım: Ölenlerin kefeni biçildikten sonra, kıyısından pek az bir parça keserek yakıp hastanın burnuna tüttürmek. Hem derdi kesermiş, hem de çok sevapmış. Ebem hastalanınca, getirip tüttürdüler de gördüm. Bu tütsüyü övmekle bitiremedi ebem. Çoğu ölüsünün kefeninden kestirmediği için, herkes bu sevabı işleyemiyor. Kimbilir, edinmesi zor olduğu için sevabı fazladır. (Derler ki: Yılanın ayaklarını sayan cennete girer) olmaz ki...

Olmıyacak duaya âmin demişiz.

Yazgıya tırpan

Her gün en aşağı iki tabut... Kış boyunca böyle gitti. Alışınca her şey olağan geliyor insana. Her sabah kalkınca kafamda beliren bir soruyu çözmek için acele sokağa çıkarım: Acaba bu gece kimler öldü? İki üç dakika geçmez, geçenlere sorup öğrenirim. Çünkü ağır hasta olanların evleri komşu ve akraba kadınlarla tıklım tıklım dolu durur. Hasta ruhunu teslim etmişse, ağıt, çığlık birbirine karışır, ve kara haberi duymıyan az kalır. Biz de sabahleyin sorarak öğreniriz. Çoğu zaman gelip geçenler hayretle: «Duydun mu, bugünkü tırpan Ümmüaşnan Zilfiye uğradı. Sabah tavında da Battal ağanın iki çocuğu öldü.» diye meraktan kurtarıyorlar. Merak işte. Akşam

yattıktan sonra belki herkes de benim gibi: «Acaba bugün sıra kimlerde?» diye düşünür ve sabaha sağsalim çıkınca da merakını gidermek için başkalarından günün kaybını öğrenmek ister. Alıştık çünkü bu keskin ölüm tırpanı, bu köhne yazgıya göre yaşayan bizleri tüketmek için gayrette kusur etmiyor. Aylar var ki, gün şaşırmadan canı istediğinin çiçeğini burnunda bırakıyor. Ne yapalım; büyük kuvvete boyun eğmek gerek. Ne var ki, Mart gireli seyrekleşti ölüm. Kışı atlatabilen hastalar da dünya cennetine, yani duvarların dibine çıktılar. Sağlık getiren güneşe dua okuyorlar. Anam da bunlardan biri...

Özellikle küçük çocuklar, aklın alamıyacağı bir hızla birbirlerini izleyerek evleri şenliksiz bıraktılar. Göç edip gidenlerin hesabını yapacak değilim. Sayılarını, veren ve alan Allah bilir.

İnanç üstüne

Evde oturuyorduk bizim Behice ile. Tâ kemerden aşağı isli duvarı sürerek uzun, ince bacaklı böceklerden biri indi geldi.

Evin havasız ve küf kokan köşelerinde, öteberinin altında avuç avuç kaynaşan türlü böceklerin adlarını her zaman sorarım evdekilere. Bazılarının adlarını ben de bilirim bilmesine ama, ereğim, adından başladıktan sonra o böceğin ne yediğini, eve ne gibi yararı, zararı olduğunu sormak.

Bir kere, karınca bulunmayan evi iyi saymazlar. «Bereketi olmaz karıncasız evin» der anam.

Sonra sayar: «Şuna ossurgan derler.» Hani yollarda yaz günü hayvan pisliklerine birliken ve ufacık

yuvarlaklar yapanlar... İşte onların uçmıyan ve evde yaşayıp daha fazla büyüyen türü... Bizim evin kovuklarında, duvarında, kemerinde bin tanesi bir paraya onların!... Arada bir dengeyi yitirenler yere düşer ve eğer kapı açıksa içeriyi gözetlemekte olan tavuklar senin «Kışşş!... Kıran giresiceler» demeni dinlemeden saldırırlar. Açıkgöz bir tanesini gagasını vurduğu gibi dışarı götürür düşeni. Evdekiler buna da razı olmazlar ya: «Evin bereketini tüketecekler» diye çocuklar değneği alır, tavukların ağzındaki «Ossurgan»ı kurtarmaya koşarlar. Şuna çarık böcüsü derler. Evde en çok onlar; köşe bucakta, tam anlamıyla avuç avuç bulunan bu ufacık böceklerin kilosunu beş kuruşa alsalar -söz gelişi- bizim köyde evlerden, ahırdan, samanlıktan binlerce liralık «Çarık böcüsü» çıkar sanırım. «Bereket» kaygusuyla ev sahipleri satmaya razı olamazlar ya, o başka...

Daha çeşit çeşit adlar vererek saydıkları bu böceklerin evde bulunan her maddeye ya da kaplara burnunu soktuklarını, yani yuva kurarak orada ürediklerini söylemeye gerek yok... Zaten bulgur v.s. nin konulduğu kaplar da hayvan pisliğinden yapılmış değiller midir? Pilâv mı pişirilecek · Petekten sahana konup getirilen bulgurun içindeki bu türlü böcekleri, sıçan pisliklerini, örümcek ağlarını tek tek ayıklamak olağan bir koşul sayılır...

Diyeceğim : Behice'ye bu kez yine sordum bu ne diye? Kemerden inip gelen böcek için.

«Allah devesi,» dedi.

«Allah bununla ne yapar?»

Bu böceğin Allahın hizmetinde nasıl çalıştığını şöyle anlattı Behice :

«Bizim nasıl ki zaaramızı eve gağnımız getiri-

yorsa, Allahın zâarasını da bu deve çeker Allahın evine...»

«Allahın evi nerde?» dedim. Evin tepesindeki deliği gösterdi: «Şoorda!» dedi. Yani gökyüzünü gösterdi.

«Allah zahireyi nerden alır?»

Akşama kadar milleti rahatsız eden dilencilerin topladıklarını Allah hesabına kabul ediyor Behice. Dilenciler de Allahın oğlu imiş. Öyle ya toplarken: «Allah için» demezler mi?

Bu kadarcık bir böceğin nasıl zahire taşıyacağına gelince:

«Allah govatı var... Kimin aklı erer.» dedi.

«Gökyüzüne nasıl çıkarır zahireyi?»

«Duvara nasıl çıkıp iniyorsa... İşte Allah govatı var dedim a...»

Behice onüç yaşında.

«Bunları nereden belledin?» diye sordum.

«Anam her gün ağnadır durur, heç mi duymadı kulağın!...» dedi.

Son olarak dedim ki:

«Şimdi bunu öldürseydik ne olurdu ki?»

«Heee!... İyetmişin!... Sen esas dellsin Mamıda! Allah daş yağdırır... Onu öldürdükten geri evin hayrını gör! Beti bereketi uçar gider.»

Behice ile fazla uğraşamadım. Yalnız, eskiden dinlediğim iki olayı ansıdım:

Komşulardan birisi, hocaya yemek hazırlayacak. Çocuğu mahalle mektebinde okurmuş da sıra ondaymış. Ama «Evde yağ yok...» diyordu. «Hocaya da beri benzer yemek gönderilmez... En azından erişte, mantı, yanına sini (baklava) ister. Sini de çokça yağla olur.» Evde bulunan bir kile çavdarı yükleyip

pazara salmış kocasını: Yağ gelecek, hocanın yemeğine...

Söz arasında :

«Canım, hoca da bizim gibi insan, bizim yediklerimizi yiyemez mi?» dedim.

«Yoo! dedi hoca uyarmış çocukları. Allah her gün sini yer. Hoca da sini yimezse, Allah beğenmez... Alçak düşerik yanında. Bize gızar,» demiş.

Öyle ya, yemek te düzeye göre: En büyük Allahsa, en kıymetli yemek de -örneğin, köyde en değerli yiyecek sayılan sini- onun harcıdır... Bu kadarını da mı düşünemesin zavallı hocamız!...

Enstitüde bir öğretmenimiz, bir tarih öğretmeni arkadaşından duyduğu olayı şöyle anlatmıştı:

İslâm tarihinden Muhammed'in göçünü anlatmakta olan bir öğrenciye, tarihçi sormuş: «Peygamber, Mekke'den Medine'ye hangi taşıtla gitti?» Öğrenci düşünür: Koskoca bir Peygamber!... Yayan gitmez... Eşekle hiç gitmez. Ata tenezzül etmez. Deve ayıp olur. Otomobil bayağı kaçar. Tren bir parça, ama gitse gitse uçakla gider... der içinden. Ve o tarihte uçağın, hattâ tren v.s. nin olmadığını düşünemiyerek şöyle yanıtlar öğretmenini :

«Uçakla gitti efendim!...»

Örümcek

Uzun bir çubuğun ucuna süpürgeyi takarak her gün süpürdüğüm halde, ertesi gün yine kemer aralıklarını, pencere önünü ve evin kovuklarını sarıyor örümcek ağı. Hattâ ceketi iki gün giymedim, asılı durduğu kazıkta ardını önünü örümcek ağı sarmış.

Örümceklerin tutunması için önce nem ve alabildiğine pislik gerekli anlaşılan. Ama kökünü kurutmak için böceğini öldürmek gerekir. Anlattıklarına göre örümcek böcekleri de birçok çeşitlere ayrılıyor. İçlerinde, temiz, çalışkanları olduğu gibi, tembel ve ağlarını pis bir biçimde örenler de varmış. Bazıları bozulan ağlarını hemen onarır; bazıları da boyuna yenisini yaparlarmış. Ama hepsi zararlı böcekleri yok etme bakımından bulundukları yere çok yararlı olurlarmış.

Her şeyde olduğu gibi, bunda da, yeni bir ev yaptırıncaya kadar ve şimdikilerin pencerelerini büyütüp kovuklarını sıvayıncaya kadar örümcekleri günü gününe süpürmeye hazırım. Ama sorun bu değil. Asıl sorun, anamın gönlünü etmede. Herkes gibi, o da örümceklerin candan dostu ve koruyucusu. Örümcekleri yığıp indirmeme asla gönlü razı olmuyor. Örümceklerin yerinde yeller estiğini görmesin: İşlediğim günahların hesabını veremeyip te cehennemde cayır cayır nasıl yanacağımı sayıp döker.

Ahırın ve samanlığın ise ışık girmek için yalnız tepeden delinmiş küçük bir deliği var. Saydan oyma zaten samanlıkla ahır. Yerin altına uzar gider. Onların da bu küçük penceresiyle birlikte her yanı örümcek ağlariyle sarılı. Elim yettikçe, çırayı yakıp (çünkü gündüz bile zindan gibi karanlıktır) oraları da süpürüyorsam da, ben bir yanını temizlerken, öbür yanı eski halini alıyor. Anam ise, hiç durmadan örümceklere yaptığım zulüm için beni yatıştırmaya çalışır:

«Siz daha ne gördünüz de ne bilirsiniz, guzularım. Hazreti Ali efendimiz, gâvurlardan gaçınca bir gavak ağacına çıkmış. Orda da bir keklik varmış: «Ali gavakda, Ali gavakda. Bıçkı bıçkı!» diye ötmeye başlamış keklik. Yani, gâvurlara demeye getirmiş ki: «Bıçkıyı

getirin de gavağı kesin : Ali gavakta duruyor!» Öyle dediği uçun, şinci cümle âlem kekliğin düşmanıdır. Tanrı böyle buyurmuş:

«İbiciğin gan olsun,
Cücücüğün men olsun,
Âlem düşmanın olsun...»

demiş. Şinci kekliğin cücükleri çıkar çıkmaz; analarının yanından men olup dağılırlar. İbiği de satı ganlı durur. Avcılar da her gün peşindeler...»

Demek sadece Ebu Cehile değil; kekliğe de düşman bizim köylüler, diye düşünürken söz örümceğe gelmiştir :

«Gavaktan gaçıp kurtulunca Ali efendimiz, örümcekleri yırtarak bir örene, sığınmış. O girer girmez, örümcek böcüleri gapıyı peçeyi yeniden örüvermiş: Gâvurlar gelip bakmışlar ki, her yer örümcekli! «Burda adam falan yok: Örümcekleri olduğu gibi duruyor!» deyip gitmişler. Böylelikle örümcekler Hazreti Ali'yi gurtarmışlar. Bunun için şinci en günah şey, örümcek böcülerini öldürmektir. Aman siz siz olun da bu huyunuzdan vazgeçin. Gözelcene ibrişim gibi örüp gidiyorlar, yazzık, insana ne zararları var?»

Anamın ebelerindenberi süregelen inançları bunlar...

Mesafe...

İstanbul'da okuyan bir arkadaş, bir aralık köyü görmeye geldi... Köyün içini dışını gezip gördükten sonra, akşam, çırayı elimize alarak ahıra gitik. Karanlıkları uçsuz bucaksız ve havasız, bu yerden oy-

ma mağaranın, küflü kovuklarındaki o böcek yığınlarını, onların üstünü perdeleyen kat kat örümcek ağlarını falan uzun uzun gözden geçirdik. Arkadaşı karanlık ahır hakkında aydınlatmaya çalıştım. Ahırın tek penceresi olan yukardaki deliği örmüş örümcek ağlarının resmini bile aldık. Ama arkadaş, çok şaşırmıştı. Anamın arkamızdan: «Amanın yavrularım, örümceklere dokunmayın; günah olur!» demesi bile kulağımıza girmiyordu. Arkadaş, kendine gelerek bir ara fildişi kuleden iner gibi oldu:

«Mahmut be» dedi. «Vallahi de tallahi de bu köyün pisliği ve gerilikleri kaleme gelmez... Nedir bu evlerin, ahırların durumu, azizim! O bizim sadece tarih kitaplarında okuduğumuz taş devri, burada duruyor... Allah, içindekilere sabır versin... Yahu iyi yaşıyorlar burada! Herkes de nerdeyse halinden memnun. Hiç uygarlığa doğru gitme isteği yok mu bu köylülerde? Şu havasız yerde hayvan yaşar mı, yerin altında?»

Gelişi güzel yanıtladım :

«Korkma, kışın, hayvanlar üşümesin diye, kapıyı, pencereyi de çaka çaka tıkarız. Evin penceresini de tıkarız doğallıkla...»

Başımızı eğe eğe çıktık. Üstümüzdeki başımızdaki örümcekleri temizledik. Sabaha kadar uyku girmedi gözümüze. Dünyanın ilmini, edebiyatını sayıp döktük. Köylünün bu derece basit, bu denli pislik içinde yaşayışını bir türlü havsalası almıyor arkadaşın... Ama, akla yatan tek kurtuluş yolu sabahın olması... Benim de iyi kötü üç beş yıl öğrenim görüp dört kitap karıştırdıktan sonra, bu durum içinde verem olup çellemeden nasıl yaşadığıma şaştığını belirtmeliyim...

Vurdumduymazlarımız falan, gözümün önüne ge-

liverdi ve işi şakaya vurup bir an arkadaşı güldürmek de gerekli olmuştu... «Biz gömülüp gitmekteyiz kadere — Getir ahbabı çorbalığın döküldüğü yere...» dedim. Gülüştük, gülüştük ama, şu anda cenderede suyu çıkıyordu arkadaşın. Zindana sürgün gelmiş gibi bir hali vardı. Sevindiği tarafsa bu tuzağa kendi isteğiyle düşmüş olması ve kurtuluş olanağının bulunmasıydı. Derken, anam gelerek lâf arasında yine örümcek ve keklik öykülerine başlamasın mı?

Can sıkıntısı son numaranın üstüne gelip titremiye başlamıştı. Önümüzdeki yemekten de biraz alıp boşlamıştık. Arkadaş birdenbire fırladı ve bisikletini kavrayarak: «Artık mutlaka gitmeliyim,» dedi. Yola çıktık. Biraz savuşturdum, ayrılırken:

«Boş ver, yaşanmaz vesselâm,» dedi, «Kimse dayanamaz böyle, doğrusu. Bir yolunu bulup kurtul kardeşim, sonra yine yazar, çizer işini sürdürürsün...»

Anahtar

1950 başında, Nürgüz'den birdenbire Çardak köyüne atadılar, gittim. Bu koca köyün de okulu yok. İki öğretmen, birinci sınıfa öğrenci toplayarak camide işe başladık.

Camide bir ay kadar tasasız öğretim yaptık. Sonra, hocayla caminin anahtarını bölüşemedik. İlk günler sabah namazından sonra açık bırakırdı ve öğleyin de kilitlemezdi. İkindiden sonra da bizim işimiz olmazdı zaten. Fakat sonraları camiyi kilitli bulmaya başladık. Sabahın ayazında elleri ayakları sızlıyarak öğretmen bekliyen çocuklar, öğretmende de anahtarın bulunmadığını görünce üzülüp, köy odalarında ko-

nuşulan yârenliklerden söz ediyorlar: Köylüler, «Adam sende, bırakın hele üç - beş gün okutadursunlar, nasıl olsa yarın usanırlar» derlermiş ilk zamanlar. Usanılmadığını görünce, hocayı etkilemişler. «Anahtarı verme bakalım sonu neye varacak, camide cami kılığı bırakmadılar. Uşağın girip te at, eşşek okuduğu yerde namaz kılmak bile pek hayırlı olmaz.» diye.

Oysa ki, her gün sıra ile çocuklara temizletip, duvarlara falan el sürdürmüyorduk. Asıl bizim ilgimizle cami, cami kılığına girmişti... Kime anlatırsın?..

Kapıda üşüyen çocuklardan büyükçelerini seçip hocaya göndeririz, vermez. Yeniden göndeririz, yine vermez. Cep defterimden bir yaprak yırtıp, «Muhterem hocam!..» diye başlıyarak yazıp gönderirim. Yine etkisi yok. Sonunda kendim giderim, anahtar kurtarmaya. İnsaniyetten, islâmiyetten, görevden söz açarak kırk dereden su getirip odada bulunanlara lâf anlatıncaya kadar da öğle çoktan olmuştur. Üşüyen çocuklar evlerine dağılmıştır. Öğretmen arkadaşım da gelir, bana yardım eder anahtarı alabilmek için. Artık öğleden sonra ders veririz.

Bu kadar da değil. Çok günler de, o tüfek namlusu gibi kocaman ağır demir parçasını elde edip de içinde sıçanların cirit attığı han gibi soğuk camiye giremedik. İçerde soba falan yok. Saatlerce titremekten kurtulduklarına çocuklar da seviniyorlar.

Bir gün dayanamadım :

«Hocam, dedim, şu «mübarek» demir parçasını doya doya göstermedin bize.»

«Bu, cennetin anahtarı,» dedi. «Size verirsem, kerameti bozulur. Malûm ya, çocukların elifbâsindeki gibi resimlerinen kelâmların camide açılıp zikredilmesi kelâmı kadimce memnudur...»

Uyuz

Uyuz olup kaşınmakdan, züğürt olup düşünmek mi, yoksa düşünmekten uyuz olup kaşınmak mı daha iyidir?

Hangisi iyi olursa olsun, ikisi de bizde var...

Komşu bir köy olan Dadasun'a işimiz düştü. Orada eğitmenle, köyden beş kilometre kadar uzakta bulunan bağlara gittik. Bekçi yanımıza geldi. Gelenek üzere götürdüğümüz sigara paketini verdik ve konuşmaya başladık:

Bu adam, her yıl bağ bekçiliği yaparmış. Bu dağların ve bağların demirbaşı yani. Çok iri kemikli ve gereğinden fazla kara yüzlü olduğu için, adına da; Karakıyma, diyorlar.

Karakıyma'nın perişan hali, yüreğimi yerinden oynattı. Uyuzun da bir sınırı olmaz mıydı? Karakıyma, kendine pek fazla kıymış. Ya da uyuz ona kıymış. Adının yanında hastalığına da «Karakıyma» desek acaba tıbba yeni bir hastalık adı kazandırabilir miyiz ki?

Buluşur buluşmaz, hastalığın korkunçluğundan yakınarak her olasılığa karşı belki bir çare buluruz umuduyla uçkurunu çözerek karnını açtı bize. Yaralarının acısından ve de kaşıntısından dudakları elleri titriyordu. İşliğiyle donu yırtık yırtıktı. Her parçası bir çalıya takılmıştı. Bunların altında, gömlek ve sargı bezi yerini tutan pancar yaprakları vardı. Hani vaktin birinde padişah, mutlu bir adamın gömleğini giymek istemiş. Keşke Karakıyma o devirde yaşasaydı, diyeceğim ama, padişahın eli boş çıkardı. Üstelik bizim Karakıyma'da mutluluk nerde?

Yamaların arasında ve donunun uçkur evinin kıvrışık yerlerinde kaynaşan göde göde bitlerden söz

açıp ta yürekleri bulandırmak istemem. Ama işliğin kalktığı yerde, yani işlikle ten arasında orta kat olarak karnına yapıştırdığı pancar yapraklarının yerine, elimi sürseydim, kalıp kalıp kirin avucumu dolduracağı kesindi. Pardon, el değecek yer yoktu ki, karında! Yaprakların altından avuç içi gibi yaralar çıktı. Sanki yaraların birer ucu karnının içindeydi. Ağızları boru gibi açılmış dışarı doğru.

Karakıyma'nın en azgın yaraları karnında olmakla birlikte eli, boynu ve kaşıdığı göğsü de karnından aşağı kalmıyacak kadar uyuzdu...

Her yıl bahardan güze kadar yatak nedir görmiyen (acaba kışın görür mü?) bekçi, bu bağların rastgele yerinde kir ve bit içerisinde yaşıyor. Bu uyuzun da kökü beş yıl önceye kadar uzuyor. Bir türlü iyi edememiş... Köydeki yaşlılara ve kocakarılara danıştığı halde bir çare bulamamış, bu onulmaz duruma gelmiş. «Uyku, tünek haram oldu,» diyordu. «Allah canımı da almadı gitti. Pek gicişiyor. Yaradan kaşıyamıyorum da! Bundan zoru yoğmuş.»

Bekçi, bağ bekçiliğinden yılına göre otuz-kırk kile zahire alıyor ve çocuklarını kıt kıtına geçindiriyor... Ne acıdır ki, o anda elimizden bir şey gelmezdi. Doktora gitmesini salık vermek yeteneğini de kendimde göremedim. Efendim, köy yerinde ilâç ve doktora benzer birşey bulunmadığı belli. Bu köy ilçeye çok uzak. Sonra fıkaranın üstünde başında olmadığı gibi, cebinde olmadığını da biliyorum.

Bağların kıyısında bir gölek su varmış. Arasıra oraya girermiş, temizlenmek için. Ama orada da temizlenmekten çok yarası azıyor.

«Ne olsa, ırık soğutuyor. Başka n'apıyım?» diyerek izin istedi ve göle girmek için gitti...

Uyuz olan sadece bağ bekçisi değil ki! özellik-

le çocuklarda fazladır uyuz. Sonra, bazılarının dışardan getirdikleri uyuz, öylesine yayılıyor ki, bütün ev halkı aynı hastalıkla dertli olduğu halde, kendi aralarında uydurdukları ot ve yaprak ilâçlarını kullanıyorlar. Yine de yıllarca kökünü evden silip atamıyorlar.

Bu arada Emmimin gelini iki yıldır uyuz. Kök salıp cildini harab etmiş hastalık. Şimdi iyileştiğini söylüyor ama, değil. Küçük kızı yanıma geldi, çocuğun eli yüzü kireç gibi uyuzdu. Anasını çağırıp ne kullandığını sordum.

«N'ebiliyim Mamıt ağa,» dedi, «hiç bakan gören yok. Epiy zaman geçti canım. Gayri yakında gendi gendine söner. Benimki de iki yıldan sonra sönmeye yüz tuttu kendiliğinden. Öteygün babası şeere gittiydi. Ulan, dedim, ıçık arap sabunu al gel de çocuğu bi yıkayım. Ona da harçlığı yetişmemiş herifin.»

Çarık

Yazın iş-güç vakti, çarıklık gön'ün çoklarına selâm vermediği gibi, kışın karda, çamurda da çarık bulamıyanlar çoktur. Artık ayakkabından söz açmak yersiz...

Yalınayaklıktan kurtulmak için, bakımsızlıktan ölen eşeklerin gönlerinden birer çift çarık uyduruyorlar. Çünkü, tahta nalından çarık daha kullanışlıdır. Bazı yağır eşekleri salt gön için vurup öldürenler de çoktur.

İdali'nın oğlu da Dını Mehmed'in eşeğini vurduğu gibi, öldürmüş. Meğersem, çarıklık göne kurşun atarmış millet. Hemen ölen eşeği yüzdüler ve birer

giyimlik bölüşüverdiler... Ertesi gün odaya geldiklerinde, çoklarının çarığı yeni idi. Odada bayram havası esiyordu; öyle şenlenmişlerdi ki, çarığa kavuşanlar...

Fakat bir delikanlı, Kel Avni'nin Kadir acılıydı: Sıra mı gelmemiş, yoksa vermek mi istememişler, ne hal ise, çocuk iki ayağını kapatacak eşek gönü edinememiş, dolayısiyle yalınayaklıktan kurtulamamış.

Kara tüylü çarıkları yumuşak yumuşak giyinip eller çevikçe gezerken, Kadir'in kanına nasıl dokunmasın? Birisi bir lâf çaktırınca da ağlayıverdi. Bu duruma içerliyen babası, ayağa kalkarak:

«Kalk lan,» dedi oğluna. «Bana Kel Avni derler, benim canım sağ iken, senin gözünden yaş düşürmem Allahın izniyle» ve belindeki eski kayışı çıkararak oğlunun önüne attı. Sonra sürdürdü konuşmasını: «Kalk git te samanlığın ahırdan yandaki takasında iki çarık eskisi vardı, onları bul, bu gayışı da dil dil çarığın altını çiti. Bir gözel çiti, soona giyin de gel ibreti âlem uçun!»

Ah bu türküler

Ben çiftten gelince yatarım üzgün üzgün; ot devşirmeden gelen babam büzülür bir köşeye küskün küskün; alır bizi, sarar bizi bir hüzün ki, sormayın...

Ah! Şu halk türkülerimiz! Diyebilirim ki, bu karanlık günlerde beni oyalıyan ve boğulacağım bir anda birazcık gözümü açtıran, yüzümün keskin buruşuklarını hafifleten; türkülerin o insanı bayıltan acıklı uyumu olmuştur. Aslında türkü söylerken üzüntüm eksiliyor ve düşüncelerim hafifliyor diyemem. Sadece içimde tatlı tatlı bir eziklik oluyor.

«Aç hayvanlar sıcağa dayanamıyor; sıcak çökmeden sabahın serinliğinde biraz sürelim» diye ortalık aydınlanırken kalkıp bir saatten fazla uzak olan «Açlık Pınar»ındaki tarlaya nadas yapmıya giderken, belki elli kere tadıyla, acısıyla içime sindire sindire yineliyorum:

Keklik gibi kanadımı süzmedim,
Murad alıp doya doya gezmedim.
Bu kara yazıyı kendim yazmadım,
Alnıma yazılmış bir kara yazı
Kader böyle imiş ağlarım bazı.

Bu türküyü «Sabah duası» gibi dilime doladım. Baygınlaştıran, acı dolu gönlümü daha fazla doldurarak, gözlerimden yaş getiren bu türküyü, ninni sayıyorum kendime. Hele «kader...» diye başlıyan son dizeyi yeniden söyleyip uzattıkça, gözlerimden, birbirini kovalarcasına dökülüyor damlalar. Sanki, benim için yazılmış bu türkünün sözleri, sanki ben yazıvermişim onu.

Sabaha kadar bir yandan bir yana dönmekten ve düşünmekten uykusuz gözlerimi ovalarken, türkünün arkası sökün ediyor. Bir göğüs geçiriyorum:

Gecelerde uyku girmez gözüme,
Zalim yastık diken oldu yüzüme

«Valahi benim için söylenmiş bunlar,» diyorum içimden. Her an dilimin ucuna gelişine başka ne anlam vermeli! Bazan, yalnız kaldığım zamanlarda, türkü söylemek istesem başka bir şey anımsayamam.

Bir aralık da, Yahya Kemal'in:

«Ölmek değildir, ömrümüzün en feci işi
Müşkül budur ki, ölmeden evvel ölür kişi.»

İkiliğini dilime dolamış ve bir akşam, büyük bir

kartona yazarak oturduğum yerin tam karşısına, kemerin koluna asmıştım. Şimdi orada asılı durur.

Gözlerim yaşlı umutsuz ve dermansız bir halde, çifti koşuyorum. Yalnız, seçemediğim bir şey var: Şu dert, ezinç ve sömürü dolu dünyada, sevince, kedere değecek ne var ki, her şeye ağlıyorum ben? Belki beni ağlatan şey, dünyanın sevince, kedere değmediği halde, üstelik insanı ağlatmasıdır.

Bir gün davar çobanı Kel Fahrettin geldi yanıma. Koyunların iskeletini görünce, olanca dertlerim de hep kabardı. Cansız ve incelterek:

Bizim elin koyunları kuzular,
Derdim artar yârelerim sızılar.
Dedim.

Nakaratı öyle uzatıp yineliyorum ki, dilimle birlikte ayaklarım da dolaşıyor: Kendimden geçiyorum:

«Ooy... oy... oooy... oy!
«Kara gözlüm ne haldayım gör beniii!
Gör beni.»

Ah, bir kara gözlüm olsa da, şu halimle, türkümü dinlese ve boynuma sarılsa... Ama, ne çıkar, anlıyanlar anlasın halimden...

Nadas ettiğim yerle etmediğim yerin hiç ayrımı yok. Sabanın demiri kayıveriyor toprağın üzerinden, çizip gidiyor.

Yorgunluktan dilleri bir karış sallanan öküzler, boyunduruktan çıkarıp saldıktan sonra, çarığımın toprağını çırpıp; pantalonumu yeniden bağlayana kadar, azık dağarcığındaki iki ekmekle iki soğanı zorla ve yine gözlerim yaşlı yiyene kadar dinleniyorlar. Sonra eşeğe binip önüme katıyorum öküzleri.

Canım boyuna türkü söylemek istiyor; haykır-

mak, şiir söylemek istiyor. Ne kadar hüzünlü ve kendi durumuma uyan şiir ve türkü varsa, hepsi dilimin ucunda. Her biri, «aman beni önce söyle!» diyor sanki. Duyan olsa, ne der, bilmem ama dilime gelenleri söylemeden edemiyorum:

«Hem okudum hem de yazdım,
Yalan dünya senden bezdim...»

Kim söylemiş bu türküyü? Niçin söylemiş? Ben ne vakit duyup öğrenmişim? Bunları bilmenin ne gereği var? Şu anda gelip dilime dolanan bu söz beni anlatmıyor mu?

Öküzleri ahıra sürdükten sonra; kasvetli bir uyku ile akşam oluyor. Kuru ekmekten ibaret akşam yemeğini damda yiyoruz. (Belki de ekmek bizi yiyor.) Akşamları da, gamımızı dağıtabilecek tek şey, türkülerdir. Aman ne dokunuyorlar insana! Bizim aydın geçinen müzikçilerin falan yanında metelik etmez bu türküler belki, ama bir de bize sorun.

Çolak Naci var bizim komşu, dükkâncı. Askerde çolak olduğu için, devletten maaş alıyor. Köyün en rahat yaşıyanı. Her akşam gramofon çalar, çaldığı plâkları hep ezber ettik sanırım! Akşamadek aynı acılar, aynı yokluklar içinde dünyasından bezen köy halkı, dükkânın önüne uzanıp dinlemekte ve «oof!» çekmektedirler...

Plâkları bölüştük biz:

«Kavanoz dolu reçel,
«Haydar, bu günler gelir geçer.»

Dendi mi, babamın plâğıdır bu. Bu türkünün her söylenişinde öfkelenir babam:

«Geçmez olsun da... Bu günlerin de... Böyle dünyanın da!»

«Gesi bağlarında bir top gülüm var...»

dedi mi, benim plâktır «Mamıd'ın plâğı gondu gine» der anam.

«Ölüm var da şu gençlikte zulüm var.»

«Bu adam doğru söylemiş işte,» der babam.

Bir akşam, plâğın değişme sırasındaki sessizlikten yararlanarak, şıklardan biri:

«Şol cennetin ırmakları akar Allah deyu deyu» diye başlamasın mı dükkânın önünde...

Hey Koca Yunus, hey! Cennetten haber veriyorsun bize. Zaten bizi de avutan tek umut, bu cennet düşü kalmıştır. Deyişlerini yineleyerek avunuyor bizimkiler sabahlaradek.

Evde ekmek tükendi, tarlada ekin yok. Borç boyu aştı. Her şeyi gökyüzünden bekliyoruz. Ama, günler geçtikçe bulutların başka yerlere göç etmesiyle bu selvi gibi umutlarımız da yığılıp yere indi; elimiz böğrümüzde kaldı. İki kere yağmur duasına çıkıldığı halde, yardım gelmedi gökten...

Haziran'ın yirmi altısıydı, çiftten geldim ki, babam uzanıp yatmış, soluğunu zor alıyor. Yüzüm iki kat buruşarak ve taştan bir yontunun yıkılışı gibi yığılıp indim yere, oturdum.

«Gak oğlum, gak oturma» dedi. «Gak yükle de gel çifti çıbığı tarladan. Şinciyeden gopturduk da neyin sahibi olduk? Gazel olmuş yazıda ekinler, gazel. Bi avıç gazel olup yere yığılmış; gurumuş. Buğönden sonra yağmur yağsa da hayretmez...»

Sözünü bitirince yine uzanıp yüzükoyun yattı. Göz kapakları şişmiş, yattığı yerde. Soluk alırken sırtı kalkıp kalkıp iniyordu. Anam ve çocuklar yüzüme bakıştılar. Onlar da şaşkın ve ağlamaklı bir halde-

ler... Ev başıma yıkılıyor sandım. Kararsızlık içinde ayırdında olmadan ellerimi açtım: «Başımız darda kalınca el açtığımız yer» e: «Sen bilirsin Yârabbi!» dedim. Ve hemen gidip tarladan sabanı getirdim. Zaten öküzlerde de çifte yürüyecek güç yoktu...

Eski - Yeni Sorunu

Soğuk bir gün. Ocağa iki tezek çatarak başına oturduk. Önümüz kavurga kavuruyor, arkamız harman savuruyor. İki öğretmen, dört kişi de bizim komşulardan olmak üzere topumuz altı kişiyiz. Bu sırada, kafa - göz sarılı bir konuk geldi. Çarığını dolağını çıkardı, testiyi tepetakla edip iyice bir de su içtikten sonra aramıza oturdu. Koçhisar'ın Karağandere köyündenmiş. Kardeşi, nişanlısını almak istemediği için, Ulukışla köyündeki ünlü bir hocadan «gönül birleştirme muskası» alıp geliyormuş.

Hoş-beş, sorgu sual bittikten sonra, yârenliğe geçildi. Konuk : «Bizim yeğenler nereli?» diye sordu. «Bizim öğretmenler!» dedi Halil Dede... Bu sözü duyunca, konuk bir yaşına daha girdi. «İlâhi Halil Dede, bu olmaz olasıca icadı sizin buraya da mı soktular?» dedi ve anlattı :

«Bizim köyde elli uşak (çocuk), temiz türkçe (arapçaya «türkçe» derler bizde, Türkçeye de «gâvurca» denir.) okuyor. Gur'anı iki üç kere aktaranlar var. Sofular köyünde hele bitirmiş!... Hosrav'ın bi öğretmeni var. Geçen gün miveddiş gelmiş; öğretmenin önünde heç uşak bulamamış. Hosravlılar bildiğin gibi deyil: Çok müslüman adamlar. Beri taraf dururken bile bile uşaklarını bu icada teslim ederler

mi? Hep hocanın mektebindeymiş köyün uşağı. Miveddiş birez söylemiş, möylemiş; sonra da: «İdare edin,» demiş. Satı önümüzdeki yıl baş değişip de şu şinciki okumalar gakacâmış, diyorlar; her iş türkçeye binecâmış.»

Konuğun sözleri baş sallayarak onaylandıktan sonra, komşulardan birisi, ah çekti: «Yavu, 341 de Gur'an nekdebinde okurduk. Osman efendi dirler Nevşeerli bi hocamız vardı. İyi hocaydı. Dehşetli cinderliği de vardı adamın. O sıra çok adamı gurtardı. Vakat, biz kıymatını bilemedik herifin. Gafa, ah gafa! Girmalı bu benim gafamı!.. Herifin zopasından yıldık da, işi deliliğe vurduk; üç kişi devam etmedik, gaçdık. Şinci Tavşan geçti yamaca...»

141, 341'ler geçmiş, ama işler değişmemiş. Her sabah elinin postu ile bizim köyün çocukları da hocanın «nekdebine» gidiyor. Köyün uzakça olan Halvay ve Asma mahallelerinde özel olarak tutulmuş iki hoca da cayır cayır Kur'an ezberleterek hâfız yetiştirmeye çalışıyorlar. (Bu hocaların yılık ücretleri 300 kile zahiredir: Cumalık v.s. den gayrı... Kile: 30 kilo)

Her gün duyuyoruz, görüyoruz: Baymiş'in hocası şu kadar hâfız yetiştirmiş. Sapmaz'da çocuklar her şeyi bülbül gibi ezberlemiş. O çocuklar büyüyünce her köy oradan tutacakmış hocayı. Çelteğin hocası gibi çocuk okutan yokmuş. Bilmem hangi köyün hocası öğretmene çocuk vermezmiş. Daha istediğin kadar say efendim. Yani, buralarda **mahalle mektebi** bulunmayan köy yoktur. Şu günlerde, Urfa'lı olduğunu söyliyen bir cer hocası geldi de, âlimlik iddia ve ilân edip bu köyler halkıyla elbirliği ederek, merkezi Çimli köyünde olmak üzere bir «Medrese» kurmak işine bile giriştiler. Henüz hazırlıktalar.

Doğurmayan kadına muska, damdan düşerek

bacağı kırılan çocuğa muska, çocuğun kel başında tüy bitmesi için muska... Dişinin sızısını kesmek için de bir topak tuz okutmak ve yine muska... Muskacı muska; üfürükçü, üfürük!.. Bu işlerin her gün binlercesi yapılıyor ve sürüp gidiyor... Bütün bunlara bir de tarikat faslını eklersek, işin pek küçümsenecek bir tarafı olmadığı açığa çıkar: Bağnazlık, bilisizlik ve yoksulluk... Kolkola girmişler, birbirlerini ağırlıyarak cennete doğru gitmekteler...

Kulağımda çınlayan seslere bakın:

«Sürekli bir ezinç içinde, sadece ölüm için yaşayan insanlar kurtulmadıkça... Maddi, manevî, her servetin kökü bilim değil de nedir?.. En hakiki mürşit ilim değil midir?.. Bir cehaletten bir saadetin doğduğu görülmüş müdür?»

Mutluluk ve gerçek nerede; biz nerede?

İnanmayanlar

Gazete postadan elime yırtık pırtık geldiği zaman, bir ağanın kuyusunun ağzı açılmış, evinde ekmeği tükenmiş olan yoksul komşulara «Harman veresiye onüç liradan» arpa dağıtıyorlardı... Gözlerinden kan akıyordu adamların. Zaten «Bizim Köy»ü her gün okuyorlar ve durumlarına uyduğu için hoşluk getiriyorlar. Bundan dolayı hemen kitap hakkındaki yazıyı onlara da okudum. Açık açık sövdü bu canından bezmiş hemşerilerim...

Söyledikleri müstehcen cümleleri buraya alacak değilim. Geçim derdi canına tak demiş adamın. O pek sayın yazar, acaba hiç yufka ekmek gördü mü bilmem? Gördüyse, bayatlayıp kuruduktan sonra ıslatarak yedi mi?.. Sanmam.

Ekmek yapmakta olan komşumuz Koca Mustafa'nın evine dumandan büküle büküle sokuldum. Ama boğulmadığıma dua ediyorum. Zavallı kadının canı çıkıyor dumandan... Göz gözü görmüyor. Tandır sönmüş, Külle'den hava gelmez!..

«Beni dinle!» dedim

«He! Gine gelip beni buldun. Osanman şu gazetelerden. Tam zamanını buldun? Sen olsun çık yazık olur gençsin.» diye, öfkeli öfkeli söylenmesine kulak asmadan, «ekmek» adlı yazıdan Eleştirmen Cevdet Perin'in aldığı parçayı okudum. «Bunu biri yazmış da, biri de buna inanmıyor!...» dedim.

«Vay gâvırın herifi, vay,» dedi. «Şu halıma bah gel de. Elleem Isdambılda mı nedir o inanmıyan? Yarabbi! Şu mosgof tandırından gurtar beni!»

Hcyal ve Gerçek

Akşamdan sonra bizim kümes örneği basık odada sobasız, ateşsiz titrerken; söz paltodan açıldı. Zengin tanınan bir komşumuz: «Pantı dediğin de şeerlilere vergi,» dedi. «Dınnak gadarının sırtında pantı var...» Koca Emin de: «Şeelli geyer baba!.. Ocağı batasıca pantıyı biz uyrâmızda da görmüyok. Üyrâmda bi pantı giysem, kötü horuzu gurban kesmeyenin...» dedi.

O gece Âza ağaya düşünde bir çuval vermişler. İçinaen de iyi bir palto çıkmış. Eline almış ama ceplerini falan kurcalarken, giyemeden uyanmış. «Keşke oyalanmadan giyseydim!» diye o vah ede dursun. Emin de benim yamalı paltoyu giymiş düşünde. Sabahleyin düşlerini anlattıktan sonra Emin: «Ma-

allim beğ madem üryâmda giydim buön şeere gidiyom, ver şu yamalıyı da geyim, gış günü, ne olur?» diye yalvarmasın mı? Kıramayıp verdik.

Üç gün Emin'in yolunu gözledik, soğukta burnumuzu çeke çeke. Bir de geldi ki, palto yok...

«Hani yamalı emanet?»

«Valia köye gelirken aklıma gelmediyse gâvur olayım. Handa unutmuşum. Mahkemenin gününü Mart'a attılar; yitmezse o zaman getiririm!!..» Hep gülüştük.

Elde lâf mı tükenir? Yanımızdakilerden biri:

«Alışmadık göt abdest dutar mı?» dedi.

Tesbih

Abdestinde, namazında olan bir insanda aranan erdemlerden birisi, temiz vicdan ise, sahip olacağı en önemli ibadet aracı da tesbihtir. Yüreği doğruya olsun, eğriye olsun; eli tesbihli olanın doğruluğundan şüphe etmezler bizde. Sakal da var mı, tamam...

Zaten çoluğun çocuğun camiye üşüştüğü şu sıralarda eli tesbihsiz kimsecik de kalmadı ya! Hele birisininkı yitmeye görsün. Köy köy gezer, Hacca gidip gelenleri yoklar; istedikleri fiatı verir ve sonunda bir tesbih elde eder... Bir iki yıl önce alıp yürüyen tesbih sıkıntısının önüne, Hacı babaların yüklenip geldiği tesbihlerle geçilmiş oldu ama, yine de arandığı zaman kolay bulunan bir nesne değildir.

Sözünü ettiğim tesbihler, bazı âvârelerin kullandığı «şak şakı» denen büyük boncuklular değildir. Koka, v.s. diye anılan doksandokuzluk ufak boncuklu tesbihlerdir. Bunların iyileri on, onbeş liraya kadar satılıyor...

Her şeyin bir nişanı vardır. Yalancı dünyanın geçiciliğine akıl erdirecek kadar önbili sahibi olup öte dünyaya hizmet etmekle uğraşan insanları, sakalından, ağzındaki duadan, üçüncü ve en önemli olarak da elindeki tesbihten tanımak gerekir. (Tıpkı cübbesiz üniversite profesörü olmadığı gibi) «Müslümanın nişanı da, tesbihtir. Efendileri görmüyonuz mu, heç gıravat takmayanı var mı?» diyorlar.

Gerçi nişanına, düğününe karışmayız ya, bu sözlere temel olan şey: Ali Çavuş'un bir zaman tesbihsiz kalışı ve çektiği sıkıntıdır:

Tesbihi yitirmiş. Bir yere düşürdü mü, yoksa birisi cebinden çekti mi, bilmiyor. Ama bulsalar da vermezler.

Küçüklü büyüklü kimse kalmadı sorup sual etmediği. Sonra iki ölçek buğday bahşiş koyarak tellâl çağırttı. Yine bir sonuç alamadı. Gidip yakın köyleri şöyle bir dolaştıysa da yalnız Gödeler köyünde bulmuş bir tane tesbih. Kendinden artık bir tesbihi olan o insafsız da, oniki lira deyip dayatmış. Daraldığını bilmiş Ali Çavuş'un. oniki lirayı da verecek ama, üçyüzelli kuruş varmış üzerinde... Kör pişman, oradan da eli boş geldi. Bir zaman da para aradı, üçyüz elli kuruşu oniki liraya doldurmak için. Para da denkleyemedi. Sigarasız kalmış tiryaki gibi, siz deyin köyde posta gözleyen deli öğretmen gibi sıkıntı içinde bunaldı. Eh, kul bunalmayınca da Hızır yetişmezmiş. O günlerde bir çerçi çıkıp geldi. Satmış satmış da iki tesbih kalmış. Hemen duyurdular Çavuşa. «İkisini de alacağım!» diye tutturdu. Bir kile buğdaya ikisinin pazarlığını yaptık. Buğdayın kilesi on lira olduğuna göre, yine ucuz alındı demek. Kuyuyu açtı ve dibini süpürdü. Fakat buğday üç ölçek geldi. Ek-

sik kalan bir ölçeği de kaynı Ali Hoca'nın Hacıdan aldı.

«Ali Çavuş,» dedim, «kuyuyu da süpürdün verdin?»

«Efendi, görmüyon mu, köy yerinde aç galsan da, gapısına varsan, yarım ekmeği varsa gomşunun bölüp sana veriyor da, bu mübarek bulunmuyor işte...»

«Bir tanesini alsaydın?»

«Paraynan deyil a sıraynan: Nasıl olsa, yarın deyüsün biri daha yitirir. Yirmiden aşağı verirsem, namussuzum!..»

Yama

Kör Furşut iki yıldır başına sümüklü ve eski bir mendil sarardı. İlçeden gelirken tepesi delik bir şapka bulmuş, getirdi. Birkaç gün öylece giydi. Sonra baktık, o kara şapkanın üstündeki deliği ak bir çorap eskisiyle kapatmış. O da çorap eskisi olsa: Kimbilir kimin attığı ele alınmaz bir parça. Keskin Ali'nin küllüğünde bulduğunu söylüyor. «Hiç yoktan galır mı be herif; işte yaptığımız bi iyilik varmış ki garşı geldi: Allah bi şapka sahibi etti. Yağını veren Allah bulgurunu da verirmiş. Güzelce yamalığını da buldum. Eh gayri; sıcacık hazır!» diyor...

Şapkadan gayri köylünün giydiği elbise ve çamaşırlarda, yattığı yatak - yorganda bunlardan başka kilim çuval v.s. hepsinde yama yama üstüne. Tandır kürsüsünün üstünde örtülü olan kilim, ev kadınının gelin geldiği tarihle yaşıttır. Fakat aradan otuz - kırk yıl geçtiği halde, bir yenisi dokunmamıştır. Evin kuruluşundanberi nerede gerekli olursa oraya sürük-

lenmiştir aynı kilim. Ama kilimin adı o kilimdir; aslından zerrece eser kalmamıştır. Şurasına bir çul parçası, burasına bir dolak parçası eklenmiş, sonunda olmuş... El kadar parçalardan ulanmış bir kilim. Altımıza serip de oturduğumuz çullar ise, dedemizin dedesi gününden kalma... Yorganın yüzü türlü renklerdeki parçalarla sıvalı... Yatak yüzü nereden delinmişse ağzı kapatılmıştır. İçlik, don ve gömlek, kimisi yakasız, kimisi yensiz. Muşambaya döndükten döndüğe, yani ayı günü belirsiz bir zamanda akla eserse yıkanır... Yıkanınca onarmaya çalışırlar. Onarımı çoğun tuturamazlarsa da beş-altı yıldan önce giyilmez duruma gelen çamaşır görülmemiştir. Kendi nöbetini ancak altı yılda tamamlıyan çamaşırlar, yeni geleceklere ya da başka eşyalara yamalık olarak, tarihe karışmaktan kurtulurlar. Aklı karalı, allı güllü renkler kardeş kardeş yanyana gelirler.

Yamalı giyinmek ayıp değilmiş... Ama, aranan rengin elde bulunmayışı, alınmayışı ve dolayısiyle rengi renge tutturarak yamayamamak işi bozuyor. Bu işde, kökü yokluğun verdiği alışkanlıktan gelen bir vurdumduymazlık var. «Bulduğumuz nemize yetmiyor?» denir. «Eline bir yamalık parça geçtiğine şükret, bir de rengini mi düşüneceksin?»

Gelgelelim, dış giysileri olmıyanların renkli yamaları ya da yamasız delikleri gülünç bir görüntü olduğu gibi, dış giyimi olanların birbirini tutmayan yamaları da oldukça acayip. Hergün odada birlikte oturduğumuz hem titreyip, hem kaşınan komşuların hangisini anlatayım? Bunlardan birinin Adana'dan getirdiği üç yıllık yazlık ceketin yakası eskimiş. O da tutmuş, bir tarafına telis parçası, öbür tarafına da çorap eskisi yamatmış. Birisi şapkanın eskiyen siperine, çuldan sökerek yağdalı bir keten parçası

yamatmış. Bütün bu yamalar, bir renk karşıdı olup kabartma gibi duruyorsa da, hiç yamalamıyan ya da karın barsak açıkta gezenlerden yine bir derece olsun iyidir. Çokları da ev eşyalarındaki yamayı söküp üst - başına ekliyor. Çünkü, ne olsa, evdeki, el içine çıkmıyor...

Şubat kapıyı çevirdi. Oturduğumuz yerin bir kılığı yok. Soba ve yakacak aynı durumda. Tam üç yıllık çürük iç çamaşırlarının sağa döndükçe kolu, sola döndükçe yakası yırtılır. Bunlar ve ceketin dirsekleri neyse ama, ayakkabının altı, üstü söküldü. Pantalonun dizleri delindi. Şaştım! Ayakkabı işinden anlayan yok. Araç olsa o da yok. İlçe dokuz saat uzak. Köydeki dükkânda da pırtı kıymığı yok! Baharı mı gözleyelim? Artık başka çare olmayınca, bizim ayakkabıları köşeye atıp, arkadaşın lâstiğini sırayla giymeye başladık. Ama pantalonun dizleri! «Sizde el kadar kara parça bulunur mu?» diye yüz kızartıp komşulara sorduk. Yok oğlu yok! Sonra birisi götürdü yamarım diye, «Aman başka renk olmasın!» diye söylenip durmamıza karşın, pantalonun berelenmiş olan diz kapaklarını makasla büyücek delmiş ve çakal gibi aklaşmış bir bez parçası yamamış!.. Ne etsek. Gözlerinin önünde sökmek olmazdı. «Elinize sağlık!» diye bir dua ettik. Ama biraz sonra yamalığı sökmüştüm. Pantalonu katlayıp köşeye koyduk. Şimdi çıplak mı gezelim? İstersen gez, kime ne? Altmış paralık bir yazlık pantalon var. «Gel sarı malım» diyerek ona sarıldım. Şubat'ın ayazında...

Yamayı yamayan, bu durumu görünce, işin içyüzünü anladı:

«Yavrum, akınan garanın anası ayrı mı? Ne var da geymeyon? Eline geçti de garnın şişti gış günü he...» dedi.

Köy kâtibi

«Kel başa şimşir tarak!» bizim işler hep o biçim! Şu kurul, bu komisyon, falan memur, memurun yardımcısı, yardımcının yardımcısı... Sonuç: Kırtasiyecilik. Defter, dosya muntazam, gelsin kâğıt, gitsin kâğıt.

Köy kâtipliği de öyle: Köylü efendinin cebinde metelik yoktur salmaya verecek. Yedi-sekiz köyün kâtipliğini yapmak üzere; yani muhtar ya da köyün öğretmeninin yapabileceği salma toplama işinin üstüne bir köy kâtibi konduruyorlar. Gerçi zorla değil, biraz muhtarın isteğiyle, biraz da yarı resmî baskı ile başa getirilen bu şimşir tarakların aylığı ikiyüz liraya falan varıyor. Bir köyden en aşağı yirmibeş lira koparıyor ayda. Bunların iki işi vardır ve köye yılda iki kere uğruyorlar. Cepte bulunmayan salmayı toplamak, leşleri dereyi dolduran davar ve sığır sayısını yazmak.

Muhtarlar kara cahil oldukları ve dolayısiyle defter tutamadıkları için kâtibi canlarına minnet biliyorlar. Hattâ tapıyorlar ona. Kâtiplerin çoğu hin oğlu hin! Falanca işten bilmem hangi sebepten dolayı çekilmiş... köylü bunlardan o kadar korkar ki, tahsildar korkusu bunun yanında hiç kalır... Bizim bölgenin kâtibi de, bu çeşitten. Köylüler «Günah papırı» diyorlar. Güz geldi mi, bölgesine giren her muhtar, ikişer araba tezek götürüyor ilçedeki evine. Yine un, bulgur ve bunu benzer köylüde bulunan kavun, karpuz günah papırının evine yığılıyor...

Bu bölge, yıllardır bunun elinde. Muhtarlar değişiyor, bu kalıyor. Bir önceki muhtar, yeniye: «Bu kâtip olmasa kimse muhtarlık yapamaz!» diye onu salık veriyor. O da: «Aman kâtip efendi benim gü-

nüm bitecedek de çıkma; kölen oluyum!» diye yalvarıyor.

Kâtibın gördüğü iş, muhtarın defterinde bir yüz karası bulundurmamak, ellerinden gelirse, muhtarla bir yiyim yolu bulmak, kendi alacağı parayı toplamak. Süzüle süzüle on lira zor toplanır. «İlâzım» diye hemen alır kendisine. Çünkü sandık ona da borçludur. Bir geldiğinde altı gün uğraştı ve otuz liraya yakın topladı. Oysa ki okulumuzun bir sobası yok.

«Allahaşkına, şu parayla bir soba alalım; bütçede bize de yer var,» dediysek de:

«Benim rızkım ondan önce,» dedi çıktı.

Propaganda

Köyleri ya da köy halkını birbirine katmak da kâtibin sanatı cümlesindendir. O köyü ona, berikini buna gammazlamakla hayli hoşnutsuzluklara, hattâ kavgalara yol açıyor. Köylerde ikilik bulunmasından ve muhtarlığın gözde oluşundan yararlanarak, kendisine tapmıyan muhtara üç dört yüz lira açık gösteriyor ve onun hasmını tutuyor. Haydi muhtar kodese. Bu yüzden Çimli köyünde iki muhtarı mahkemede cezalandırttı ve birisini de bu yıl vurdurdu. Kimsenin işlemden anlamadığı ve kendisi de işinin ehli, yıllardır bu köylerin kurdu olduğu için, böyle hareketlerin yapılması işten bile değildir ve olağan karşılanıyor... Kâğıt, kalem, mühür... elinde.

Kötüköy'ün öğretmeni olan, otuz yıllık meslek yaşamında iyi çalışmasıyla tanınmış Veli Bey'in de başına çorap ördü. Topluyor köy kurulunu odaya; Yaz, Veli Bey hakkında bir tutanak! Ne olsun? «Ko-

münist diyelim!» ve yazıyorlar: Veli Bey, odada Rusya'yı öğesiymiş!.. Mühürlüyorlar... Birkaç da avanak bulup, parmak bastırıyorlar... Muhtar götürüp veriyor... Şimdi ayıkla pirincin taşını!! Bir taksi, polis molis baskın veriyor «Veli Beyin evi aranacak». Zavallı öğretmen ,neye uğradığını bilemiyor... Şimdi mahkeme sürüyor... Artık o mahkemeye gittiği zamanlar çocuklarını, ailesini baskına uğratmak ve tedirgin etmek, kapıyı, pencereyi kırmak olağan işlerden...

Dükkân

Çevremizdeki her köyde olduğu gibi, bizim köyde de var bir dükkân. Bu dükkânlar, harmanlar kalktıktan sonra, şöyle bir parlar, kışın ve yazın sönük işler.

Dükkân dediğime bakmayın, lâf olsun diye söylüyorum. Biri çıkmış, şeker sandığı tahtalarından birkaç tane elde edip bundan beş yıl önce davar koydukları kötü ahırın duvarına kaktığı ağaç kazıklara gererek gûya raf yapmış ve nesi varsa tahtaların üzerine döşemiş. Başta beş altı şişe rakı ve şarap, sonra cigara, sabun, düğme, boncuk... Yalnız burda her çeşidin sayısı onu geçmez. Onlar tükenince, yine getirir. En önemli olanı ve sürüleni de, köşedeki arpa yığınının yanında dökülü olan, nem'inden birbirine yapışmış ve kokan fıstıkla, leblebidir.

Yüksekliği bir metre olan ve Ağustos'ta bile, çeşmeyle arkadaşlık yapmış gibi hep ıslak duran bu ahırın duvar diplerinde birkaç taş vardır, gelenlerin oturması için - Domina ve iskambil kâğıtları çok. Hep tıka-basa dolu olur. Bir de süpürmezler...

Ellerinde, biraz sermaye bulunduğundan, bir ucunu da «harman veresiye» getiriyorlar, tamam. Harman zamanına kadar ufak tefek ne gibi gereksinimi varsa, burdan alıyor köylü. Artık üst yanı, Şükrü'nün sütüne kalmış; kaçtan yazarsa... Gazın ilçede tenekesi beşyüz altmış kuruştan satılırken, bizim bakkal, litresini yetmiş kuruştan dayanıveriyor. İstemesen de alacaksın. Birden kimin gücü yetebilir bezyüz altmış kuruşa?.. Yarımlık şişeyi bir kere doldurttun mu, çırayı azar azar idare eder ve bahar gelir. Yazın da zaten Allahın fıkara lâmbası yanar gökyüzünde...

Fıstık ve leblebi gibi şeyleri de gençler alıp nişanlılarına çerez götürüyorlar. Bu da iki ya da üç kat fiyatla harmana kadar veresiye yazılıyor. Bir düğme iki yumurtaya peşin, veresi olursa dört yumurtaya.

Elinde biraz parası bulunmayıp bu gereksinimlerini güzden gidip kentten alamıyan köylü, bu yaşam pahalılığını, kuyruğuna teneke bağlanmış tavşan gibi, çekmektedir... Tarladaki (bitip bitmiyeceği şüpheli olan) ürünü yok fiyatına çiğken satarak ve ağlıyarak dövünen, tuzlu yaşamın tuzsuz bibersiz insanları!

Biz de her şeyi toptan alıp depo edemiyoruz. Üzerimizde para da bulunmuyor. Şeker iki liradan giderken, üçten, gazyağının litresini de başkasına yetmişden verirken, bana altmışdan yazmış. Sanki ikram ediyor!

«Niye bana ucuz yazdın?» deyince:

«Goca bi köyün muallimisin!» diyor.

Zorunluk karşısında bile bile aldanarak yaptığım bu alış-verişin, baharın elime geçince hesabını gördüm: ellialtı lira borç. Bakkalın ilçeden alışına göre otuz lira tutmuyor!

«Bu ne soygunculuk yahu?..»

«Ya ben ne çektim çamırda garda onları getireceğim deyi... Buraya derler dağın başı, buna derler köy işi! Şeer yeri deyil a burası...» diyor bakkal Şükrü. Bir bakıma o da haklı...

Cehalet

Ekim ayının onuncu günü, ilçeye gidiyoruz. Her zaman olduğu gibi, geceden yola çıktık, öğle olmadan yetişeceğiz.

Yolu bitirmeğe az kalmıştı. İlçeye bir saat kalarak Aparcn bölgesinde, arkamızdan soluğu soluğuna iki kişi koşarak yetiştiler. Dört yolcu, eşeklerin üstünden geri dönerek, bu soluya soluya gelenlere bakıştık. Bunlar, Uzartık köyünden yaşlı bir karı-kocaydı. Yaşlı adam bir yandan, soluyor, bir yandan da mahkemeye geç kaldıklarından yakınıyordu. «Saati olanınız var mı, ağalar?» diye sorunca baktım: Saat 8.15 ti. Mahkemenin açılmasına hemen hemen yetişebilirlerdi ama, iyice güçleri de kesilmiş...

Gönlünde henüz çözemediği bir şüphe ile ve eli titriyerek içliğinin düğmelerini çözdü. Çıplak koynundan el kadar bir kâğıt çıkararak bana uzattı. Mahkemenin gününü bildiren bir kâğıttı bu.

«On gündür gezinirim yeğenim. Şöyle bir garadan anlayan yok köyde. Askerden yeni gelen delânnılara gösterdim, onlar da bilemediler. Dün ağşamınan da mıhdara gösterdim, içim yanıyor öyle, gününü kaçırırım deyi, tarlamıznan kepaze olduk, Mıhdar: «Heç durman, mahkemeniz yarin!» dedi Biz de gece yola çıktık. Valdeyin de benim de anamızdan emdiğimiz

süt burnumuzdan geldi yeğenim: Elli yıllık ömürden sonra her cefaya baş oldu bu goşuşma...» dedi ve ekledi: «Bi de sen bak yeğenim, o mıhdar denen çıfıt da pek annamazdı ama, nası bildi bilmem, gine de şüphem getmedi?»

Kâğıda baktım «18 Ekim Salı günü» yazılıydı. Bugün ise 10 Ekim Pazartesi idi... Durumu görünce, her şeye lânet edesim geldi içimden... Tam dört saattir yol tepiyordu bu iki kocamış insan.

Anlattım ve dinlene dinlene geri gitmelerini söyledim. Bizim yol arkadaşları, eşekleri durdurmuşlar, gülüyorlardı. Oysa ki, kendileri de onun gibi. «Şinci gayri şüphe etmeyim mi yeğenim?» dedi. «Hiç şüphe etme, daha bir hafta var mahkemenin gününe. Sakın unutayım deme ha, gelecek Salı günü!» diyerek sıkı sıkı yineledim.

Geri giderlerken her ikisi de ellerini havaya açıp bir dua ettiler bana. Koca adam, bizim de duymamız için, bağırıyordu:

«Ah gözünü sevdiğim okumuşluk! Biz de mi insanık diye yaşıyok? Goca köyde bi tek kişi çıkıp da öllüğün körü! Şu cızzık şunu gösteriyor, diyemedi. Bir torunum var. Ömrüm olursa, boynuma torba takıp dileneceğim de onu gine okudacam. Kırk öğütten bi serencam iyidir...»

Resim ve Azrail

Hacı Ali Ağa, resme çok meraklıdır. Bu, resim yapmak ya da resim sanatı sevgisi değil de, odasını resimle süslemek ve yanına gelenlere resimlerin konusunu, resimdeki insanların kimler olduğunu anlatıp durmak merakıdır.

Odasındaki resimler, gelişigüzel yapılmış ve aslına zor benziyen türden basma resimlerdir... Namaz Hocası, Kan Kalesi gibi kitaplar satarak köy köy dolaşan kimseler satar bunları... Atatürk'ün, İnönü'nün, Çakmak'ın resimleri. Atatürk'ün cenaze töreninde yabancı elçilerin gösterdiği saygı duruşuyla ilgili v.b. resimlerdir bunlar...

Kan Kalesi gibi kitapların köylerde fazlaca satılmalarına karşın, sözünü ettiğim resimlere ilgi gösteren azdır. Çünkü resmin girdiği yerde, «namaz kılınmayacağından ve bereketin kalmıyacağından» bu resimleri eve, odaya sokmak istemezler. Fakat Hacı Ali Ağa, nasılsa seviyor ve odasına asıyor.

Azrail'e gelince : Komşulardan bir kadının, Hacı Ağaya işi düşüyor. Odaya geliyor, odada da kimseler yokmuş. Bu ıssız zamanda duvardan kendine bakan resimleri gören ve yaşamı boyu böyle bir nesne görmemiş olan kadın, kapının eşiğine düşüp bayılıyor. Sonra görüp ayılttılarsa da, karnındaki çocuğu düşürdü.

Kadınlardan birisi, kulağına ağzını ileterek, neden bayıldığını sorunca : «Ezirayil duvarda bekliyor, görmediniz mi?» karşılığını verdi. Bunu anlayan Kambur Rüştü :

«Meretler! Deriyi görseler dağarcık sanırlar. Bir de odada modada ne ararlar bilmem?» dedi.

Doğum sorunu

İncili Bekir'in gelininin doğum sancısı başladı. Köyde doğum yöntemi belli: Doğuracak olan kadın sancılar içinde kıvranırken onu ağdırıp dönderip ör-

seleyerek yorup işini bitirdikten sonra, çocuğu çekip çıkarır kocakarının birisi... Bu yöntemin iyi sonuç vermesi raslantıya bağlıdır. Çoğunlukla ya çocuk ölü çıkar kadın kurtulur, ya da her ikisi birden taşlı köye yolcu olur. Bir de çocuk ters gelirse, iş büsbütün tehlikeleşir. Artık zavallı annenin çekeceği acı ele, dile gelmez...

Yürekler parçalıyacak durumlar içinde ve genç yaşında çocuk üstüne ölüp akrabalarını ve köyü dinmeyen bir acı içinde bırakarak, gün görmeden giden kara gözlü gelinlerin sayısı hesaba gelmez. Bu acıların her tazelenişinde ahlar, oflar ve gözyaşları arasında: «Falancanın bir gelini vardı, melek gibi, tasa go iç, o da çocuk üstüne gitti... Falancanın gelini de, falanın gelini de, hep çocuk üstüne öldülerdi...» diye eski olayları bilmiyen bizlere, ninelerimiz anlatır dururlar.

Bir damla avuntu ümidini de onlara yalnız Allah gönderir ve böylece büyük kuvvete şükrederek yine kendi kendilerini avuturlar: «Elimizde ne var! Onu bizden çok düşünen, seven büyük sahabı Rabbim verir. Onun alnına da böyle yazmış. İşte çocuğu bahana eder. alır...»

İncil Bekir'in gelini de bu kuru avuntuları bir kez daha dağıtarak, ortalığı yeniden acıya boğdu: Efendim, kızcağız çocuğu ters getirdi. Bu işe az çok eli yatan ne kadar karı varsa, hepsi el attığı halde bir türlü beceremediler. Sağa döndermek, sola döndermek, tepesi üstüne dikmekle gelinde hiç hayır koymadılar. Böylece tam dört gün geçti.

Son çare olarak, doktora götürmeğe akılları yattı. Fakat doktor bedava bakmaz ki; Köylünün parasal durumuysa ortada... Hele bu yıl.. Hastanın üstündeki yorganı hacze kalkışan tahsildar ve köy kurulu-

na, kama ile karşı koymasına karşın, yorganı kaptıran ve dibi görünen çuvaldan, gözlerinden yaş yerine kan akıtarak, bir ölçek unu satıp da tahsildara yüzelli kuruş yatırarak ancak yorganı kurtarabilen insanların önce düşüneceği bu para işi olmaz da ne olur? Doktorlarımızın anlayışı ve «vicdanı» onca da bilinmektedir. Burası ayrı bir sorun...

«On yıl da bunun için çalışayım!» diyerek borç harç edip doktora gitmek pek zorunlu oldu. Ama, bizim köy ilçeye tam dokuz saat, yani kırkbeş kilometre uzaklıkta, dışarısı kış, yol yok, bel yok, telefon yok, araç yok; yok da yok... Dert çok derman yok... Doğuracak kadının ise karnı, kasıkları hattâ bütün vücudu gömgök göverdi. Ne söz söyliyebiliyor, ne bir şey. Ebe karıların eziyeti de bir yandan... Cehennem azabını dünyada iken gösterdiler geline. Günahı nedir, bilinmez?

Sonunda bir at arabası bulunabildi. Şubat'ın bu amansız tipisinde sarılıp sarmalanarak ve her zorluğu göze alarak, sürdüler ilçeye.

İki gün sonra da geldiler: Yolun üç saatini gittikten sonra, Baymiş'ten geçerlerken, durumu gören bir kocakarı «Boşuna yorulman, ben gurtarırım,» diyor. Bizimkiler de canlarına minnet bilerek, indiriyorlar. Kocakarı hayli hırpaladıktan sonra, gerçekten doğurtuyor. Gelin sağ kalıyor çocuk ölü çıkmış.

Sağ kalmış ama, yaşıyacak da hayır kalmamış onda. Çocuk çıktıktan sonra bir gün dinlenmişler. Geldikten sonra da pek umutsuz ve perişan olarak yatağa düştü gelin. Çarşamba günü gelmişlerdi, dört gün yattı. Pazartesi günü kapının önünde sabah temizliği yaparken, bizim komşu Emin yanımdan geçiyordu: «Haydi cenaze namazına gitmiyon mu?» demez mi?

«Ne cenazesi yine komşu?»

«Duymadın mı, gece İncili'nin gelini ölmüş.»

O anda kalbim durur gibi oldu. Dizlerimin ve kollarımın bağı gevşedi. İbrikteki suyu kaldırıp da elime dökmeye gücüm kalmadı.

Evin arkasına dolanıp baktığımda: Bekirin evinin önü mahşer yeri gibiydi. Kadınlar dolmuş, ağıt, çığlık birbirine karışıyordu...

Yağ

Bazı evlerin sağılır ineği, mandası ya da beş, altı davarı var ama, yağ sıkıntısından onlar da kurtulamıyorlar. Oysaki, koskoca köyde, ayda yarım kilodan fazla yağ kullanan kimse yoktur. Yağsız yemek pişirenler ise çoğunlukta: «Can boğazdan gelir,» demiş atalar. Ot ve saman, yem olmayınca iskelet kemiklerinin arasındaki bir sıkım etini mi eritip süt diye versin hayvanlar! Hayvanlar süt vermeyince, insanların kursağına da yağ girmeyecektir ve dolayısiyle gözleri fersizleşip, görmez olacaktır.

Yağ satın almak kimsenin harcı değil, para yok! Sonra, kim satacak ki alasın?

«Yağınız var mı?» diye bir kimse, bir başkasına sorsa, alacağı karşılık: «Kars'a ısmarladım!» olur. Bu söz doğu illerimizin yağ ve yoğurtan yana zengin olduğunu açıklıyor, doğrudur herhalde?..

Süt, yoğurt ve yağın en bol olması gereken ilkbaharda bile, evinde bir kaşık yağ olmadığından yakınmayanı görmedim. Evinin yağsız olduğunu, söyledikten sonra da, «Epeydenberi gözüm görmüyor, akşam oldu mu dumanlanıyor. Acep tavuk garannısı

mı oldum ki?» diye ekliyorlar. Verilen yanıtlar da uygun:

«Şu sıra, böyle hastalık herkeste var. Ara hastalığı; gışın çok sürdüğünden... Kümese çağırmıyon mu? Akşam olunca kümesin gapısına var da çağır hele; çabık geçer...»

Nisan'ın sonunda, okulu tatil ettiğimizin ertesi günü Muhtar, bizim ünlü üye Veli Çavuş ve ben, birer eşeğe binerek, yapılacak bir işimiz için, bizim köyün bağlı bulunduğu Borucu karakoluna gidiyoruz. Yolu yarı edince, dinlenmeye koyulduk. Veli Çavuş, pek hoş-sohbettir zaten. Aslında yavan olan neş'eli bir tavır takınarak açlığından yakındı:

«Mamıdefendi, sen bizdensin; aramızda el yok... Barsaklarımın gurlayışından da mı ağnamayonuz; garnım zil çalıyor: Üç - dört güne varıp çatiyor ki evde övün bişmeyor. Sabahınan yola çıkarken de epice uğraştık avradınan. «Gız yola gidiyom ben açım, ne varsa getir önüme,» dedim. El gadar ekmek bile getiremedi, aksilik bu ya, ekmek de yoğmuş evde. Garıya ne deyim; o ne yapsın? «On gündür damla damla biriktirdim de ineğin sütünü, tek bir gaşşık yağ çıktı» dedi avrat. «Çömlekte iki tane de yumurta var. Amma, bu ön üryamda ev süpürdüm; misavır gelecek; bu yağınan yumurtaları ona saklayacam...»

Seçim

Canımın ceviz kabuğuna girdiği bir gündü. Uzaklaşmak, nereye olursa olsun, dağ-dere aşıp yel gibi esip gitmek istiyordum. Kararsız bir halde evden çıktım ve ırmak boyunca söğütlerin gölgesini sürerek

köyden uzaklaşmağa başladım. «Çınarlı» dediğimiz bir yerde Hâfız Kadir Hocaya rastladım. Konuşurken, Partiler ve seçim işlerinin nasıl ne zaman olacağından söz açarak havadis sordu. Ne havadisi olur bende? Ben de köyde o da... Yalnız seçimin önümüzdeki yıl yapılması gerektiğini söyledim.

«Gine evvelki gibi mi olacak?» dedi.

«Evvelden nasıl oldu da?» diye sordum.

1946 nın 21 Temmuz'unda bizim köyde yapılan tek dereceli seçimi şöyle anlattı:

«Akşamdan bi dellâl çağırıldı. Sabahınan köplünün başına bi sandık koydular. Herkes reyini versin dediler. Hasat zamanıydı, halkın yarısı geceden tarlasına gitti. Birezi de satı tarlada yatıyordu. İrey vermek ucun köplünün başına birikenner de çabık bitsin diye ezilip üzülüp eviyorlardı. Bi irey verecem diye işinden galmayı kim ister? İrey memuru etti edemedi: «Eğer siz bu işin çabıkça bitmiyeceğinden esef ediyorsanız, bizi vekil edin, işinize gücünüze gidin; gerisini biz yaparık!» dedi. Köylü milletini bilmezdeyilsin ya: Ne bilsin seçimin ne olduğunu! Sandığın başında zarflara kimi barnak basıp attı, kimi de «ne ederseniz edin» deyip işine gitti. Ondan sonra ne gadar zarf varsa bannaklayıp atmışlar sandığa. Adam, bizim mebus İriza Beyin gardaşı İramazan mı ne diyollar birisiydi. Elleem hep esgi fırgaya bannaklamışlar zarfları...»

*
* *

Tek dereceli seçim, köylünün karnını doyurmadıysa da, çenesini bari yordu. Bu nedenle, hiç olmazsa enine boyuna dedikodu edip lâfa doydular.

Çift çubuk işlerini bitirip de kışın avâreliği başladı mı, - zaten köy odaları bir âlemdir - : birikirler... Akşamlara, hattâ sabahlara kadar o ne gürültü patırdı, ne dipsiz kile boş ambar çekişmelerdir!

Hele bu kışın geçişine hiç diyecek yok. Havada esmeye başlıyan seçim kokusunun köylüyü de ilgilendireceği bellidir. Serde de avârelik oldu mu, değme gitsin.

Her partinin de yandaşları var. Herkes kafasının dengini bulmuş; bir parti tutmuş. Particilerin, özellikle elebaşılarının tâ Şubat'ta uykuyu tüneği terkederek 14 Mayıs'a kadar geceyi gündüze katıp kapı kapı koşuşmaları, herkese yalan yanlış dil dökmeleri yararsız da değil hani. Bunlara neler neler vâdetmişler. Yandaş toplamakla başarı gösterebilirlerse, **mebus** bile olabileceklermiş...

Nisan girip te seçime bir ay falan kalınca, işler büsbütün kızıştı. Milletvekili adayları, il ve ilçe parti kurucuları, üyeleri başladılar köylere akın etmeye. Köylülere göre, «köylerin birisi Paris, birisi Londra, birisi İstanbul» kesilmiş. Taksinin, cipin daha birisi uzaklaşmadan burnunda bayrakla ikisi gelir... Ellerinde tomar tomar kâğıtlar, çıkarlar bir taşın üstüne, oku babam oku! Ne de bitmez tükenmez dertlerimiz varmış? Bizden iyi biliyorlar. Bu geliş-gidişler köylü için bir yeniliktir zaten. Her gelenin başına üşüşüveriyorlar. Çoğu ipe sapa gelmez, insanı ancak yüzünü yere eğip, kulaklarını tıkayarak oradan kaçıracak kadar iğrençlik ve birbirlerine küfürlerle dolu, sözümona söylevleri yine de sabırla dinliyorlar. Eleştirilerini de onlar gittikten sonra kendilerine göre yapıyorlar.

Bir gün, üçüncü partinin üyelerinden yüzü gözü, tırnakları boyalı, saçları kıvrık bir bayan geldi. Önce

birinci ve ikinci partiler aleyhinde bir halk ozanına yazdırdığı :

«Partiyi taze kız sandık
Dönek çıktı, dul çıktı
.....
Kepeği unundan bol çıktı...»

diye bol redifli manzumeler okudu. Sonra da :

«Ey köylü vatandaşlar! Her gün radyonuzun başında: «Motor kullanmak iyi olur... Toprağın verimini şöyle arttırmalı...» diye konuşmalar dinliyorsunuz. Sorarım size, önce toprak vermeyince bu konuşmalardan yarar gelir mi?» diyerek saçmalamakta galiba rekor kırdı. Çünkü köyde hiç radyo yok... Köyü New York mu zannetti, kimbilir? Hoşgörmek gerek ne olsa heyecan... Bugünkü konuşmalar, daha soğumadan odada tazelendi.

«Lan amma anlatmadı mı bizimki?»

«Hadi lan, garı partisine girip te elinizin hamuruynan erkeğin işine karışmayın.»

Birinciler :

«Oğlum siz delirdiniz mi? Delirdiyseniz dağa gidin. Amma gezin tozun da gine azıp yanılmadan eski yolu tutun. Eşkiden ayrılanın iki yakası bir araya gelmez...»

İkinci partililer :

«Aslanım, eski testiden su içmesi mi iyi olur; yeni testiden içmesi mi? Elbet yeniden içmesi. Eskiden usandık biraz da yeni testinin suyundan içelim...»

«Yeni testi», birbirini kandırmaya çalışanların tek benzetmesi, «Say ki», diyorlar, «orda iki testi var. Birisi eskimiş kirlenmiş amma, öteki tertemiz, yepyeni. Yeninin tadına bakmaz da kim eskiden su içer?»

Sonunda seçim günü gelebildi. Her seçmenin elinde bir ay önceden dağılan aday listeleri. Her partinin listesinden ikişer, üçer almışlar. Daha doğrusu, listeler onlara verildi. Onlar da kimseyi kırmamak için getireninkini alıyorlar. Erkekler yine işaretinden falan listelerin hangi partiye ilişkin olduğunu biliyorlar. Ama üstünün başının isi pasıyla tandırın, ocağın başından sanki asmaya götürülür gibi dürtüşlemekle sandık başına getirilen kadınların eline gelen bir, giden iki liste veriyor, önce verilenleri de alıp yırtmaya uğraşıyor (2000 nüfuslu köyde, üçüncü sınıftan çıkma bir tane okur-yazar kadın var. O da başka yerden gelip yerleşme...) Dışarıdaki bütün uyarmalara karşın içeriye tek başına girince, yine de bazı kadınlar listelerden üçer-beşer tanesini zarfa doldurup atmışlar. Seçim memuru için en zor iş, bunca kadının tek tek parmaklarından tutarak seçmen kütüğüne bastırmak oluyor. Tarafların arabaları dörtnala işliyor: Evdeki yatalak hastaları, kocakarıları at arabasına attıkları gibi, takur-tukur sandığın başına getirip bırakıyorlar. Üstelik bir de öfkeleniyorlar. «Meretler! Başka hayrınız yok a, hiç olmazsa partiye faydanız olsun da şu çılpıklı giyimleriniz yenilensin, pırtı ucuzlayınca!..»

Okulun önünde, oy vermek için sıra bekliyen kadınlara bir kulak konuğu oldum. Onlar da öğüdünü almış. Birisi yana yakıla çevresindekilere şöyle diyordu:

«Anaam, anam! Demikrat dii yeni bir adam çıkmış da bu oy verme onun uçunmuş. Bizim herif hep onun kaadını dağıdıyor. Şeyi pek ucuzladacakmış... Adını sen getir... Öteyi beriyi, Sultan Hâmit zamanındağı gibi, dünya müslüman dünyası olacağmış...»

Radyo

Tarihin ve uygarlığın gerisinde yüzyılar boyunca dünyanın gidişine sırt çevirip kulaklarını tıkamış olan Anadolu köylerinden birisine, yani bizim köye 1950 yılında bir radyo girdi. O gün ikindi üzeri acele anteni gererken, bana hoş geldin demek için gelmiş ve bizim fakirhaneyi hıncahınç doldurmuş olan köylülerin karşısında ilk olarak o sihirli düğmeyi açtım. Verdiğim sigaraları tellendiriyorlar, hayret ve sevinç içinde, çalınan şarkıları, okunan haberleri dinliyorlardı. Saat 23 te radyo kapanıncaya kadar hiç kimse yerinden kıpırdanıp gitmediği gibi, «havadis veren sandık» getirdiğimi duyup ta soluğu bizde alanları ev, avlu almaz olmuştu. Ama biliyorum, onlar radyonun ne söylediğini değil nasıl söylediğini merak ettiklerinden kulak kesilmişlerdi. Neden sonra akılları başlarına geldi, hayret içinde kafalarını sallıyarak: «Vay anasın babanın çarığına, neler var dünyada?.. Şeytan işi! İnansan bi türlü, inanmasan bi türlü!» diye konuşmaya başladılar.

«Havadan mı alır; yerden mi?»

«Orda söyleneni kaç saat sonra söyler?»

«Her gün söyler mi?»

«Sen burdan söylesen öte yana gitme mi?»

Her biri bir taraftan sorular yağdırmaya başladılar. Dilimin döndüğünce meraklarını gidermeye çalıştım...

Neyse, o gece bu kadarla dağıldık. Artık o günden sonra ne köyde, ne de çevre köylerde radyonun geldiğini duymayan kalmadı. Kore Savaşı da tam o günlerde patladığından milletin içine bir sıkıntı düştü. Haber bülteni zamanlarını kollayarak günde dört kere radyonun başına birikiyorlardı...

Temmuz'un ilk haftasından sonra ekinler biçilmeye başladığından, akşam eve gelip yemeği yer yemez, kendilerini yanıma dar atıyorlar. Haberler okundu bitti mi, «Annat bakalım?...» diye ağzıma bakıyorlar. Çünkü okunandan bir şey çıkaramıyorlar. Ne bilsinler senin Atlee, Truman, Mac Arthur gibi söylev çeken kişilerini?.. Bunların sözünü ettiği sorunların yabancılığı bir yana, bizim buraların, ajansın kullandığı dilden de haberi yoktur. Gerçi biz Türk'üz, ajans da Türkçe konuşuyor ama, ancak «demiştir, gelmiştir, gitmiştir» gibi cümle sonundaki sözcükler anlaşılıp dikkatlerini çekebiliyor. Bir de bizim tanınmış büyüklerimizle Çörçil'in ismi geçince...

Ben anladığım kadarını anlatıp onları aydınlatmaya çalışıyorum. Elbette yavaş yavaş, dinleye dinleye onlar da anlamağa başlıyacaklar.

Geceleri de ekin tarlasında yatanlar, çeltekleriyle (azık götüren çocuk) «Ne var, ne yok; desin» diye haber sorduruyorlar. Kısaca söylüyorum. Okur-yazarlığı olanlara iki cümle yazıp gönderiyorum. Duran'a yazdırma servisinden not ederek çok gönderdim.

Bu arada öteki köylerden eşeğine binerek «havadis diynemeye» gelenler de çok... Gelemediklerinde bir adam gönderip haber öğrenirler. Sabah oldu mu; köylerinde, «bugün Demirci köye kim gidiyor?» diye arama yapıp, «havadis sormayı unutma!.» diyorlar. Akşamları da «Demirci köyden gelen kim var? Ne olmuş?» diye kafalarındaki şüpheleri çözecek havadis arıyorlar.

Buna karşın, yeni bulunan ya da yeni görülen her nesne gibi, radyo da bazı şüphelere yol açmadı değil. Gerçi radyoya inanmıyanlar var, ama bir de ikinci derecede inanmıyanlar var. Ya da bazı dedikо-

dulara kananlar. Bu da, köydeki radyonun kentteki radyoya uymadığı ve kentdekinin verdiği havadisi veremiyeceğidir.

Örneğin, ilçe pazarına gidip gelenler, çarşıdan kulaklarına gelen havadisleri anlatıyor. Kore'ye gidecek olan askerlerimiz bugün uçaklara binerek hareket etmiş. İsmet Paşa'nın oğlu da Ankara'da caddede giderken Celâl Bayarı vurmuş tabancayla.

Oysaki, ben henüz usanmadığım için, hiç radyonun başından ayrılmıyorum.

«Yok öyle bir şey. Yalandır! Hem daha askerlerimiz seçilmedi bile!» diyorum.

Ama kime anlatırsın. Bir kez benden önce kafalarını bulandırmışlar. Dilin kemiği mi var? Başlayıverdiler;

«Senin iradüyün şeerdene nerde uyacak canım en doğru havadisi şeerdeki söyler!»

Bir gün anamla babam, kimseyi eve koyup radyo dinletmememi söylediler. Hayret ettim. Rahatsız oluyorlar desem, onların bulunduğu ev ayrı. Ben beriki evimizde yatıp kalkıyorum. Bir karyolamla kitaplarım var. Halk da buraya toplanıyor. Peki niçin böyle söylüyorlar?..

Haberleri ve yurttan sesleri dinliyen kalabalık dağılmadan radyoda İngilizce dersi başladığı için, ben defteri kalemi alıp ders dinlerken, dikkat edermiş.

Neymiş? :

O, radyoda gâvurca konuşan komünistmiş. Gündüz onun söylediğini yukardaki tel (anten) çekiyormuş, ben deftere yazıyormuşum. Geceleri de aşağı telle (toprak hattı) yanıtlayarak, köyün fıkaralığını, kepazeliğini onlara bildiriyormuşum. Meğer köy çalkanmış da benim haberim yok.

Ama buna ne kızmak, ne de gülmek gerek... O tek sözcüğe yaslanarak belki de vatana, millete on para yararı dokunmayan, ama pazara giden köylülere vesvese vermekten de geri kalmıyan aydın kalpazanların yarattığı şüphelerdir bunlar...

Ne olursa olsun, bu millet ilerliyecek, köylü uyanacak ve neyin ne olduğunu kendisi anlıyacaktır. Köylü yine radyoyu dinledi. Eli yetenleri almaları için isteklendirdik. Heves de ettiler. Benden altı ay sonra köyün yerlisi öğretmenler ve köylülerce beş radyo daha alındı. İşte şimdi köyde altı radyo var. Bu gidişle köye gazete ve başka türlü yayınlar kolay kolay sokulamıyacak ama, köylünün kafasındaki ortaçağ pasını bu radyoların silmeğe başladığına inanıyorum. Bunların sayısı gün geçtikçe artacaktır şüphesiz. Çevre köylerden üçü de birer radyo almış bulunuyor. Ama bir şey kalıyor: Radyomuz halk, özellikle köylü düzeyine inmesini bilmiyor. Belki yanılıyorum ama, köylerde radyonun çoğaldığına göre, köylüyü ilgilendiren özel ve bol yayın yapılması gerekir. Bu yapılmıyor...

Dökme su

«Yanım ağrıyor; belim ağrıyor... Of aman, canım çıktı,» diye üç-beş yıldır duvar diplerinde sürünen Tombul Ali, artık son günlerde öyle güçten düşmüştü ki, bunu bir uzman doktora götürmek gerekiyordu.

Birkaç gün dil döktükten sonra ilçeye gidip doktora görünmeye razı ettik. Ama ilçedeki doktor: «Bu bel ağrısından bir şey anlıyamadım. Ankara'ya gitmelisiniz» demiş.

Kış aylarında durmadan dürtükliyerek baharın Ankara'ya gitmeye de «peki» dedirttik. Nisan'da altmış liraya bir manda satarak gitti. Zaten Ankara yakın. Üç gün sonra geldi.

Nümune Hastanesine gitmiş. Doktorun birisi muayene ederek: «Sen farkında olmadan oyakta zatürree geçirmişsin. Şu reçeteyi götür, eczaneden yazdığım ilâçları al. Köyünüzde sağlık memuru damara vurur» demiş.

Tombul, eczaneye gidiyor. Önce ilâçların ne tutacağını hesaplatıyor. On lira, Usulca reçeteyi cebine koyup geri çıkıyor...

«Niye ilâçları almadın?» dediğim zaman :

«Bırak Allahı seversen,» dedi. «Dırnak kadar iğneye on lira verip de evin yolunu nasıl bulacağım? Aslında bizimki delilik! Git bi ora soyul, bi bura soyul. Allah, verdiği ömür bitmeyince can almaz. Hem öte dünya buradan bin kat rahat...»

Duvarın dibine uzandı. Sol böğründeki sancıdan yakınmaya başladı. Ben, yine iğnelerini alıp vurdurması için uğraşırken, öğretmen arkadaşım :

«On lirayı verip de o ilâcı aldırtmak için bunun kafasını kesip başka bir kafa takmak ister. Ya da kültür selinin bütün köyleri baskına uğratması. Yoksa, bu koskoca cehalet değirmeni dökme suyla dönmez,» dedi .

Ben de arkadaşın düşüncesindeyim ama, korktuğum bir taraf var: Soğan ya da patates tohumunu toprağa ekersiniz ama köstebekler çekip tüketir. Biz kültür selini beklerken, sarık, muska, üfürük baskınına uğrayıp da dökme suyla ektiğimiz tohumları da sel götürmesin sakın!..

Bu hafta cuma namazında yabancı bir hoca vardı.

Bu da, her gün on tanesi uğrayıp cebini doldurduktan sonra gidenlerden birisi. Gerçi karışmak haddimiz değil. O afyon çubuğunu tütürür, köylüler de gönlünden kopanı verirler. Ama çizmeden yukarı çıktılar mı, eğriyi, doğruyu anlamış insan dayanamıyor.

Burnunu yere dikip düşünen, bilinmez bir korkunun etkisiyle sallanan ve yorgun gözlerle kimi uyur, kimi uyanık duran halkın karşısına çıkınca ne buyursa beğenirsiniz?: Atatürk memlekete olmadık kötülükleri getirmiş. Güzelim sülüs yazılarını lâtinceyle değiştirmiş. Kadını açmış. Dinimizde entari giyen kadının nikâhı bozulurmuş. Hele şimdiki şu köy mekteplerini gâvurlardan aktarmış. Bizi gafil avlamış. Çok şükür gayri yavaş yavaş eskiye gidiyormuşuz. Fesi yine giyecekmişiz. Eski yazı dönecekmiş v.s. Sap yedi saman çıkardı. Bu denenlerin gerçek olmadığına inanan yalnız iki öğretmen. Onların da çıkışmak cesaretleri olmadığından, lop lop yutuldu söylenenler Camiden çıkıldıktan sonra da umulandan fazla para toplandı hocaya: (elli lira), gitti.

*
**

Ben, 4 - 5 inci sınıfların öğretmeniyim. Hiç bir ders saati yoktur ki, Atatürk'ten söz açılmasın ve ben bu ölmez kurtarıcının cesaretini, devrimlerini övmeyim. Ama sen misin öven ve O'nun gitiği yolu gösteren!

Burası öyle bir âlemdir ki, içine girmeyen bilmez... 150 çocuktan 10 tanesi bile gönüllü okula gelmez. Yasaya başvurursun, herkesle aran bozulmasına karşın, gelen yine yarıyı bulmaz. Onlar da derse çalışmaz: Namaz vakitlerinde hiç şaşmadan bütün çocukları camide görürsünüz. Geri kalan zamanlarda da her baba, çocuğuna namaz sûreleri ve arapça ezan öğretmekle uğraşır.

Öğretmen arkadaşlardan birisinin babası, oğlunu okutup «muallim» ettiğine bin kere pişman. «Şinciden sonra millet hep hocaya dönecek, ne ettim de Faruğu öğretmen ettim? Hoca olsaydı şimdi aldığı paranın birkaç mislini aldığı gibi, itibarı da olurdu,» diyor ve küçük oğluna her gün evde arapça ezan alıştırmaları yaptırıyor. Eski yazı öğretiyor. Çocuk okula geliyor, dilsizleşiyor sanki.

«Yavrum derslerine neden çalışmadın? Hep benim söylediklerimi dinlemekle olur mu? Bak, kitapların da benim anlattıklarımı anlatıyor. Kitaplarınızı da okusanız daha iyi öğrenirsiniz.»

«Babam okutmuyor, öğretmenim...»

«Ya?»

«Namaz öğrediyor. Kur'an okuduyor. Ezan okuma öğrediyor. Onlardan sana fayda yok diyor.»

«Kur'an oku,» diyorum.

Harıl harıl!

«Namazlık oku.»

Gürül gürül!!

«Ezan oku!»

Vallah billâh okulu çınlatıyor.

Bütün sınıflardaki çocuklar Kur'an ve eski ezan okumakta birbirleriyle yarışa çıkmış gibi.

Köylülerin yağmur duasına çıktığı günlerde, beşinci sınıf öğrencilerine, okulumuzun alt yanından

geçen ırmağı göstererek, ancak teknik araçlar kullanarak bu sudan yararlanırsak tarlalarımızı sulayabileceğimizi, yağmur duasının yararsız olduğunu anlattım. Okuma kitabındaki «gömü» adlı yazıyı da okuyup açıklıyarak, «hacılarla, hocalarla, el açarak, diz çökerek, dağ başına yağmur yakarısına çıkmakla iş bitmez. Orada tuzlu alınteri ile acı gözyaşından başka bir şey bulunmaz. Asıl büyük su gömüsü toprağın altındadır. Toprağımızın susuzluğunu ancak o gömüyü çıkaracak olan teknik giderebilir,» dedim. Bu düşünceyi cahil köy halkının karşısına çıkıp ta dobra dobra söylemek patavatsızlık olur. Ama okulda çocuklara böyle öğretmemi görevim emrediyor. Gel gör ki, çocuklar, babalarına söyleyince, kıyametler kopmuş. Hakkımda ettikleri küfürleri it yutmaz.

*
* *

Atatürk'ün ölüm günü yaptığımız törende birçok şiirler okudu öğrenciler. İş zamanı olmakla birlikte birkaç köylü törende bulundu.

Türk'ü ölümden O'dur kurtaran,
O'dur yeniden Türklüğü kuran.

ikiliği okunduktan sonra, biraz hoca geçinen Topal Mehmet «Hayır» makamında başını salladı.

«Gerçekten o olmasa, bizi yuttu gittiydi gâvurlar değil mi?» dedim.

«Dediğin doğru; gurtardı, emmevelâkin, aklı eren âlim hocalar yalan mı söyliyecek. O'nun yaptığı açık saçıklığın yeri yoğmuş kitabımızda.»

O gün öğleden sonra, resim dersinde, çocukları

seçmekte serbest bırakarak Atatürk'ün devrimlerinden herhangi birisinin resmini yapmalarını söyledim. O günler ki fes gelecek, sarık gelecek diye köylünün yola baktığı günler. Çocuklar okul, demiryolu, şapka v.s. resimleri yapmışlar...

Çocuğun defterinde şapka resmi görünce, hoca akşam odada başladı yüzüme karşı atmaya:

«Âhir zaman yaklaştı,» dedi. «Peygamber efendimiz böyle resimleri, putları yasak ettirdiydi. Ne zaman yeniden yapılır işte dünyanın sonu; korkun dediydi. O gün geldi. Hey gidi müslümanlık hey! Şapkanın resmini yapmaya kaldık. Güler misin, ağlar mısın? İşte kitabın dediği geliyor. Yakın gelecekte yetmiş bin hoca kellesi kesilecek. Bu, dini, imanı, orucu, aptesti bir yana koyup ta şapka iresmiynen uğraşanların kellesi kesilecek.»

Ve ertesi gün, bakıyorsun, bu kadarcık olay öğrenci devamını aksatmaya yetiyor...

Miras

Her ne kadar ölenin arkasından eşi - dostu yanar, yakınırsa da, birçoklarında bir saatten fazla sürmüyor ölüm acısı. İnsanoğlu arsız yaratılmış. Bakarsın ağlıyor, arkasından bakarsın gülüyor. Hele bizim köylüyü dünyadan soğutup sağlığında öldürmek için softaların gösterdiği gayretle, bu anlayışa hiç uymayan köylüdeki madde hırsının nasıl bağdaştığına şaşıyor insan. Öylelerini görürsünüz ki, ellerine geçecek beş kuruşluk çapıt uğrunda, bütün duyguları çiğnedikleri gibi, yersel geleneği de gözleri görmez olur. Çoğu, zamanı gelince, aynı şeyleri yapmış ol-

duğundan, birbirlerinden de çekinmiyorlar. Böyle olunca da bir iki saat önce yalan dünyadan göçüp giden bir fâninin yakınlarının, saçlarını yolarak birbirlerine sarılıp ağlamaları, diz dövmeleri, ceset toprağa teslim edildikten sonra kavgaya çevriliyor. O günden sonra da birbirlerine düşman kesiliyorlar. Artık yıllar geçecek de rastlarlarsa bir dinsel bayramda barışacaklar!...

Sorun, ölünün bırakıp gittiği dünyalığın bölüşülmesi sorunu... Eğer tarlası, bağı bahçesi falan varsa, bir gün sonra da bölüşebilirler. Ama evindeki eşyalar! Ölü kalktıktan sonra evde bulunan ıvır-zıvır pay edilmeden herkes evine gitse ölü evinin içinde bulunanlar, işe yarıyacak eşyaları çalıp saklamazlar mı? Ona ne şüphe!

Köyün geleneğine göre, ölüyü fazla bekletmezler. Ölür ölmez hocayı getirirler. (Yalnız gece ölürse, sabahı bekler.) Hoca kefeni biçer ve hemen ölüyü yıkar. Bu arada ölüm haberini köyde duymayan kalmaz. Birkaç kişi kazmaları çekip mezarı kazar. Erkekler abdest alıp cenaze namazına hazırlanırlar. Ne kadar kadın, kız varsa köyde, hepsi ölü evine birikirler. Artık ağıt, çığlık birbirine karışır. Ölünün yakınları onun özelliklerini sayıp dökerek «ağıt» uydururlar. Derken, ölüyü kaldırırlar ve cenaze namazı kılındıktan sonra mezarlığa koyulur. Cenazede bulunan köyün ileri gelenleri, mahalle odasına gelir. Ölü evinin hazırladığı ve «balta yemeği» denen yemek yenir. Sonra «başınız sağ olsun» diyerek giderler. Evde biriken kadınlar da aynı şekilde bir yemek yedikten sonra, dağılırlar. Ama ah bu kadınlar!!:. Tam evin o karışıklığı sırasında evdeki sefaletin derecesini ölçmeye üşüşürler. Ondan sonra yıllarca dedikodu konusu olur. Yağsız pilâv pişirdiler. Hastanın

altından çıkan el kadar yatakta it yatmazdı... yollu, gözleri ne görmüşse lâf ederler. Doğaldır ki kendi gözlerindeki merteği de gün gelir ötekiler görür. Böylece ölünün kaldırılması ve ağlama faslı en çok üç saatlik bir zamana sığar. İşte ondan sonra sorunun önemli tarafı gelir... Ana-baba ölmeyince, çocukların mal pay etmeye hakkı yoktur doğallıkla. Sözünü etmek istediğimiz miras bölme işi de babanın ölümüyle ortaya çıkan bir sorundur. Babanın evli oğlu, kızı varsa hücum edip hemen kendi aralarında pay ederler. Anlaşamazlarsa (ki, hiç anlaşan görmedim) köy kurulu üyelerini getirerek çözümlerler...

Son bir iki ölüm olayından söz açacağım:

Köyün en zengini Çolak Vehbi, gençliğindenberi omuzbaşındaki sızıya katlanmakla birlikte, yarım adam sayılırdı. Seferberlikte aldığı bir yara, kolunu çolak etmiş ve ölümüne kadar da zaman zaman sızlamaktan geri kalmamıştı. Bundan dolayı, devlet kendisine aylık bağlamış. O da eskiden malı-mülkü olmasına karşın, bu parayı iyi işlere yatırmış tam anlamıyla «köy zengini» olmuş. Gün geldi, ecele boyun eğip gitti.

Arkasında bir yaşlı kadın, iki kız ve üç erkek çocuk bırakti. Çocuklarının beşi de evli. Kuşluk vakti, babaları gitti; öğleye o mahallede dövüş olduğunu duyduk. Hepsi de analarını sıkıştırıyorlar:

«Babamızın şimdiye kadar biriktirdiği paraları çıkar!..»

«Yavrum, tarlaya verdi, bağ aldı...» falan filân...

Dinleyen kim? Birbirlerine giriyorlar.

«Sabahki karışıklıkta sen sandığı açıp çaldın, gız.»

«Bekir sen çaldın bu parayı.»

Sonunda birer ikişer kap-kacak, çul-çuval bölü-

şüp gidiyorlar ama, hiç birisi ötekine dost değil. Birkaç gün sonra hepsi birden babalarının ölümünden dolayı verilen toplu ikramiyeyi almak için ilçeye gidecekler. Herbiri bir yoldan gidiyor. Orada banka parayı analarına teslim ediyor. Ama bırakırlar mı? Elinden çekiştirdikleri gibi bir gürültü çıkarıp ağız dolusu küfürle yola düşüyorlar gerisingeri.

Bir de köyün en yoksulu Çalık Ali öldü. Bunun da kolu sakat. Yalnız bu koyun güderken kayadan düşmüş ae ondan olmuş. O da iki tane çocuk büyütüp yetmiş yaşına geldikten sonra yolcu oldu. Köyde, elinde avucunda bulunanların verdiği birer sıkım yiyecekle geçinen Çalık Ali ölenlerin eski giysilerini kullanarak yaşardı. Çünkü ölen zenginlerin giyeceklerini yoksullara verirler... Son kez hacıların Mehmed'in eski paltosunu vermişlerdi.

Güzdenberi hasta yatıyordu. Başucunda yanan teneke çıraya iki damla gazyağını komşular getirdi. Ağzına bir kaşık çorba götüren oldu mu bilmem. Bu durumda, Nisan'a kadar yaşıyabildi.

Bunun da iki oğlu var; otuz, kırk yaşlarında. Babalarından küçükken ayrılıp iyi kötü evlenmişler, onlar da yok yoksul geçiniyorlar.

Babaları ölünce sabredemediler. O akşam, çıkardıkları gürültü sonunda, Çalık Ali'nin sırtına binip yazıdan yabandan tezek topladığı eşeğini biri çekip gitti; sözünü ettiğimiz eski patoyu da öbürü alarak muratlarına erdiler.

Daha dün bizim komşu Çopur Fatma öldü. Ölümünden beş, altı saat önce canı çay istemiş; bana haber saldı. Kaynatıp götürdüm. «Allah aksakallı goca etsin!» diye benim için Tanrıya yakardıktan sonra, bir yıldır uyuz olduğunu söyledi.

Diyeceğim şu :

Onun daha ölüsü evden kalkmadan, fesindeki tepeliği (yuvarlık bir teneke. 20-30 kuruş eder belki.) torunu Ayşe çalıp evlerine gitmiş. Bunun farkına varan Çopur Fatma'nın büyük kızı, gözünün yaşına, burnunun sümüğüne bakmadan ve ölüm acısını birden unutarak koşup arkasından yetişmiş. Dövüşürlerken zor ayırdılar. Anlaşılan ölü evinde birbirlerinin ne yaptığını o kalabalıkta kovuşturmuşlar...

Avârelik

Köyde avâreliğin kışı, yazı belli değil. Cinavların odası kışın nasıl vağıl-vuğul doluysa, yazın da bundan pek farklı olmuyor. Odanın adını bile değiştirdiler: Yazın avârelerin birikip te sırtüstü uzanıp yattıkları ve canları sıkılınca da işi kumara döktüklerinden, eski «Koca oda» ya, şimdi «Millet hastanesi» deniyor.

Artık kış bastı. Erkek kısmının evde kalması ayıp sayılır. Şafak sökerken kalkıp hayvanlarının önüne iki tutam saman atan, koltuğuna birkaç yufka ekmek aldığı gibi, ayağındaki nalın denen tahtaları buzların üstünde şakır şukur sürükliyerek, arkasından kovalanıyormuş gibi soluğu alıyor «milet hastanesi»nde. Bir evin erkek olarak kimi varsa, gider. Küçük çocuklar da orada, babalarının, dedelerinin kucağına sığınıyorlar. Odaya sürekli gelen aile başkanlarının yarımşar ölçek çavdar vererek düzdükleri soba hiçbir vakit doğru dürüst yanmıyor. İçerisi sürekli dumanlıdır. Duman dolup ta kimsenin söylediğini kimsenin kulağı duymaz olunca da, iyice tatlanıyor içerisi. Arasıra uğrarım ama, çok oturamam. Kalkınca da-

rılırlar: «Bit mi çok, yonsam başka bi sebep mi var: hiç oturmadan gidiyon?» derler. Gerçi ben, çekindiğimden değil, işim için kalkarım. Ama açık söylemek gerekirse; bit te, pire de, bunların yanında toztoprak ta akla gelenden daha fazla... Şu ünlü D.D.T. de önleyemiyor.

Oda, güneş doğmadan ağzına kadar doluyor. Tam bu zamanda girdim mi, soba borularının her yanı, ipe çamaşır serer gibi yufka ekmeklerle döşenmiştir. Soba borularında sallanan bu ekmekler, sabah kahvaltılarıdır. Orada, gevredikten sonra kucaklarında ufaltarak çatır çatır yuvarlarlar kara boğaza...

Kahvaltı faslı bitti mi, keyifler yerine geliyor. Artık sıra kumardadır. Yaşlılar bir yana, gençler bir yana ayrılır. Ellerinde, «aşık» dedikleri bir çift koyun kemiği, bağdaş kurup halka çevirirler. Bu fasıl, bir ikisinin kalkıp, onların yerine başkalarının oturmasıyla, akşamlara, sabahlara kadar sürer.

Oynadıkları da ne?: Birer paket sigara alıp önlerine açıyorlar. On saat, yirmi saat diz çökecekler de, ya iki sigara kazanacaklar, ya da dört sigara üttüreceklər... Belki de işin bu yanı değil de, boş vaktin öldürülmesidir önemli olan. Birbirlerinin önüne ata ata sigaralar da öyle kirleniyorlar ki... Örselene örselene bozulup dağılmaktan kurtulanlar da elden ele dolaşa dolaşa en az sobanın boruları kadar isleniyorlar...

Kumarcılar dalgın oynarlarken, beri yandaki otlakçı yaşlılar, başlıyorlar kumarcıların koltuğuna dürtmeye: «Beni heç görmez oldun canım, şu isli cuvarayı at beri de tozudayım, heç gulağın duymuyo mu, sana dova edip duruyom sabahberi: Ütesin deyi!»

Gayet olağan ,oturup ben de seyre dalıyorum.

Bu durum, hani «daahh» demiş dünya deyimini andırıyor; «çüş» demek kolay değil...

«Millet hastanesi» nden çıkıp Sadık Çavuş'un, Battal ağanın dükkânlarına git, aynı görünüm: Üç dört küme olarak köşelere çekilip, kimi aşık, kimi zar, kimi de domino oynuyorlar. Bazıları, helvasına, sigarasına falan işkambil oynamaktadırlar. Buralar öyle de karanlık ki, yere attıkları zarın, aşığın ne biçim düştüğünü görebilmek için, yukarı kaldırıp avuç içi kadar pencereden gelen ışığa tutuyorlar. Akla karayı seçene kadar gözleri patlıyor.

Oda ve dükkânlardan artanlar da, yer altındaki ahırların en karanlık köşelerine bir çıra ile giderek, hayvanların sıcak soluğundan yararlanıp pislikleri pekiştirerek üzerinde oynuyorlar sigara kumarını...

Baharın güneşli havaları başlar başlamız, kumarcı kümeler dam başlarına, duvar köşelerine çıkarak işlerini yine sürdürüyorlar...

Kumara katılmayan azınlığın da kendilerine göre uğraşları var. Örneğin: Tutarlar, eğlenmek için bir oyun çıkarırlar; tavşan, ördek avından dem vururlar ya da hiç yoktan bir kavga çıkarır, bağırışıp döğüşürler. Daha olmazsa, her hangi bir sorun üstünde tartışırlar, iddiaya girişirler. Avârelikte en çok göze batan, öğretmenlerin maaşları olduğundan, okula ikide bir, birisi çıkar gelir: «Muallimlerin hangisi maaşı daha çok alır?» Bir bakarsın birisi daha: «Alamanın toprağı mı çok, Fransızın mı?..» Falanla filân, helvasına bahse girişmiş de onun için soruyorlarmış...

Yurdun her yanında kahvelerin acıklı görünümüne eş olarak, buralarda görüp bildiğim köylerde, işler anlattığım biçim...

Hıcıp'a gittim, koskoca ahırı dükkân yapmışlar.

İçeriye girdik, kumarcılardan adım atacak yer yok. Küme küme serilmişler, habire atıyorlar...

Çardak'ta Koca Celâl, kışın odada oturup dururken, üç paket tütün almak için bahse tutuştu: İki avuç tuzu yedi, sonra da yirmi tane sigarayı ağzına dizerek, nefsini bir hamlede çekmek suretiyle ağzından hiç çekmeden bitirdi de, bahsi kazandı.

Yazın bazıları yazıya yabana gidince, avâre kadrosu biraz azaldı mı, kumar da verimsizleşiyor. Çoğu, «ne yapsam?» diye şaşırıyor Hep millet hastanesine uzanıp yatmaktan da canları sıkılıyor. Ev de ekmek ister. Asıl telâş burada ya zaten. Ama iş de yok. Ne yapsınlar?..

Köye ilâç

Köye gelen bir dikiş öğretmeninin çatalla yemek yediğini gören kız öğrenciler, hemen ertesi gün çatal, bıçak edinip peçete hazırlıyarak öğretmenlerini yemeğe çağırıyorlar. Yine bu kızlar, öğretmenlerinden örnek alarak, ona uymak için entari dikip giyiyorlar. Böylece köy, içten fethedilip, yeniliğe doğru gitmeğe başlıyor...

Bir üstadın yerinde görerek anlattığı bu olaylar, hayalî olduğu kadar gerçektir de. Hayalidir, çünkü böyle yenilikler bir iki günde giremez. Hele o kir ve yamanın üstüste kayıldığı şiltelerin yerini, entarinin alması için çok yıllar ister. Gerçekle de ilgisi var, çünkü köylü, duyduğuna değil, daha çok gördüğüne inanır. Hele zenginice olan bölgelerde bu gibi yenilikler, çabuk uygulanabilir...

Sorunun çözümü bu kadar kolay olmamakla bir-

likte, köylüye «faydalı» diye salık verdiğimiz nesnelerin yararını elle tutulur ve gözle görünür bir biçimde gösterirsek düşüncelerimizi yadırgamadan kabul ettiklerini görürüz. Yalnız iyiliğini kabul etmekle kalmazlar, yararını gördükleri eşya ya da maddeyi, elleri yeterse evlerine alırlar. Almasalar bile, inanmaları da bir kazanç değil midir?

Muskanın, üfürüğün, hayvan pisliklerinin iyi edemediği yaraları pansıman ederek, merhem sürüp temiz bezlerle sararak «muskadan, üfürükten medet ummayan» bir anlayış yaratır, muskacıların pabucunu dama atabiliriz...

Okulu biraz ilâç aldık. Fazla değil, topunun tutarı sekiz lirayı geçmiyen ilâçlar: Bir şişe oksijen bir şişe tentürdiyot, bir kutu merhem, bir kutu kinin, bir paket pamuk, biraz gazlı bezle sargı bezi. Bunların yanına, bir paket de D.D.T. tozu elde edip koyduk. Oldu sana bir ecza dolabı...

Bütün bu ilâçları, öğrencilere kullandığımız gibi, köy halkı da yararlanıyor.

Askerlikte kullandıkları için, oksijen ve tentürdiyot gibi ilâçları tanıyabilen ve birine «köpürden,» ötekine «kandurut» diyen elli-altmış kişinin yanında, köyün 2000 nüfusu, ilk kazalarda işe yarayan böyle ilâçlardan bile habersizdir. Onların da kendilerine göre birçok ilâçları var, onları kullanırlar. Örneğin: Bir yeri kanayan insan, kanı durdurtmak için hemen yaranın üstüne toprak eker... Bir yerinde yara çıkan, herhangi bir hayvan pisliğini lâpa edip sarar. İnce hastalığa tutulan köpek eti yer. Kendisini üşütüp, satılıcana tutulduğunu sananlar, ahırda yanarak buğulanan at ve eşek pisliğinin yığınlarına gömülüp yatarlar...

Okulda bulunan ilâçların nerelere ve nasıl kul-

lanıldığını öğreniverdiler. Günde en aşağı on istek - kendileri gelerek bizim baktıklarımızdan gayri-.

«Öğretmenim, şu güccük şişeye ıcıcık köpürden suyu goyacağmışsın; ağamın (baba) bannana saban demiri düşmüş de koparmış!..»

«Efendi, şu saksıya az kandurut koy da biraz da pambık ver, baban anan hayrı uçun: Bizim çocuklar ahırda kavga çıkarmışlar, büyük domuz küççükte kafa göz bırakmamış, gan şarıl şarıl akıyor...»

«Kefçinin köpeği, bizim İbrahnın bacağından tutup ganattı, çocuk gorktu, öyle hıçkırıyor. Sizde bir gandurduran var dediler, gözünü seveyim!..»

«Ulan Mamidefendi, bizim uşakların (çocuk) çullarını (yatak) bit almış, sende aktoz (D.D.T.) varmış, bi cimcik ver de gaza gatıp yağlayım (süreyim).»

«Bizim oğlan bir tükenmez kaşıntı getirdi, evde çoluk çocuk bu derdin elinden kırılıyor. Nekdebin dolabında birez ilâç var diyolla, versen de bi sınasak? Acep fayda getirmez mi ki?»

Bu pek az malzeme, başına üşüşenlerin pek çok olmasından, bitti. Şimdi elinde şişeyle ya da kolunu asarak, topallayarak, bir yerinden kan akıtarak gelen hastaları, onun da, bizim de gönüllerimiz üzülerek boş gönderiyoruz. Melhem olamadığım bu küçük dertler karşısında yüreğim burkuluyor... Üzüntüden gayri, bir de işin öteki yönü var: Boş şişeleri çıkarıp gösterdiğim halde, «falancaya verdi de bize gelince sakladı, yalan!» diyerek arkamızdan atanlar da eksik değil. Öğrencilerimi kıramıyacağımı düşündüklerinden olacak, yok diye boş gönderdiklerimizden çoğu, çocuklarının cebine bir şişe yerleştiriyorlar; bir bakıyorum, dersin tam ortasında çocuğun aklına geliveriyor, cebinden şişeyi çıkardığı gibi uzatıyor:

Evlerinde bilmem kimin neresi yara olmuş da oksijen koyulacakmış; pamuk verilecekmiş...

Bir gün birisinin öküzü sakatlanmış. Muayene eden Molla Memet: «Nektepten köpürden suyu getir de ovalım yarayı,» demiş. Geldi yalvarır da yalvarır, yoktan da anlamaz. Ekonomik durumu da iyi, hani. Alacaklarını bir puslaya yazdım da gidip eczaneden getirdi.

Yine birisinin anası damdan düşmüş. O da koştu **mektebe.** Köyde sağlıkçı geçinir birisi var. Askerde bu işlerle uğraşmış. Sanırım sıhhiye çavuşu olmalı. Anlayışı da iyi. Birçok hasta ve yaralılara iyi yardımı oluyor. İlâcı kendinden olanlara elli kuruşa iğne vuruyor. Damdan düşen kadını kafası parçalanıp kana bulanmış görünce: «Git okuldan acele tentürdiyot, oksijen falan getir,» diyor, kadının oğluna. Buna da gösterdik eczanenin yolunu. İlâçları hemen gidip getirdi... Böylece, belki de köyde ilk olarak, başı yaralanan bu kadına ilâç kullanıldı ve temiz sargı sarıldı...

Birkaç kişinin eli yeterek alsa bile, çoğunluk bunu yapamıyor. Bir gerçek varsa, köylünün karnının yanında kafası da açtır ve cebi ta iliğinden hastadır... Salt ilâç konusunda değil, son zamanlarda yararlı olduğundan kimsenin şüphesi kalmıyan bazı eşya ve araçlar, elinde üç-beş kuruş bulunan köylülerce cayır cayır alınıp köye sokuluyor. Örnek olarak soba ve radyoyu ele alalım:

Bizim köyde bir yıl içinde ondan fazla eve soba alındı. Tandırda yakacakları tezeği, kesmiği orada yakıyorlar. Çoluk çocuk başına üşüşüp ısınıyor.

Soba alanlardan Caynal Mustafa, sobanın tadını öyle almış ki, hani kendi çıktığı kabuğu beğenmiyen kaplumbağa örneği, «Tandır yakmak da mı adam

işi,» diyor bana. «İnsanın soluğu tıkanıyor...» Bu yenileşmelere içimden sevinip duruyorum. İsteklendirme çabasını hiç elden bıraktığımız yok.

Caynal'a bir gün marangozlukla uğraşan Alişki'nin dükkânında rastladım: Lâmbasının kafesi bozulmuş da onu yapabilir mi diye getirmiş. Baktım, lâmbası ayaklı falan, o kadar güzel ki! Arasan kolay kolay bulunmaz. İlçede bir tanıdığının evinde görünce vurulmuş, zorla elinden almış. Zaten lâmba alanlar, soba alanlardan kat kat fazla. Ama ne de olsa, hepsi başlangıçta sayılır. 350 evli köyde on-yirmi aile. Buna da şükür; komşuların eli para görürse arkası gelir...

Sonra radyo: O da sevinilecek kadar çoğalmaktadır. Bir başka yerde değinmiştim buna. Sonra alınan radyolara değinmek istiyorum burada: .

Pantik Ali, yüz altmış liraya kullanılmış bir radyo bulmuş. Zaten daha önce alanlara imrenip duruyordu. Serde de yokluk var. Ne yapsın, evindeki bir halıyı satarak üstünü dekleştirdi, radyoyu getirdi. Öğretmen arkadaşımla gidip kurduk. Radyoyu kurduğu yeri kahve yaptı. Herkes serbest dinliyebileceği için, bu düşüncesini beğendik. Ama, hemen ertesi gün fişleri yanlış takarak lâmbaları yakmamış mı? İyi düşünceli iki komşu, birer avuç buğdayla, beş on kuruşu odaları gezerek topladılar halktan. «Şuraya bi iraduyun gelmiş, onu guru kafa gibi durutmak ayıp deyil mi; öttürelim!» deyip lâmba taktırdılar...

Ağaçlı köyün muhtarıyla yine oralı bakkal Niyazi'nin aldıkları yeni radyolar da oraya yetiyor.

Yine bizim köye beş kilometre aralı küçük bir köy olan Alanyurt'lular da son hafta içinde üç tane radyo aldılar. İlk alan arkadaşınkini ricası üzerine hemen koşup kurduk. İstasyon yerlerini, açılma ka-

panma vakitlerini anlattık. Radyonun bulunduğu eve, köyde ne kadar kadın, erkek, çoluk çocuk varsa; doldular. Radyonun sesi çocuk çığlığına karıştı. Vakit akşamdı. Londra radyosunu ve Amerika'nın Sesi'ni de bularak dinlettik. Ta falan yerdeki yayınları da dinleyebileceğimizden, dünyanın bu kutu içinde olduğundan söz ettik uzun uzun. O andaki propaganda öyle heyecan yarattı ki, iki gün sonra aynı köyden iki arkadaş okula damladılar: «Radyo getirdik, bir kurun!» İkindi vaktine kadar zor beklettik. «Hemen gidelim, dersi yarın verirsiniz,» diyorlar. İki saat için «göle su gelinceye kadar kurbağanın gözü patlıyacak» diye heyecandan patlıyorlar. Artık o akşam da gidip onları kurduk...

Şimdi, Kör Muhittin'in oğlu İhsan'ın radyonun başından ayrılmadığı, oyun havalarında falan kalkıp oynadığı haberi geliyor...

DIŞ BASINDA MAHMUT MAKAL

İngiliz Basını :

«Başarılı bir çeviri. Sadece ilkel bir Anadolu köyünün sosyal durumunu anlatmakla kalmıyor, aynı zamanda batı kültürü almış genç bir doğulunun düşünce ve duygularını ve birdenbire gözleri açılan neslinin şaşkın, tereddütlü halini de anlatıyor. Şair ve filozof ruhlu, duygulu bir yazar. Sade ve zekice hazırlanmış bir yapıt. Gerçekten sert...»

The Times Literary Supplement

Duygulu, efendice ve çok içten. Son yıllarda Türkiye'de yayınlanan kitaplar arasında belki en fazla tartışmaya yol açan iki yapıt. Yeni baştan ve gizlice oluşan Doğu'yla ilgilenenlerin okuması gerekir.»

Spectator'da Calf Caroe

«Çok ilgi uyandıran bir kitap. Yazarın mücadeleci ruhu, yenilmesi gereken birçok güçlüklerle karşılaşıyor. Alay ve nefretle yazıyor. Üslûbu sade ve tepeden inme...»

British Book news

«Canlı bir izlenim, Türkiye'de büyük heyecan yarattı ve Demokrat Partinin zaferine yararlı oldu.»

Manchester Guardian

«Türkiye'de en fazla tartışma yaratan ve en çok satan kitaplardan biri. Bazı; Anadolu köylerinin sefalet ve geriliğinin canlı bir tasviri. Çalışkan, hisli ve işlek bir kaleme sahip genç bir adamda eskiyle yeninin karşılaşması, bu çok ilginç kitabın en az ilgi çeken tarafı değildir.»

The Economist

«Çok etkileyici bir yapıt, önsözü ve yardımcı notları çok yararlı.»

Time And Tide

«Yazar, kendi memleketinde meşhur oldu, kitapları onu burada da tanıtacak.»

John O'London's Weekiy'de Henry Barlein

İtalyan Basını :

«Bizim Köy, açlıktan, soğuktan, boş inanışlardan, adaletsizlikten, insan zekasından söz eder; çağımızın olgularını yansıtır. Çağdaşlaşma ve kalkınma hareketlerinin öncüsü Kemalist devrimin sonuçları böyle mi olacaktı? Onurlu, bağımsız, kahraman bir halkın başarıları nerede? Reform hareketleri Demirciköy'e, Nurgöz'e neden ulaşmadı? Kişisel cesaretin, eğitimin ve içten gelen öfkenin bir belgesi olan Bizim Köy, eskimiş bir dünyanın kökünü kazımak için çalışan genç kuşağın kitabıdır...»

Mondadori

Yunan Basını :

«Makal'ın kitabı, Amerikan Üniversitesinde yetişmiş Türk gençliği üzerinde kaynaşmalar yarattı ve ümitsiz, ama içe işleyen haykırışı bütün ruhlarda devrimci inancı körükledi... Yazarın anlatım gücünü ve çağdaş anlayışını takdir edeceksiniz...»

P. Papados

Brezilya Basını :

«Nasıl yazıp yayınlayabildiniz bu kitabı?»

M. Jurgens

İsrail Basını :

«Bizim Köy»de anlatılan sosyal, kültürel ve insancıl sorunlarla köyün kalkınması yolunda Makal ve arkadaşlarının gösterdikleri ülkücü çabalar, bence yalnız Türkiye için değil, öteki uluslar, özellikle Türkiye'nin komşuları için büyük bir önem taşımaktadır. Bu nedenle yapıtın İsrailli okuyucuları da yakından ilgilendireceğinden eminim.

Dr. Uriel Heyd 16.4.1951

Alman Basını :

«Mahmut Makal dünyanın ve insanların unuttuğu bir köyün öğretmeniydi. O hiçbirşey katmadan bir fotoğraf kamerası gibi köyünü ve oradaki olayları saptadı. Bunun arkasından da tutuklandı. Sonradan yazdıklarının doğru olduğu görüldü. Türk köylüsü hâlâ cehennemde yaşar...»

Wiener Wochenblatt 19.6.1971

Bu kitap Türkiye hakkında fikir edinmek isteyenler için de önemlidir. Bu kitabın yankısı bütün dünyaya yayıldı. Ama Türkiye o günden bugüne acaba değişti mi? İnsan başına düşen gelir arttı mı? Yüzde doksan beşi ışıksız olan köylerde ve yüzde altmışı okumaya yazma bilmeyen köylülerin yaşantısında bir değişiklik oldu mu?...

Am Wochenende 13.7.1971

Mahmut Makal acı köy gerçeğini konuşma diline yakın basit bir dille fakat empresyonist bir görüşle dile getiriyor. Bu yazılar edebiyat çevrelerinde bir olay yarattı. Hücumlara uğradı. Fakat haksızdılar. Çünkü yaralar, tedavi edilebilmek için önce açılmalıdırlar. Bu işi ya hekim yapar ya da bizzat hasta yapar. Makal hekim değil ama dertlilerden biridir. O, köyün bilinmeyen sefalet ve unutulmuşluğunun acısını bizzat yaşayanlardandır.»

Prof. F. Rummel (Weg nach Europa)

Fransız Basını

Mahmut Makal'ın 1950 yılında unutulmaz Bizim Köy'le başlayan başarısı, on dört yıldır, gittikçe büyüyerek sürüyor. Bu başarı zincirine, 1963 yılının son aylarında bir halka daha eklendi: Makal, bir çok dillerden sonra Fransızcaya da çevrildi. Çeşitli kitaplarından yapılan güzel bir seçme, Plon Yayınevinin *La Terre*

Humaine dizisinde yayınlandı. *Un Village Anatolien* adıyla sunulan kitap, Fransa'da olduğu gibi, Fransız dilinin yaygın olduğu birkaç ülkede de küçümsenmeyecek bir ilgi uyandırdı. Ünlü *Les Temps Modernes* Dergisi, *Preuves Informations, L'Orient, Révolution Africaine* gazeteleri kitaptan parçalar yayınladılar. Lyon'da yayınlanan *Bulletin des Lettres* dergisi, Makal'ın kitabını ayın en iyi beş kitabı arasında gösterdi. Kitap hakkında çıkan bazı eleştirilerden alınmış parçaları okurlarımıza sunuyoruz:

Bir köy öğretmeninin yazdığı bu olağanüstü belge, İngiltere'de olduğu gibi Rusya'da da geniş bir okur kitlesi bulmuştu. Fransa'da aynı şeyin olmasını dileyelim.

Paris - Normandie, 15 Kasım 1963

Mahmut Makal, otuz üç yaşındadır. Yaşamının bu otuz üç yılının hepsini köylüler arasında geçirmiştir. Önce doğduğu yer olan Demirci köyünde, on yedi yaşından sonra da, İvriz köy enstitüsünde dört yıllık bir öğrenimin ardından öğretmenliğine atandığı Nurgöz köyünde.

Mahmut Makal, daha öğretmenlik mesleğinin başında, Türk köylülerinin acıklı yazgısı üzerinde yazılar yazmaya başladı; yazıları; İstanbul'un ilerici dergilerinden *Varlık*'ta yayınlandı, sonra kitap halinde toplandı. Bu yazıları büyük dalgalanmalara yol açtı. Alınan önemlere karşın, Mahmut Makal geniş bir okur kitlesi buldu.

Révolution Africaine, 16 Kasım 1963

Mahmut Makal 1933 yılında Demirci (Niğde Aksaray) köyünde doğdu. İlkokulu köyünde okudu. İvriz Köy Enstitüsünü bitirerek 18 yaşında köylerde öğretmenliğe başladı. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünde yüksek öğrenim görerek İlköğretim Müfettişliği yaptı.
Öğretmenler üzerine uygulanan baskı ve kıyımdan o da payını aldı: 1968'de memuriyetten istifa etmek zorunda kaldı.
Oysa 1967 yılında Unesco tarafından dünya gençliğine ÖRNEK İNSAN seçilmişti.

BİZİM KÖY'ün 1950 yılında, köyün içinden, gerçekçi bir yaklaşımla getirdiği köylü ve aydınlık ses, geniş yankılar uyandırdı. Bilinmeyen ya da görmezlikten gelinen gerçekler gün ışığına çıkmış, okuyan herkesi sarsmıştı.
Kitabın içtenlik dolu oluşu ve yalın anlatımı, o güne değin hiç bir kitaba gösterilmeyen bir ilgi toplamış, kısa sürede yeni basımları yapılmıştı.
Bu ilgi yurt dışına taşarak kitap İngilizceye, Almancaya, Fransızcaya, Bulgarcaya, Rusçaya, İtalyancaya, Romenceye ve İbraniceye çevrilmiştir.

HAYAL VE GERÇEK, yazarın «Bizim Köy»le Türk köyü ve köylüsüne açtığı pencereden gerçekçi resimler taşıyor.

HAYAL VE GERÇEK, türündeki öncülüğü yanında, belgesel niteliğiyle bugün de önemini koruyor.

Bu 5. baskıyı Derinlik Yayınları Övünçle sunar.

200 Lira